

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

IANUARIE 2017

**FRAUDE LA CONSTRUIREA PALATULUI REGAL
A FOST SACRIFICAT SPIONUL TRIGON?**

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

IANUARIE 2017

**FRAUDE LA CONSTRUIREA PALATULUI REGAL
A FOST SACRIFICAT SPIONUL TRIGON?**

SUMAR

ianuarie 2017

4 Să punem boii
înaintea carului
S. MEHEDINȚI

5 Un chip uitat
în an aniversar
Ion I.C. Brătianu
N. NOICA

10 Mozaic roman
la dormitorul
băieților de grajd,
lambriuri de stejar
la boxele cailor
*Fraude la construirea
noului Palat Regal
din București*
A. SPÂNU

EXCLUSIVITATE

16 De-a v-ați
ascunselea
cu Securitatea
*Reportajul care a
declanșat „Operațiunea
Salvați satele românești”*
J. DUBIÉ

41 1916–1919.
Un bisturiu american
pe frontul românesc
E.H. LATHAM Jr.

19 Spionul
cu nume de prăjitură
*Cazul
Aleksandr Ogorodnik*
**AL. OMEAG,
I. GATEA**

24 Omul
Mihai Viteazul
A. CHIRU

29 De ce Chinedru,
nu Biertan
*Adevăratul loc
al descoperirii donariului*
GH. BALTAG

EVENIMENT

32 Doctor honoris
causa la Chișinău
Adrian-Silvan Ionescu

33 Păstorul
cu gură de aur
Ioan Chrysostomos
L. DÎNCĂ

38 „Vitamine”
est-germane
*Dopajul
în lumea sportivilor
din Europa comunistă*
C.P. NICOLAE

46 Întâiul despot
luminat fanariot
Nicolae Mavrocordat
A.B. TODIREANU

magazin istoric

Anul L – serie nouă – nr. 1 (598)

ianuarie 2017

www.magazinistoric.ro

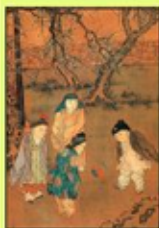
e-mail: mistoric1967@yahoo.com; mistoric@gmail.com

Revista figurează în baza de date EBSCO, din S.U.A.

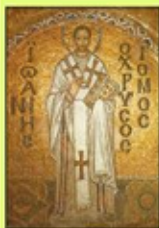
1 În timpul Nunții din Cana, Iisus a săvârșit prima dintre minuni: a transformat apa în vin, când nuntașii au rămas fără prețioasa licoare. Atunci când a ilustrat acest frumos manuscris, comandat de Jean duc de Berry (1340 – 1416) și intitulat *Prea bogatele ore de la Notre-Dame*, artistul medieval s-a inspirat pentru redarea scenei mesei din realitățile vremii. Astfel, mireasa stă, conform tradiției, într-o poziție țepăună, pe masă se înșiră bucatele și paharele cu vin, un slujitor prezintă ulciorul cu vin, în vreme ce un altul taie carnea. Scene similare se găsesc și în pictura murală bisericească de la noi sau în manuscrisele miniaturate

2 Ca joc cu mingea practicat cu piciorul, fotbalul, sub numele de *cu ju*, își are începuturile în China antică, acum mai bine de 2.000 de ani, unde era folosit în antrenamentele armatei, dar și pentru distracția și condiția fizică a copiilor și chiar a femeilor

3 Patriarhul de Constantinopol și unul dintre Părinții timpurii ai Bisericii creștine, Sfântul Ioan Gură de Aur, așa cum apare în acest mozaic din Sfânta Sofia, Istanbul

4 În anul 1724, arhimandritul Ioanichie Stratonikeas a zidit în curtea hanului său o biserică și o mănăstire, susținută economic din veniturile de la han. După ce în 1726 a fost ales mitropolit al Stavropolei, și ctitoria sa a primit numele de Stavropoleos. Tabloul votiv îl înfățișează pe Nicolae Mavrocordat cu doamna Smaranda și copiii

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932 – 1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BĂRINDEL**,
academician
DINU C. GIURESCU,
academician
IOAN-AUREL POP

Redactor-șef
Dorin Matei

Consilier editorial
Florentina Dolghin

Redactori:
Alexandru Pițigoi,
Theo Stănescu-Stanciu

Director economic
Doina Pascu

Corectura
Georgeta Apreotesei

Machetare
Monica Șerban

Difuzare
Constantin Petrescu

Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3,
sau strada Victor Eftimiu, nr. 2, etaj III,
camerele 11-14, Sectorul 1, Oficiul poștal nr.
15, Căsuța poștală 15-702, Cod 010155, Telefon,
Fax: 021.315.09.91, 021.312.68.77

ALĂTURI DE REALITATE

SIMION MEHEDINȚI

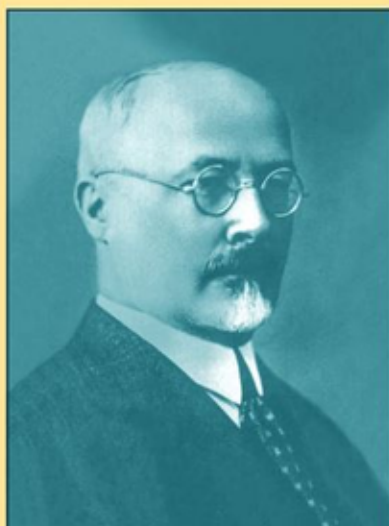
De la războiul de ne-
atârnare, România
nu a mai trecut printr-o situație
atât de serioasă ca cea de
astăzi. [...]

Nu materia, ci ideea tre-
buie să ne încălzească.

Și dacă am fi făcut astfel,
dacă de la 1880 am fi pus boii
înaintea carului, dacă am fi
îngrijurat poporul nostru pen-
tru idealul său istoric, conti-
nuând tradiția generației lui
Bălcescu - Negri - Kogălni-
ceanu, suntem siguri că alta,
cu totul alta ar fi fost desfă-
șurarea vieții noastre ca neam
și ca stat, chiar și în partea
organizării materiale. Căci, cu
gândul pironit la acel scop superior, zilele de
prestație ne-ar fi dat până azi drumuri cu mult
mai netede și mai multe; căile ferate ar fi avut
acum la îndemână mai multe vagoane, mai
multe locomotive și mai multe magazine;
porturile de la Dunăre și de la mare ar fi fost
altfel decât cum sunt... alta colonizarea internă,
alta administrarea satelor și orașelor, alta
întrebuințarea împrumuturilor, gospodăria
publică și cea privată, căci toate ar fi fost
mijloace către scop. [...]

În schimb, ce-am făcut în toată perioada
aceasta de 30 și mai bine de ani? Ajuns-am
măcar la înflorirea materială cu care atâția se
tot fălesc?

Credem că suntem aproape de adevăr,
afirmând că nici acest scop secundar n-a fost
atins. Dovadă finanțele noastre. De la exce-
dente provenite din împrumuturi, bugetul a
trecut la deficite cu planuri de lichidare a
disponibilităților statului, apoi iar la excedente
fictive, bazate pe economii neorganice și în
sfârșit la excedente de noroc agricol, cu
cheltuieli atât de umflate, încât ne vom găsi
iarăși strâmtorați la cea dintâi stagnare a
afacerilor, pricinuită de un șir de recolte rele
sau de alte împrejurări.

Așa că cei cu formula
organizării interne n-au nici
măcar negustoreasca mângâ-
iere a unei reale înfloriri eco-
nomice.

România poate fi bogată,
dar românul e sărac. Căci nu
cifra bugetului și suma încă-
sărilor, ci proporția cheltuie-
lilor și economia „națională”
hotărăsc avuția ori sărăcia
publică, iar plângerea neîn-
cetată contra scumpirii tra-
iului e o dovadă că cheltu-
ielile stau să întrecă puterea
de a produce și în orice caz de
a economisi.

Atâta e de adevărat, că
chiar pentru înflorirea ma-
terială trebuia pusă tot ideea înaintea materiei.

Și dacă acesta e bilanțul în partea in-
tereselor egoiste, e lesne de ghicit ce ispravă
am făcut în chestiile publice care cereau suflet
și însuflețire.

Armata, factorul esențial al puterii
statului (acum putem vorbi mai liber,
căci din fericire aici neajunsurile au fost de
curând împlinite); armata a mers cum a mers,
iar uneori am avut impresia că nu mai merge
deloc. [...]

Tot astfel școala a mers din erori în erori,
biserica din scandal în scandal - și merge
încă [...]

E o datorie deci să mărturisim că în toată
epoca de la război și până astăzi, viața noastră
publică a pășit alături de realitate. [...] E sigur
deci, oricât de greu ne vine să o spunem, că
accentul vieții noastre publice n-a căzut pe
partea idealului, ci în partea quasi-feniciană a
gospodăriei, falsificată și aceea de interesele
politicii de partid și de lozinca: *enrichissez
vous!* [îmbogățiți-vă!].

(Ofensiva națională, Tipografia
Cooperativa, București, 1913, fragmente)

51 Filme de ocupație

A.-S. IONESCU

55 Jurnal de front inedit

TH. PÂSLARU,
T.D. LAZĂR

CLIO ANUNȚĂ

58 Dinamica anului 1916 în conferință

P. OTU

60 Izvoarele chineze ale fotbalului

A.E. BUDURA

65 Milenii, secole și o lună într-o pagină

66 Ighemoniconul meselor domnești

O. SENCUC

ISTORIE ȘI FILM

70 Westernuri politically correct

C. HENTEA

75 În România acum 100 de ani

Iarnă grea sub ocupație
și în refugiu

G. FILITTI

79 Refuză „Apelul pentru pace“

Episcopul Marcu Glaser

F. DOBOȘ

81 O bretonă în Rezistența franceză

Jeanne Bohec

F. DOLGHIN

POVEȘTILE ANIMALELOR

85 Pisica

T. STĂNESCU-
STANCIU

90 Acum 90 de ani lumea devenea mai mică

Prima convorbire
telefonică transoceanică,
prima transmisiune
sportivă radio în direct

D. MIHALCEA

HOOVER INSTITUTION

93 Ianuarie 1938.

Iuliu Maniu
se adresează partidului

RUBRICI

64 Pentru biblioteca dumneavoastră

37; 94; 95

Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

Sărat, întrucât vechea gară era departe de oraș, precum și studiul și construcția noului pod peste Siret, la Barboși. În același timp, a participat la construcția podului peste Dunăre sub conducerea directă a lui Anghel Sălișny.

Printre celelalte sarcini, A. Saligny i-a încredințat lui Ion I.C. Brătianu conducerea serviciului fotografic al șantierului podului peste Dunăre. Dovadă scrisoarea pe care i-o trimite lui Vintilă la Paris, în 26 noiembrie 1890, în care-l roagă „să găsească și să trimeată cât mai grabnic un aparat bun de fotografiat, instantaneu cu toate cele trebuincioase, plăci reactive etc., într-un cuvânt o instalație completă, putând servi la diversele formate. Se poate ridica până la 1.500 franci“.

Anghel Saligny, povestea prof.ing. Ion Ionescu-Bizet, recomanda inginerilor puși sub ordinea lui Brătianu să-i dea toată atenția și ascultarea, căci într-o zi nu prea îndepărtată, spunea dânsul, „îmi va da ordine și mie, iar nu numai vouă“.

După primirea în corpul tehnic, Ion I.C. Brătianu se va înscrie, la 7

ianuarie 1890, în Societatea Politehnică, prima societate a constructorilor români, înființată în anul 1881, cu prilejul inaugurării liniei Buzău-Măreșești în prezența regelui Carol I. Adunarea generală din decembrie 1894 l-a ales în comitetul Societății, iar acesta i-a încredințat redacția *Buletinului* pe anul 1895.

Prin stăruințele sale s-au publicat multe descrieri de lucrări interesante făcute în țară. Era foarte greu de a rezista insistențelor lui pentru

a scrie articole – spunea prof. ing. Ion Ionescu-Bizet. Se poate zice, spunea el, că „Brătianu a pus în mână condeiul scrierii tehnice la mulți ingineri“.

Printre articolele publicate în *Buletinul Societății Politehnice* din 1895 găsim și *Lucrările liniei ferate Fetești – Cernavodă*, de ing. Alexandru Proca, coleg cu Ionel Brătianu la construcția podului. Lui Ion I.C. Brătianu i se datorează o conferință interesantă ținută în anul 1895 privind *Magaziile cu silozuri în gări*, chestiune deosebit de importantă pentru dezvoltarea economică a țării, care se va materializa de abia în anii 1930.

Legea repausului duminical

Cariera inginerească a lui Ion I.C. Brătianu se sfârșește în toamna anului 1895. După inaugurarea podului peste Dunăre, la 14/26 septembrie al aceluși an, inaugurare la care dânsul a luat parte și a fost decorat de regele Carol I, a intervenit o schimbare de guvern, venind la putere P.N.L. Atunci Dimitrie

Anul trecut, la 4 octombrie 2016, în Sala de Marmură a Cercului Militar Național, era prezentată personalitatea omului politic de numele cărui se leagă intrarea României în primul Război Mondial și care a avut o contribuție majoră la realizarea Unirii din 1918. Prima parte a conferinței am prezentat-o în numărul 12/2016 al revistei.

ION I. C. BRĂTIANU INGINER CONSTRUCTOR ȘI OM DE STAT

NICOLAE NOICA

Pe când construcția podului de la Cernavodă era în plină desfășurare, s-a întâmplat, în iunie 1891, o mare catastrofă la Münchenstein, în Elveția. Un pod din apropiere a căzut pe când trecea pe el un tren de plăcere: 73 de oameni au murit, iar 131 au fost grav răniți. Emoția a fost puternică în toată lumea tehnică. Acest semnal de alarmă l-a făcut pe A. Saligny ca prin memorii la Direcția Generală C.F.R., Guvern și Corpurile Legiuitoare să atragă atenția asupra stării podurilor metalice rămase de la concesionari, care erau prea slabe. Se hotărăște atunci verificarea și consolidarea podurilor pe liniile noastre ferate și Saligny este numit șeful noului serviciu.

Ion I.C. Brătianu este „însărcinat cu ridicarea planurilor și recalcularea podurilor vechi de drum de fier pe linia de la Vârciorova la București”. El aprecia că „e un exercițiu excelent”.

Anghel Saligny, care era un bun cunoscător al oamenilor, spunea prof. Ion Ionescu-Bizet, a văzut că Ionel Brătianu are multe dintre calitățile marelui Ion C. Brătianu și de aceea i-a dat mai mult ocupații de inginer conducător de lucrări, iar nu de inginer de birou.

A pus condeiul în mână multor ingineri

Astfel, i-a dat în seamă conducerea lucrărilor de lărgire a liniei Bacău-Piatra, care avea la început 1 m între linii. Lucrarea, deosebit de complexă, este descrisă în *Buletinul Societății Politehnice* din anul 1892 și arată clar lucrările executate, cât și de vizul cu costurile aferente. La podul peste Bistrița se preciza că infrastructura se compunea din trei pile și două culee realizate cu chesoane cu aer

comprimat la adâncimea medie de 7,5 m sub nivelul apei. Podul avea lungimea de 204 m și se compunea dintr-o grindă metalică continuă împărțită în patru travee de câte 51 m. Lucrarea de fundații a fost făcută de societatea „Veneta”, iar confecția metalică de compania franceză Fiver-Lille, cea care realiza și podul peste Dunăre.

De asemenea, lui Ion I.C. Brătianu i se vor mai încredința dublarea liniei ferate Chitila-Ploiești, studiul și construcția variantei și a noii clădiri a gării din Râmnicu

A fost perioada când învățământului i s-a acordat o atenție aparte. Acum s-a înălțat Palatul Universității din București, clădirea Politehnicii din Timișoara, s-au construit clădirile unor numeroase licee, printre care cea actuală a Colegiului „Sf. Sava”, „Dimitrie Cantemir” și multe alte școli în toată țara. Tot acum este înălțată și Catedrala Reîntregirii de la Alba Iulia, unde în octombrie 1922 avea loc încoronarea suveranilor României Reîntregite, Ion I.C. Brătianu prezentând coroanele regale.

Dacă veți răsfoi un manual de istorie pentru clasa a XII-a nu veți găsi mai mult de zece rânduri despre Ion I.C. Brătianu. Este inadmisibil! Pentru că atunci când rostim numele acestui om care a contribuit decisiv la realizarea Unirii și care a făcut România modernă – voi repeta acest lucru până când vor auzi și guvernanții noștri – ar trebui să fim plini de respect.

Încă de când era pe băncile școlii, Ion I.C. Brătianu a început să colecționeze cărți. Avea această pasiune. Răscolea tarabele anticarilor de pe malul Dâmboviței, cerceta cataloagele anticarilor din alte țări, alegându-și cărțile pe care le

orânduia în bibliotecă, scriind cu mâna lui fișele acestora. Avea pasiunea de a citi cărți de istorie, de a descifra documente și mai ales de a reconstitui genealogii. Când a fost numit prim-ministru, s-a pregătit în probleme de istorie și de diplomatie românească. A înțeles că istoria țării îi oferă soluțiile la problemele cu care se confruntă.

Pasiunea sa de a studia istoria țării și a relațiilor diplomatice l-a făcut să strângă adevărate comori spirituale, cu care a alcătuit splendida bibliotecă de la Florica.

Apel pentru salvarea Așezămintelor

La 13 iulie 1911, Ion I.C. Brătianu se adresează Primăriei orașului București, solicitând autorizație de construcție pentru a ridica „o casă cu parter și etagiu”, ce voia să o facă după planurile domnului arhitect Petre Antonescu, pe proprietatea din Lascăr Catargiu nr. 5. Primește autorizația nr. 138L/25 iulie 1911 din partea Primăriei, prin care se preciza că poate ridica „un

corp de clădire la faț pe alinierea fixată”. Planurile construcției sunt atașate la dosarul 416/1911 și păstrate cu grijă în Arhiva Națională a Municipiului București.

În anul 1922/1924 au mai fost înălțate trei corpuri de clădiri, cu subsol, parter și două etaje, cu fațada la strada Lascăr Catargiu 5 – 7. Execuția a fost încredințată antrepriei inginerului Tiberiu Ere-mia (cel care a făcut și Catedrala Încoronării din Alba Iulia).

Cercetând documentele din Arhivele Naționale, am avut mulțumirea, dar și surprinderea să găsesc toate planurile întocmite de arhitectul Petre Antonescu, în număr de aproape 90. O dovadă de respect pentru întocmirea „cărții tehnice” a construcției, pe care noi astăzi, deși avem o lege în acest sens, nu o respectăm de multe ori, nici măcar la clădirea Parlamentului.

În anul 1927, înainte de a muri, Brătianu era preocupat de faptul că volumele strânse cu atâta pasiune de-a lungul anilor ar putea pieri la Florica, sub amenințarea vremurilor, și a decis să-și aducă biblioteca la București.

La un an după moartea lui, soția, Eliza Brătianu, frații și surorile, prietenii și colaboratorii s-au adunat pentru a înființa Așezământul și biblioteca ce-i poartă numele.

Sala de lectură a acestei biblioteci, de un lux simplu, rafinat, având

Ca ministru al Lucrărilor Publice, Brătianu a trebuit să facă față scandalului Hallier

Sturduza a insistat ca Ion I.C. Brătianu să candideze pentru Parlament, în care este ales în 1895. A mai rămas în serviciul statului până în 1896, pentru a-și preda lucrările cu care era însărcinat.

Ion I.C. Brătianu își începe activitatea politică după ce și-a dovedit capacitatea tehnică în cei șase ani în care a profesat ca inginer.

În anul 1897 i se încredințează portofoliul de ministru al Lucrărilor Publice. El se va confrunta în timpul ministeriatului cu o problemă deosebită: afacerea Hallier (*Magazin istoric*, nr. 5, 6/1992). În urma încheierii contractului cu antrepriza Hallier au început lucrările de execuție a portului Constanța. Pornite în mod alert în 1896, ele stagnează când se constată neconcordanțe grave între costuri și calitatea lucrărilor. Era rezultatul încredințării lucrării unui antreprenor ce ofertase cu o reducere de 20% față de devizul real. În fața acestei situații, ministrul Ion I.C. Brătianu încredințează conducerea lucrărilor portului prof. ing. Gh.I. Duca. Se ajunge la o serie de discuții cu Hallier. Pentru a pune capăt situației, Ion I.C. Brătianu uzează de prevederile art. 36 din Condițiile generale de lucrări publice, acordând antreprizei termen de finalizare 10 iunie 1899. Hallier însă, care epuizase fondurile, pleacă la Paris, de unde anunță la 8 martie 1899 sistarea lucrărilor. Motivele sunt considerate nereserioase și, pentru că diferendul nu se putea tranșa prin

Podul de cale ferată de la Cracău

înțelegere, este înființat un „tribunal arbitral“, care să rezolve litigiul. S-a ajuns astfel la un proces de răsunet, de fapt un mare scandal.

La 27 decembrie 1908 regele Carol I îi încredințează lui Ion I.C. Brătianu formarea guvernului. În ianuarie 1909, acesta e ales șef al P.N.L. De atunci înainte, toate guvernele liberale au fost prezidate de dânsul. Cercețind activitatea Cabinetului Brătianu între 27 decembrie 1908/9 ianuarie 1909 și 29 decembrie 1910/11 ianuarie 1911, reflectată în jurnalele Consiliului de Miniștri – aflate la Arhivele Naționale, multe necercetate până acum –, suntem surprinși de atenția și sprijinul financiar acordat edificiilor și lucrărilor publice.

Acum se vor finaliza lucrările Palatului Ministerului Lucrărilor Publice (azi Primăria Capitalei), se va înființa Societatea Comunală pentru Locuințe Eftine (care va înălța și cartierul Vatra Luminoasă; *Magazin istoric*, nr. 8/2016); se vor realiza alimentările cu apă ale orașelor Tr. Severin, Craiova, Iași; se vor alocă bani pentru căi ferate și poduri. Tot acum a fost aprobată și legea pentru repausul duminical.

Pasiune pentru istorie

Războiul mondial declanșat în 1914 a pus țara noastră într-o situație foarte grea. Au trebuit multă înțelepciune și mult

spirit de discernământ pentru a nu lua măsuri pripite, care să ducă țara la un dezastru.

A fost meritul lui Ion I.C. Brătianu, care a rămas neclintit și neșovăitor, hotărând intrarea României în război într-un moment convenabil, la 28 august 1916. Tot timpul el a rămas cu credința fermă că rezultatul războiului va fi pentru noi întregirea neamu-

Gara din Râmnicu Sărat

lui, „oricum s-ar zvârcoli dușmanii românismului“. Și, într-adevăr, la 1 decembrie 1918 s-a sărbătorit Marea Unire a țării.

După război, Ion I.C. Brătianu a condus, între 1922 – 1926, guvernul care avea datoria să refacă țara de stricăciunile și pagubele suferite în timpul războiului. Toată activitatea guvernului Brătianu e prezentată într-o lucrare intitulată *Dare de seamă a guvernului de la 1 ianuarie 1922 la 27 martie 1926*, care a fost tipărită în 1926 și se află la Biblioteca Academiei Române.

FRAUDE LA CONSTRUIREA PALATULUI REGAL DIN BUCUREȘTI

Palatul Regal, așa cum arăta până la incendiul din 1926

ALIN SPÂNU

Palatul Regal din București este una dintre cele mai impunătoare clădiri din România și un simbol al istoriei naționale. Prima clădire a fost înălțată de boierul Dinicu Golescu, între anii 1812 și 1815. Ea a devenit, în 1837, reședința domnitorilor Țării Românești Alexandru D. Ghica (1834 – 1842), Gheorghe Bibescu (1842 – 1848) și Barbu Știrbey (1849 – 1856). După Unirea din 1859 a fost reședința domnitorului Alexandru Ioan Cuza (1859 – 1866) și apoi a principelui Carol de Hohenzollern-Sigmaringen (1866 – 1881).

In vremea lui Carol I, România și-a câștigat independența (1877), iar în 1881 a fost proclamată regat. Vechii case Golescu i s-au adăugat corpuri noi, căci nevoile de protocol ale noului regat o impuneau.

Actuala formă a Palatului Regal s-a născut în anii '30, după ce un incendiu a afectat grav corpul central în decembrie 1926. Lucrările vor avansa greu și abia în 1935 va fi finalizată o parte a noului edificiu, alte inaugurări având loc în 1937 și 1940. După

abdicarea regelui Carol al II-lea (6 septembrie 1940) lucrările vor înceta aproape cu totul.

La 24 martie 1941 arhitectul Constantin Iotzu a înaintat un referat către Președinția Consiliului de Miniștri în care a semnalat unele nereguli săvârșite la refacerea Palatului Regal. Două zile mai târziu, șeful guvernului, generalul Ion Antonescu, a ordonat Consiliului Tehnic Superior să verifice toate lucrările efectuate în perioada 1926 – 1940 din punct de vedere al pro-

Constantin Iotzu

o arhitectură armonioasă, este decorată cu o frescă de mozaic auriu.

Când mergeți pe Bulevardul Dacia spre Academie, puteți observa la un moment dat, pe partea stângă a străzii, statuia lui Brătianu (lucrare realizată în 1939 de marele sculptor Mestrovici, în granit) amplasată în această grădină care fusese pusă la dispoziția publicului. A fost norocul acestei statuii să fie lucrată în granit, pentru că nu a putut fi topită de comuniști.

Așezămintele Brătianu în halul în care se găsesc astăzi

pe care lumea nu prea îl știe. Acum vreo patru ani, căutând niște documente privind fostul Palat al Camerei Deputaților, actualul Palat al Patriarhiei, mi s-a spus: „Dacă

vreți să găsiți documente ale arhitectului Maimarolu, căutați-le la fondul Saint Georges“. Le-am căutat acolo unde mi s-a spus și am găsit o parte din arhiva acestui mare arhitect, pe nume Maimarolu. Când ulterior am căutat planurile Catedra-

lei Reîntregirii de la Alba Iulia, tot în colecția Saint Georges am găsit câteva dintre ele, în fondul generalului Coandă.

Statuia salvată doar pentru că nu a putut fi topită

În anul 1946, doamna Eliza Brătianu cedează Academiei Române Așezămintele cu biblioteca, sperând că astfel le va pune la adăpost de urgia comunistă. Din păcate, comuniștii au înțeles să-și arate „recunoștința“ în felul lor, distrugând totul, atât oamenii, cât și instituțiile.

Dacă, iată, comuniștii au procedat așa, noi, cei de astăzi, ce facem!? Rămânem indiferenți sau ne luptăm pe dreptul de proprietate! Uitați-vă cum arată astăzi Așezămintele Brătianu! Este inadmisibil!

Ultima dată când am luat atitudine împotriva indifferenței instituțiilor statului român față de deteriorarea Așezămintelor Brătianu a fost într-un articol publicat în *Jurnalul Național* și în două comunicări: una prezentată la Biblioteca Națională și alta susținută în Aula Academiei, cu prilejul simpozionului Comitetului Român pentru Istoria și Filosofia Științei și Tehnicii, din anul 2015.

Am în continuare speranța că toți cei responsabili, Parlament, Guvern și noi toți ceilalți, societatea civilă, vom înțelege responsabilitatea pe care o avem de a repara și păstra Așezămintele „Ion I. C. Brătianu“, acest dar de suflet al marelui om de stat. Căci ce înseamnă 1,5 milioane de euro, cât este nevoie pentru restaurarea Așezămintelor, cu alte cuvinte costul a 100 m de autostradă? ■

Biblioteca de la Florica

În aceste Așezăminte, după ce s-a creat biblioteca, odată cu trecerea anilor, diverși colecționari au început să depună documente personale, astfel că aici se găsesc la ora actuală 350.000 de documente: manuscrise – 40.000 de unități de bibliotecă; carte românească și străină – 50.000 de unități; arhiva istorică cu câteva fonduri: Kogălniceanu, Brătianu, Bălcescu și un fond formidabil aparținând unui mare și pasionat colecționar, pe nume Saint Georges (*Magazin istoric*, nr. 2/2011),

K. Liman (stânga) și N. Nenciulescu

rilor angajate, efectuate și plătite, Comisia a constatat că în toată perioada de referință Ministerul Agriculturii și Domeniilor a dat dovadă de o „ușurință compromițătoare” în gestionarea tuturor activităților legate de reședința familiei regale române. În primul rând, nu au fost întocmite acte pentru costul lu-

strucția Palatului Regal sfidând Legea contabilității, călcând cel mai elementar comandament al rațiunii”, acela de a întocmi un proiect de ansamblu în cadrul unei sistematizări extrem de necesare. În consecință, această ilegalitate „a deschis, prin forță de precedent, poarta tuturor ilegalităților și neregulilor

care s-au comis continuu mai bine de 12 ani în dauna patrimoniului public”.

În ce privește conducerea superioară a lucrărilor, au funcționat mai multe echipe alcătuite din persoane care aveau, une-

Biblioteca vechiului Palat Regal...

ori, atribuții „nu tocmai bine definite, alteori atribuții incompatibile”. Comisia a stabilit câteva etape privind persoanele care au coordonat reparațiile și construcțiile de la Palatul Regal: 1927 – 1928, arhitecții K. Liman și N. Nenciulescu; 1928 – 1936, Comisia de supraveghere (arhitecții P. Antonescu, N. Ghika-Budești și N. Nenciulescu), care nu a avut un rol bine determinat. A funcționat și în calitate de Comisie de licitație, de angajare, de în-

drumare tehnică, de recepție a lucrărilor etc. Practic, din 1932 – 1933 și-a încetat activitatea, deoarece Ministerul Agriculturii și Domeniilor a înființat, la 13 iunie 1931, Comisia de angajare și contractare, care era subordonată regelui. Prin înființarea acestei comisii „s-a deschis o poartă largă pentru intervențiile și inițiativele Secretariatului General al Casei Regale, a cărui imixtiune în numele regelui a pus organele de conducere și ajutoarele lor să cedeze la dreptul lor de judecată și să calce... dispoziții legale categorice și norme elementare”. În noiembrie 1932 Comisia de angajare a fost completată cu arh. Lorenz, noul arhitect-șef al Palatului Regal, însă membrii acesteia nu au lucrat niciodată în plen. Toate actele emise de arh. Lorenz au fost semnate doar de mareșalul Palatului, general adjutant Constantin Ilasievici. Cei doi erau acuzați de „o serie întreagă de flagrante călcări de dispoziții legale”. Deși în ianuarie 1936 Lorenz a părăsit Comisia, practic cei doi au continuat să gestioneze lucrările.

Din ianuarie 1937 până în iunie 1938 Ministerul Agriculturii și Domeniilor a instituit o nouă comisie (Cicero Gorceu, N. Nenciulescu, State Ciortan și N. Dăscălescu) cu următoarele sarcini: verificare și recepționarea lucrărilor efectuate din 1931 până în 1936; descărcarea gestiunii Mareșalatului; angajarea de noi lucrări de reparații/construcții. În această perioadă arh. Nenciulescu a coordonat lucrările la Palatul Regal.

Pentru intervalul iunie 1938 – septembrie 1940 Comisia Gorceu a înființat un Birou Tehnic al Construcțiilor

Incoronarea lui Carol I la 1881, gravură de epocă

iectelor, al legalității și al plăților efectuate. Consiliul a delegat o comisie de cinci arhitecți, în frunte cu Constantin Iotzu, care a studiat dosarele și documentele în perioada aprilie – iulie 1941. La final Comisia a întocmit un raport în care a arătat că lipsa unor dosare și a unor informații nu a permis o cercetare în amănunt. Totuși, s-a ajuns la concluzia că angajamentele inițiale au fost de 2,5 milioane lei, contractul de executare a costat 132 milioane lei, iar plățile totale efectuate s-au ridicat la 171 milioane lei. Din motive neclare Ministerul Lucrărilor Publice și al Comunicațiilor a înaintat acest raport către Președinția Consiliului de Miniștri abia la 13 iulie 1942. Peste 11 zile, la 24 iulie 1942, Cabinetul Militar al Conducătorului Statului i-a prezentat o notă rezumativă mareșalului Antonescu, pe care acesta a adnotat: „Vinovată este comisia [de recepție a lucrărilor la Palatul Regal – n.n.] care din spirit de servilitate și din lipsă de conștiință a acceptat să sfideze statul și societatea românească, călcând în picioare toate legile țării, pentru a executa cu mentalitate de sclavi ordinele și îndrăznelile unor ticăloși care făceau ce voiau în țara românească. Ministerul Lucrărilor Publice de acord cu Ministerul

Justiției vor numi o comisie de anchetă pentru a stabili vinovățiile și a prezenta referatul până la 15 septembrie 1942”. Pe baza acestei rezoluții, prin Decizia nr. 914/12 august 1942 a Ministerului Lucrărilor Publice și Decizia nr. 115.199/13 august 1942 a Ministerului Justiției a fost înființată Comisia de anchetă a lucrărilor de construcție la Palatul Regal în perioada decembrie 1926 – septembrie 1940. Comisia era condusă de Aurel L. Vidrașcu, procuror de Curte de Apel, și Gheorghe Nicolau, inginer inspector general profesor, și îi avea în componență pe: Gheorghe Chivulescu, judecător la Tribunalul Ilfov, inginer-șef Cornel Silistrăveanu, Direcția Generală a Construcțiilor Publice, inginer-șef N. Tuducescu, Direcția Tehnică a Lucrărilor Publice, arhitect-șef Titus Evolveanu, Serviciul Arhitectură al Direcțiilor Militare, arh. Corneliu Vitez, Serviciul Arhitectură al C.F.R., șef serviciu N. Pârjol, Direcția Personal din Ministerul Lucrărilor Publice, și expertul contabil Gheorghe Spânescu. Toți aceștia au primit sarcina de a cerceta modul cum s-au proiectat, angajat și executat lucrările de construcție la Palatul Regal și la celelalte clădiri care aparțineau de palat, precum și a stabili vinovații în cazul

abaterilor și neregulilor constatate.

Ancheta s-a bazat pe cadrul legislativ existent în acea perioadă și anume: Legea contabilității publice, Legea de organizare a Curții de Conturi, Legea pentru apărarea patrimoniului public (din 31 martie 1937), Regulamentul de funcționare al Oficiului Central de Licitații (din 1 ianuarie 1930), condițiile generale pentru întreprinderile de lucrări publice, jurisprudența instanțelor judecătorești și ale Curții de Conturi, dispozițiile și uzul administrativ.

Cercetarea a vizat clădirile refăcute, construite sau în curs de construire, și anume: Palatul

Piața Palatului Regal

Regal cu corpul central (sinistrat în 1926), aripa Krețulescu veche și nouă, aripa Splendid (sau Ateneu) cu Corpul de Gardă vechi (ulterior dărâmat), cazarma Corpului de Gardă cu garajul mare la subsol și locuințele ofițerilor, uzina, împrejurimile, pavajele și alte lucrări efectuate în curțile interioare, Biserica „Sfântul Ionică”. Alte clădiri incluse au fost stația de montă Mogoșoaia, locuințele pentru personalul Palatului din Splaiul Independenței și grajdurile din strada Virgiliu. Înainte de cercetarea documentelor și analiza lucră-

Emil Prager

O cercetare atentă a fost acordată și executării lucrărilor și administrării angajamentelor încheiate, unde s-au descoperit mai multe nereguli. Prima a fost depășirea plafonului permis de legi, fapt care a condus la plăți exagerate. În august 1928 lucrările la roșu ale Corpului central și ale celui de Gardă au fost angajate pentru 20 milioane lei. Un an mai târziu, în octombrie 1929, suma a fost suplimentată „prin bună învoială” cu 7,5 milioane lei, iar în octombrie 1932 cu încă 3,5 milioane lei. Firma Emil Lupescu (era văr primar cu Elena Lupescu, amanta regelui Carol al II-lea) a obținut, în aprilie 1932, prioritatea de a aduce instalații de încălzire centrală, aer condiționat și sanitare pentru 36 milioane lei. Suma a crescut în februarie 1935 la 90 milioane lei și în aprilie 1936 la 91,2 milioane lei. Decorațiile interioare și mobila, angajate la firma Maple & Co din Londra pentru 12,4 milioane franci francezi în octombrie 1932, au ajuns în final, în martie 1937, la 18 milioane franci francezi. Întreprinderile Generale Tehnice T. Eremie au câștigat, în martie 1939, lucrările de la stația de montă Mogoșoaia pentru 10 mili-

oane lei, însă suma plătită în final s-a ridicat la 14,8 milioane lei.

A doua direcție principală de anchetă a vizat încălcarea principiului fixității prețurilor convenite. Și aici au fost prezentate exemple care au arătat modul defectuos în care s-au achitat de sarcini cei desemnați a avea grijă de banul public. Mareșalul Palatului, generalul Ilasievici, și arhitectul Lorenz au acceptat acordarea unui spor de 40% din suma inițială către firma Bobocescu pentru cinci portaluri, cu toate că vinovată era firma care „nu-și făcuse bine calculația”. În septembrie 1937 Comisia Gorciu a aprobat firmei Prager un spor de 3,50 lei/un kilogram de fier sub pretextul scumpirii acestui produs pe piață. În realitate, scumpirea nu trebuia să depășească 1 leu/un kilogram de fier. Sub același pretext al prețurilor în urcare, în aprilie 1940 Prager a aplicat sporuri la prețurile unitare variind între 29% și 111,5% la aripa Ateneu tranșa I și între 10,5% și 91,5% la aripa Ateneu tranșa a II-a. În ce privește aripa Ateneu tranșa a III-a situațiile provizorii întocmite de firma Prager s-au dovedit „pur și simplu fanteziste, iar verificarea organelor administrației mărturie mincinoasă”. Au fost estimați 520 metri liniari (ml) de trepte, când în realitate erau doar 36 ml, iar pentru cei 87 mc de zidărie firma a avansat anterior 185 mc.

În opinia experților anchetatori, la Palatul Regal s-a petrecut „ceea ce credem că nu s-a mai întâmplat

nicăieri. Organele Administrației au manifestat chiar și în scris profundeza de credință că primele devize stabilite, pe baza cărora se făceau angajările, nu ar fi decât niște indicațiuni ce urmează să se rectifice și să se completeze pe măsura înaintării lucrărilor”.

In ce privește recepția lucrărilor, acestea au început cu Comisia de supraveghere (arhitecții Petre Antonescu, Nicolae Ghika-Budești și Nicolae Nenculescu), care a recepționat Corpul central și Corpul de Gardă la roșu, „deși ele nu au fost ireproșabil executate”. Generalul Ilasievici și arhitectul Lorenz au extins aria încălcărilor legale și „au tolerat abaterile cele mai flagrante”.

Un alt aspect al încălcării legilor au fost taxele de import, devizele și lucrările particulare. În cursul anilor anumite firme au beneficiat de avantajul de a cumpăra devize la cursul B.N.R. și de scutiri de taxe de import pentru materialele presupuse a fi necesare Palatului Regal. S-a constatat însă că au fost importate materiale pentru lucrări particulare și că s-au deschis depozite personale de devize cu banii pentru Palatul Regal. Concluzia a fost că

Imagine din timpul lucrărilor de construcție la noul Palat Regal

... și scara principală

Palatului Regal cu trei secții: tehnică, de arhitectură și administrativ. Proiectarea lucrărilor a lăsat de dorit, iar acest lucru s-a văzut în activitatea arhitecților care nu aveau continuitate și nici eficiență. Arhitectul Nenciulescu „a grefat” locuința regelui și a refăcut aripile Krețulescu și Ateneu. Lorenz a dărâmat și a refăcut aripa Krețulescu și a demolat Corpul de Gardă. Nenciulescu revine, modifică fațada și „retează vârful aripii Krețulescu”. Experții anchetatori au constatat că din 1926 și până în 1940 „nu s-a găsit niciun memoriu care să descrie sau să justifice dispozițiile adoptate pentru vreo lucrare de construcții sau de instalații”.

Majoritatea lucrărilor a fost efectuată fără a exista contracte între administrație și antreprizele de construcții. O altă anomalie a constat în angajarea lucrărilor nu prin licitații, cum ar fi fost legal, ci prin tratare directă cu o singură firmă, cea mai avantajată fiind Antrepriza de construcții Emil Prager. La 10 august 1928 s-a desfășurat o licitație cu 14 firme pentru lucrări la Corpul central. Cel care a oferit cel mai

avantajos preț (18,6 milioane lei) „a fost izgonit sub pretextul că e prea ieftin”. Licitatia a fost reluată cu doar patru firme și a fost câștigată de Prager (20 milioane lei), care în final, prin renegocieri, a înscasat 31 de milioane lei. Licitatia pentru îmbrăcăminte cu pietre a fațadelor

Generalul Ilasievici

Corpului central și a celui de Gardă (20 decembrie 1929) a fost adjudecată de firma inginerului C.M. Vasilescu, dar „concurența a fost anulată sub pretextul că nu ar fi fonduri”. Firma Prager a câștigat

în 1932 lucrările de construcție în interiorul Corpului central (în valoare de 26 milioane lei), în 1935 lucrările de refacere a aripii Krețulescu (60 milioane lei), în 1937 continuarea lucrărilor la aripa Krețulescu (40 milioane lei), iar în 1936 a obținut construcția Batalionului de Gardă, Casei Ofițerilor (35 milioane lei) și aripii Ateneu (33 milioane lei). În 1937 Prager câștigă licitația pentru construcția unor clădiri pe Splaiul Independenței cu 10 milioane lei, însă a doua zi a primit toate lucrările edilitare de pe Splaiul Independenței, în valoare de 175 milioane lei.

Societatea „Căldura” (instalații mecano-termice) a câștigat o licitație cu 11 milioane lei, suma a ajuns la 15,5 milioane lei în execuție, iar în final s-a ajuns prin adjudecare prin bună învoială la plata a 18 milioane lei. La 30 martie 1939 au fost chemate patru firme pentru a face „oferte deosebite” pentru lucrări la aripa Ateneu (70 milioane lei), pietruire aripa Ateneu (34 milioane lei), stația de montă (9,6 milioane lei), Biserica „Sfântul Ironică” (3,7 milioane lei) și împrejurimile Palatului în zona străzii Câmpineanu (4,2 milioane lei). După consultarea documentelor, în 1942, s-a constatat că „toți ofertanții au cerut sporuri mari peste devize. Nimeni nu s-a sesizat că a fost o concertare a firmelor invitate de a-și împărți lucrările și s-a făcut apoi greșeala de a se trata direct pentru fiecare lucrare în parte numai cu «cel mai avantajos» concurent”.

Biserica „Sfântul Ironică”

Continuăm cu partea a doua a relatării autorului reportajului care a declanșat vasta operațiune de solidaritate cu satele românești, amenințate de programul de sistematizare al regimului comunist. Reamintim că domnul Josy Dubié, realizator la Radio-Televiziunea Belgiană Francofonă (RTBF), ulterior membru al Senatului din Belgia, a fost unul dintre invitații Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc, organizatorul, joi, 3 noiembrie 2016, la Jockey Club din București, al colocviului „Opération Villages Roumains: Un model de solidaritate europeană. Reacția împotriva proiectului comunist de sistematizare a satelor (1988 - 1989)“.

ROMÂNIA „DEZASTRULUI ROȘU“

JOSY DUBIÉ,
senator onorific, Belgia

Ajungem la frontieră la începutul după-amiezii. Vama este pustie. Doi vameși ne cer actele, apoi să ieșim din mașină. Un soldat înarmat cu un kalasnikov este prezent. Unul dintre vameși începe să controleze minuțios, centimetru cu centimetru, mașina noastră. Bagajele ne sunt deschise și etalate pe o masă, ca și casetele audio. Sosește o vameșă, pe bicicletă. Nathalie este supusă unei percheziții corporale, apoi vameșa pleacă. Urmez eu la rând, obligat să mă dezbrac la piele în biroul lor. Timpul se scurge cu greu. Unul dintre vameși vorbește franțuzește și este mai curând amabil, celălalt, o adevărată brută, este amenințător.

Uralele cu care românii au salutat fuga Ceaușescuilor erau generate și de...

Pneul de rezervă este demontat, la fel și farurile. Scaunele sunt desfăcute. Trec orele. Știu, în mod evident, ce trebuie să caute: caseta cu interviul. Vreau să închid rucsacul meu, care a fost controlat, și să pun în el casetele audio. Vameșul mă oprește, vor să le asculte mai întâi. Drace, am încurcat-o!

În acel moment sună telefonul în biroul vameșilor. Se duc amândoi. Mă apropii de soldat și îi ofer o țigară și pachetul de „Kent“ cu totul. Acceptă, apoi se întoarce și se îndepărtează să-și fumeze țigara. Iau caseta cu interviul și îi spun lui Nathalie să o vâre în chiloți, ceea ce face rapid.

Salvați! În lipsa vameșei, chiloții lui Nathalie au devenit un adevărat sanctuar. Respir. Apoi, unul dintre voinici merge să asculte casetele. Printre ele și cea de la mesageria vocală a telefonului lui Nathalie. Celibatară și drăguță cum este, desigur că sunt acolo înregistrate și mesaje care li se par suspecte celor doi funcționari vamali, care confiscă acea casetă. Nathalie nu o va mai recupera vreodată!

Trec orele. La câțiva zeci de metri, doi vameși unguri ironici contemplă scena, sprijiniți de bariera vopsită în roșu și alb. Noaptea se lasă și cei doi voinici români par din ce în ce mai descurajați. Îi în-

treb dacă putem pleca. Cel „amabil“ îmi spune că îi sună pe șefi. Se întoarce cu o mustră sumbră. Au ordin să o ia de la capăt.

Trebuie să duc mașina deasupra unei gropi, ca să o poată examina dedesubt.

Îmi sare țandăra și încep să urlu și insult cum îmi vine la gură această Românie și acest „Conducător“ de rahat! În mod voit intru cu roata stângă în groapă și urlu și mai tare. Cei doi nu mai știu ce să facă și, în final, sfârșiți și sperați, îmi ordonă să dispar, după ce scot mașina din groapă. S-a lăsat noaptea.

„firmele au beneficiat pe nedrept și în paguba statului de cuantumul acestor taxe“.

Un pretext cu consecințe păguboase a fost urgența; „de la deschiderea șantierelor urgența a fost rău înțeleasă“. Sub acest pretext arhitectul Nenciulescu a întocmit pentru construcția la roșu a Corpului central o antemăsurătoare „aproximativă și o evaluare grosieră“ cu 35% mai mare decât oferta cea mai avantajoasă. Pentru îmbrăcămintea fațadelor cu placaje de piatră, fără elemente decorative, s-a acordat un spor de 62% de la devizul inițial, la executare, sub pretextul unei urgențe care s-a dovedit „lipsită de temei“. La 15 iulie 1937 Comisia Gorciu a invitat patru firme să liciteze pentru construirea a patru clădiri de locuințe, însă nouă zile mai târziu a comandat lucrări neproiectate (de la 78 la 800 de articole noi), cu o valoare de 17 ori mai mare decât a devizului inițial. În august 1939 pentru grajdurile regale (firma inginer Crețu) s-a aprobat un spor de 15% pentru țevărie și 25% pentru aparatele aduse din import. La Biserica „Sfântul Ironică“ (firma inginer Ignat) s-au acordat, în timp, sporuri cuprinse între 30% și 159,3%. Urgența nu a fost transpusă și în practică, astfel că termenul de finalizare pentru aripa Ateneu tranșa I, 1938, a fost prelungit până la 30 iulie 1939 și lucrarea a fost recepționată la 4 noiembrie 1940. „Sub pretextul urgenței – a stabilit Comisia – nu s-a lăsat timp pentru întocmirea proiectelor și nici pentru studierea ofertelor, dar în schimb s-a tolerat în mod tacit și fără excepție depășirea termenelor de execuție la toate lucrările [...] Administratorii trebuie să joace un rol de arbitri, nu de opresori între

stat și antrepriză. Ei au chiar datoria să salveze cu grijă drepturile întreprinzătorilor veghind cu ochi ager ca statul să obțină opera pe care o plătește. Mai mult, este o datorie pentru dânsii de a ajuta pe antreprenori prin toate mijloacele legitime și a le cruța cheltuielile ori de câte ori aceasta se poate face corect. Dar nu le este îngăduit administratorilor să facă acte de generozitate în dauna patrimoniului public, acordând sporuri de prețuri calculate grosier, fără analize tehnice riguroase pentru toate lucrările care s-au executat cu întârziere după 1 aprilie 1940. Urgența a fost inventată? Se poate, căci ea apărea ca o fantomă amenințătoare numai pentru a grăbi proiectarea și a forța angajarea pripită a lucrărilor“.

In opinia Comisiei de anchetă greșeala inițială a constat în lipsa unor proiecte de ansamblu și planuri de sistematizare pentru „necesitățile Casei Regale și toate cerințele demnității naționale“. În schimb, au fost construite „edificii cu distribuții planimetrice generale și forme arhitectonice discutabile și fără perspectivele ce se impuneau a fi create pentru mărirea unui Palat Re-

gal“. Consecința acestei prime erori a condus la „o mare operă de dărâmare“, precum și la „o sumedenie de lucrări risipitoare de bani publici“. A doua critică s-a referit la lucrările „inutile, nepotrivite sau prea luxoase față de destinația lor“, fiind exemplificate cu marmora de la boxele cailor, mozaicul roman la dormitorul băieților de grajd, lambriuri de stejar la boxele cailor de la stația de montă Mogoșoaia, pardoseli klinker sau de mozaic venețian, mânere de bronz la boxe ș.a. În al treilea rând, sistemul de angajare a lucrărilor prin tratare cu o singură firmă sau prin „oferte pripite și nesenrioase“ a făcut să fie „condamnat să antreneze modificări și lucrări neprevăzute în afară de orice limită, plătite cu suplimente de preț sau prețuri noi“. Totuși, semnatarii au considerat că sumele încasate în plus sau pe nedrept de antreprize sunt pierderi recuperabile pentru bugetul statului.

(Continuare în p. 18)

Carol al II-lea și voievodul Mihai,
în Sala Tronului, din noul Palat Regal

... și de condițiile în care erau obligați să trăiască...

Revoluția se declanșase. Dictatorul fugise. Arestat, a fost executat sumar împreună cu soția sa, Elena, peste câteva zile. De azi pe mâine, milioane de români, care, constrânși, forțați, îl aplaudau pe dictator, s-au transformat în rezistenți!!! Se trage peste tot, doi colegi ziariști își găsesc moartea în apropierea mea, la București, la fel ca alte câteva

„eroi“ întârziati, care au tăcut, unii chiar au colaborat cu dictatura, vreme de decenii, pentru a scuipa apoi cu curaj peste ceea ce făcuseră și ceea ce se prefăcuseră a adora până atunci! Nu

sute de nevinovați. Un celebru scriitor român, Virgil Gheorghiu, scrisese un roman, citit în multe părți ale lumii, *A 25-a oră*. El ilustrează superb revirimentul tuturor acestor

am decât dispreț pentru acești „revoluționari de a 25-a oră“, spre deosebire de marele respect pe care îl port raiilor și adevăraților eroi, precum Doina Cornea, care au avut curajul să se opună cu adevărat acestei teribile dictaturi și au plătit consecințele!

Traducere de
Dorin MATEI

... și de cozile nenumărate la care stăteau ca să își procure orice

FRAUDE LA CONSTRUIREA PALATULUI REGAL DIN BUCUREȘTI

(Urmare din p. 15)

La 11 august 1943 Comisia și-a încheiat raportul cu următoarea mențiune: „Cu conștiința deplină împăcată putem afirma că ele [neregulile - n.n.] sunt imaginea celei mai mari incurii administrative“. Experții au ajuns la concluzia că timp de 14 ani „comiterea neregulilor este norma, iar nu excepția“. În privința vinovățiilor s-a stabilit că un singur om a fost „îngrijat“ de soarta lucrărilor executate, generalul Ernest Baliff, administrator al Domeniilor Coroanei și șef al Casei Militare a Regelui. Cei care au comis neregulile și abuzurile și au fost solicitați să dea explicații au oferit răspunsuri stereotipe: „Am fost siliți să facem astfel“, „Am fost siliți să mergem înainte și să ne dăm în paza lui Dumnezeu“.

La finalul lunii august 1943 nota rezumativă a ajuns pe masa mareșalului Antonescu, care a adnotat pe material: „Să se treacă imediat Ministerului de Justiție. Dl. Marinescu [ministru Justiției - n.n.] va rămâne personal răspunzător dacă greșelile nu primesc sancționare concretă, despăgubirile cuvenite statului nu se încasează și nu se dă opiniei publice satisfacția la care are dreptul. Nimeni nu trebuie să scape de sancțiuni. Nici acei care intră în cadrul prescripției. Morala publică nu cunoaște prescripție. Dl. Marinescu să-mi prezinte un decret-lege în care să se prevadă sancțiunile cele mai grave și confiscarea averilor acelor care, crezând că sunt acoperiți de puterea și inviolabilitatea regală, pot călca orice lege și orice morală în această țară. Să se aducă la cunoștința M.S.

Regelui imediat atât dosarul activității cât și rezoluția mea pentru ca M. Sa să vadă cât de crunt a fost compromisă Dinastia și fostul rege de un anturaj ticălos, care a crezut că poate la adăpostul regelui să-și îngăduie orice, chiar crime. Dl. Vlădescu [secretar general al Președinției Consiliului de Miniștri - n.n.] să-mi raporteze de executare și să urmărească executarea. Lunar să mă țină la curent“. Până la urmă, nu s-a mai întâmplat nimic.

Chiar dacă bombardamentele germane de după 23 august 1944 au distrus Casa Nouă, unde, ulterior, s-a construit Sala Palatului, edificiul a rămas impunător și atractiv. Palatul Regal este o mărturie a timpurilor trecute, o emblema a Capitalei și un obiectiv turistic admirat deopotrivă de români și străini. ■

... aberantul proiect al „urbanizării” satelor
(imagini prezentate de propaganda vremii ale noului sat românesc)...

Epuizați, dar fericiți, ajungem la frontiera ungară. Prezintă pașapoartele. Unul dintre vameși îmi spune: „Visum”. Îi arăt vizele ungurești. Îmi răspunde într-o germană aproximativă: „Nu, nu este bine, nicio viză, doar o intrare, mergeți repede înapoi la București pentru o viză nouă!”. Catastrofă!!!

Scot o bancnotă de 50 dolari. Vameșul îmi răspunde, tot în germană: „Suntem doi”. Dau 100 dolari și sunetul plăcut al aplicării vizelor pe pașaport îmi confirmă că s-a terminat coșmarul. Paradisul „Geniului din Carpați” rămâne în urma noastră.

La Viena recuperăm prețiosul colet de la Ambasada Belgiei. Decid să ne îndreptăm către München, la sediul Radio „Europa Liberă”. Paznicul de la poartă nu pare foarte convins de felul cum arată acești doi „turiști”, în șorturi și maieuri, murdari, acoperiți de praf și care pretind că au documente prețioase. Într-un final suntem primiți la redacția în limba română a „Europei Libere”. După ce a vizionat secvențe de pe casetele noastre, unul dintre ziariști, Emil Hurezeanu, nu își ascunde entuziasmul. Vom reveni mai târziu ca să le luăm interviuri pentru reportajul nostru.

Am mers personal ca să îi duc fiicei doamnei Cornea, în sud-estul Franței, păpușa și samizdatul pe care îl conținea. Conținutul acestuia, citit la radio „Europa Liberă”, în care doamna Cornea denunța cu virulență crimele regimului „Geniului din Carpați”, va fi piesa principală a reportajului nostru, care, difuzat aproape peste tot în lume, va avea un impact extraordinar. Va releva, în sfârșit, lumii trista realitate a acestui regim dictatorial care își redusese propriul popor la foamete și disperare. Una dintre deciziile cele mai scandaloase și mai criticabile ale acestui regim, dezvăluită în reportaj, era programul de „sistematizare”. El prevedea distrugerea modului de viață țărănesc tradițional din România, țară agricolă, pentru a strămuta cu forța pe săteni în așezări urbane cu locuințe de slabă calitate, dezumanizante. Scopul era un control absolut al ultimului spațiu de libertate ce mai exista încă la țară. Acest program monstruos, ce începuse deja să fie pus în aplicare, a suscitat, după difuzarea reportajului nostru, o masivă campanie de proteste, numită „Opération Villages Roumains”. Pornită în Belgia de voluntari, s-a răspândit rapid în toată Europa. Se constituiau înfrățiri

cu satele din România pentru a împiedica distrugerea lor în cadrul campaniei de sistematizare. A avut un succes neașteptat, implicând mai multe mii de sate și orașe, și s-a prelungit până astăzi.

Adestabilizat și regimul comunist, care s-a prăbușit în decembrie 1989, când „Geniul din Carpați” și soția sa, Elena, au fost executați sumar. Curajoasa doamnă Cornea a fost arestată și a dispărut a doua zi după difuzarea reportajului. Cu toate acestea, imensul elan de solidaritate pe care l-am organizat pentru a o apăra, implicând personalități politice de prim plan, a forțat curând regimul să o pună în libertate. De atunci, mulți români mi-au declarat că acest reportaj, difuzat în cele patru colțuri ale lumii, care a relevat realitatea acelei dictaturi nemiloase, a contribuit la izolarea și apoi la prăbușirea ei. Se poate și, dacă așa au stat lucrurile într-adevăr, nu pot decât să mă bucur. Este o frumoasă recompensă pentru stresul și pericolele pe care Nathalie și cu mine le-am înfruntat în acea frumoasă lună august 1988, pe care nu o vom uita vreodată.

Peste mai bine de un an, în decembrie 1989, m-am reîntors degrabă la București.

Ogorodnik și frumoasa columbiană
(și în medalion)

Pe pagina de web a Agenției Centrale de Informații, la linkul „CIA Public Affairs” (CIA Afaceri publice) scrie că Aleksandr a fost recrutat în America de Sud, în anul 1973. După ce a semnat angajamentul să lucreze pentru Agenție, i s-a dat numele de cod „Trigon” și, ca primă misiune, fotocopierea unor documente din ambasadă, pe care le preda ofițerului de legătură. Materialele furnizate se refereau la politica sovieticilor în America Latină, inclusiv planuri de influențare a altor guverne.

Conform altor surse, Aleksandr Ogorodnik ar fi fost recrutat de serviciul columbian de contraspionaj, însă informațiile obținute de la acesta nu prezentau un interes deosebit pentru autoritățile de la Bogota. Ca urmare, diplomatul sovietic ar fi fost semnalat CIA. La început, americanii au avut rezerve, însă, după ce acesta a avansat în ierarhia M.A.E. sovietic, s-au decis să îl folosească. Primul ofițer de caz ar fi fost Aldrich Hazen Ames, care va intra mai târziu în slujba Moscovei, fiind arestat la 22 februarie 1994 și condamnat la închisoare pe viață.

Anticipând rechemarea sa la Moscova, ofițerii CIA l-au instruit pe „Trigon” în tehnicile operațiunilor secrete. Reîntors acasă, agentul a rămas o scurtă perioadă în „adormire”, timp în care a fost verificat pentru a se descoperi dacă nu era supravegheat de KGB, după care conducerea CIA a decis trimiterea la Moscova a unui ofițer al Agenției. A fost aleasă în premieră o femeie, Martha (Marti) D. Peterson, mizându-se pe faptul că aceasta nu va intra așa de repede în vizorul con-

traspionajului sovietic. Analiza experților CIA s-a confirmat, în mare parte, astfel că Marti a trecut neobservată timp de aproape un an și jumătate.

Utilitatea lui „Trigon” crescuse semnificativ după revenirea la Moscova, în octombrie 1974. Curând, el a avansat în funcție în cadrul Departamentului Afacerilor Globale din Ministerul de Externe, fapt ce i-a permis accesul la mesaje clasificate trimise și sosite la/de la ambasadele sovietice din lumea întreagă. Ca urmare, „Trigon” putea să furnizeze informații despre planurile și obiectivele politicii externe a sovieticilor, unele dintre acestea fiind extrem de utile pentru argumentarea previziunilor pe care CIA le prezenta Administrației prezidențiale de la Washington.

Deoarece contactele personale erau prea periculoase, întâlnirile operaționale impersonale, prin folosirea de locuri semnalizate, mesaje radio, dispozitive ascunse, „cutii poștale”, erau programate lunar. Astfel că, timp de aproape doi ani, deși au colaborat, Marti și „Trigon” nu s-au întâlnit personal niciodată. Moscova constituia un mediu extrem de dificil pentru operațiuni de spionaj. Chiar și găsirea unei locații sigure în capitala U.R.S.S. se dovedea o problemă, iar hărțile orașului erau deliberat realizate cu lipsuri și erori. Sovieticii îi supravegheau îndeaproape pe străini.

Inteligentă și foarte inventivă, Martha Peterson recurgea deseori la metoda „șobolanului mort”. Cavitățile din corpul acestuia erau suficient de mare pentru a ascunde un teanc de bani sau o rolă de film. Un sos de ardei iute ținea pisicile la distanță, după ce „șobolanul”

Harta pe care era marcat unul dintre locurile
în care erau ascunse mesaje pentru Ogorodnik

● O superbă columbiancă ● Prima legătură, Aldrich Ames ● Văduva spion intră în acțiune ● Hărțile Moscovei aveau deliberat erori ● Metoda „șobolanului mort” ● Ai grijă unde îți parchezi mașina ● „Disidentul” ceh îl dă de gol ● Un stilou... mortal ● Talentul doamnei viceconsul de a se deghiza ● Puteau recunoaște diplomații americani după mers ● A fost sacrificat Ogorodnik?

Aleksandr Ogorodnik, podul Krasnoluzki și viceconsulul american Martha (Martti) D. Peterson față în față cu „cutia poștală” impersonală

NUME DE COD „TRIGON”

ALEXANDRU OMEAG,
IOAN GATEA

Aleksandr Ogorodnik, secretar II la Ambasada Uniunii Sovietice din Bogota, capitala Columbiei, era un tip athletic, erudit, doctorand în economie, bine apreciat de centrala Ministerului Afacerilor Externe de la Moscova. În referatul cu propuneri de trimitere în misiune diplomatică externă scria: „De când lucrează în M.A.E., s-a dovedit un diplomat disciplinat, eficient și cultivat, bucurându-se de încrederea și respectul colectivului. Are o bună cultură politică, este matur ideologic și cu principii morale ferme”.

In realitate, Aleksandr Dmitrievici Ogorodnik, născut în 1939, era un fustangiu cu un apetit sexual nestăpânit: a întreținut relații intime cu nevestele unor colegi din ambasadă, inclusiv cu soția unui diplomat foarte influent, provocând destrămarea familiei. Era și avid de bani. A cumpărat un autoturism, cu scutire de taxe pentru diplomați, pe care, în primul concediu, l-a dus în U.R.S.S. și l-a vândut imediat. Șmecheria a fost aflată, iar conducerea M.A.E. l-a sancționat cu avertisment și l-a obligat să returneze statului „profitul” de 800 dolari. Mai era și lăudăros și orgolios peste măsură, așa cum trans-

pare dintr-o notiță găsită în jurnalul personal: „Sunt un luptător, am o voință de fier, sunt onest și devotat idealurilor de libertate. Am o pregătire profesională excepțională.”

Remarcându-i aceste „calități”, un ofițer CIA din rezidența de la Bogota i-a întins diplomatului sovietic o capcană. I-a trimis în cale o superbă tânără autohtonă, Pilar Suarez Barcala, agent CIA, angajată la Ministerul columbian al Culturii. Ce a urmat este ușor de ghicit: fotografiile compromițătoare cu Pilar și Aleksandr în ipostaze intime, tânăra rămasă gravidă, șantaj, recrutare.

În 1973, l-a angajat ca analist și, ulterior, translator. Karl și Hana Koecher au fost arestați de FBI abia în 1985 și predați în schimbul disidentului sovietic Anatoli Șaransky, militant pentru drepturile omului, care a fost închis nouă ani în temnițele din U.R.S.S.

Ofițerii KGB au instalat camere de luat vederi într-o locație vizavi de apartamentul diplomatului suspect și au efectuat o pătrundere secretă în locuința acestuia, unde au găsit, printre altele, un mesaj codificat, prin care agentul primea instrucțiuni de la CIA.

Totodată, filajul permanent a permis identificarea locației de depunere/preluare a mesajelor. Cu asemenea probe, Aleksandr Ogorodnik a fost arestat în dimineața zilei de 21 iunie 1977, în timp ce părăsea apartamentul său luxos din Krasnopresnenskaya ulița nr.2/1.

După un interogatoriu dur și prelungit, părea să cedeze. A promis anchetatorilor KGB

că va face mărturisiri complete, a cerut hârtie și permisiunea de a folosi stiloul său pentru a scrie și semna declarația. Momentul este descris astfel de Martha Peterson în cartea *The widow spy* (Văduva spion; primul soț îi murise în 1972 și s-a recăsătorit abia în 1978): „Deschizând stiloul ca și când ar fi dorit să înceapă să scrie, el a mușcat capacul și a murit instantaneu în fața anchetatorilor KGB. Aceștia erau atât de încrezători în intenția sa de a se confesa, încât nu-l suspectaseră că intenționa să se sinucidă înghițind otravă. Astfel, «Trigon» a murit, în felul său, ca un erou...”

Cum „Trigon” nu se prezentase la „căsuța poștală” impersonală, pentru schimbul de mesaje stabilit pentru marți 28 iunie 1977, contactul a fost reprogramat, printr-un mesaj radio, pentru vineri, 15 iulie, pe Podul Krasnolujski: un pod feroviar care traversa râul Moscova între Gara Kiev și Stadionul „Lenin” (astăzi

„Lujniki”) și care are o pistă pietonală de-a lungul liniei de cale ferată.

În acea noapte, Martha s-a deplasat în zonă și, după ce a lăsat un semnal pentru a-i indica lui „Trigon” locul de ridicare a mesajului, a plasat „coletul” într-o firidă dintr-o arcadă a podului. Nu știa că agentul fusese deja arestat și nici faptul că ofițerii KGB i-au întins o capcană.

Într-un articol-interviu publicat recent pe site-ul <http://specnaz.ru> intitulat *Vânătoarea de spioni*, generalul-maior Ghennadi Nikolae-vici Zaițev, un veteran al fostului KGB, aduce o serie de detalii despre arestarea viceconsulului american Martha D. Peterson, la care a participat personal.

Sovieticii au acordat o atenție deosebită organizării filajului, care fusese deja păcălit de câteva ori de talentul doamnei viceconsul de a se deghiza. În seara de 15 iulie 1977, Martha Peterson a parcat autoturismul ambasadei în apropierea Teatrului

„Rossia”, s-a plimbat pe străzile din jurul clădirii și, abia după ultimul gong, a intrat în sală, ocupând un scaun în apropierea ieșirii de urgență. Timp de circa 10 minute a rămas liniștită, părând că este captivată de piesă.

La un moment dat, unul dintre cei cinci „spectatori” care îi urmăreau cu atenție orice mișcare a observat că „doamna în alb, cu părul strâns la spate” (așa arăta când intrase în sală) și-a tras discret peste rochie o pereche de pantaloni și o jachetă, ambele de culoare închisă, după care și-a lăsat părul pe spate și a părăsit sala.

Nu a mers la autoturismul ambasadei. A urcat într-un autobuz, s-a plimbat pe jos, a folosit metrul și, în final, a luat un taxi care a lăsat-o în apropierea Podului Krasnolujski, fiind convinsă că „nu are coadă”. La acea oră, aproape de miezul nopții, KGB avea mobilizați

Momentul arestării viceconsulului S.U.A. ...

Karl Koecher, împreună cu soția, Hana...

era aruncat pe geamul mașinii într-un loc dinainte stabilit. Marti folosea o poșetă pentru a ascunde materialele și echipamentul pe care le transfera către „Trigon” prin intermediul căsuței poștale impersonale, sperând să nu trezească suspiciuni celor care o filau.

KGB primise semnale că un diplomat sovietic de la Ambasada U.R.S.S. la Bogota fusese recrutat de americani, însă nu existau probe care să confirme acest lucru și, mai ales, nu aveau niciun fel de indicii cu privire la legătura acestuia de la Ambasada S.U.A. din Moscova.

Ofițerii de contraspionaj din KGB au apelat la o multitudine de mijloace și metode clasice (filaj, interceptări, interpuneri de agenți provocatori, coroborarea datelor obținute din diverse surse, inclusiv de la serviciile de securitate din țările „vecine și prietene”, instruirea „cârtițelor” din Occident etc.) și au căutat indicii concrete.

În mod firesc, Aleksandr Ogorodnik s-a aflat printre cei puși sub supraveghere. Pe lângă faptul că lucra într-un departament sensibil din M.A.E., urma să se căsătorească cu fiica unui înalt demnitar comunist, Konstantin Rusakov, secretar al Comitetului Central al P.C.U.S. Ofițerii de contraspionaj sovietici au observat că Ogorodnik se întâlnea cu străini și în afara

cadrelor oficial și fără aprobarea Serviciului de protocol. De asemenea, mergea frecvent în Parcul „Pobeda” și, aproape întotdeauna, își parca autoturismul personal într-un loc vizibil, de-a lungul bulevardului aflat pe traseul folosit tradițional de diplomații americani pentru a se deplasa spre Misiunea diplomatică a S.U.A. Această greșală a întărit suspiciunile KGB cu privire la posibilitatea existenței în zonă a unei căsuțe poștale impersonale folosite de agent și legătura sa din Ambasada americană.

...și după arestare

Confirmarea a venit de la o cârtiță a serviciilor secrete cehă. În acea perioadă, Karl Koecher, un cetățean american naturalizat, lucra la CIA ca translator și funcționar contractant, în realitate fiind agent al Securității cehă (STB). Având incidental acces la informații despre primele relații ale lui „Trigon” cu Agenția, și-a informat șefii de la Praga, care apoi i-au notificat pe „frații mai mari” din KGB.

Născut în Cehoslovacia, Karl Koecher era un scenarist radiofonic care, în scrierile sale, ironiza comunismul și realitățile vremii din lagărul socialist. A fost recrutat de serviciile secrete cehoslovace și pregătit pentru a deveni o „cârtiță” implantată în Occident. În 1965, a „emigrat” în S.U.A., împreună cu soția, Hana, fata unui influent demnitar comunist.

Vorbitor fluent al mai multor limbi străine (cehă, rusă, engleză și franceză), doctor în filosofie al Universității Columbia și „critic acerb” al dictaturilor din țările europene ale blocului comunist, „disidentul” cehoslovac reprezenta un candidat ideal pentru CIA care,

MIHAI VITEAZUL OMUL DIN SPATELE EROULUI

ANDREEA CHIRU

Despre voievodul Mihai Viteazul vorbesc faptele istorice. Dar cine a fost omul de dincolo de aura eroului? Era cult? Avea carismă? Pe ce calități fizice se bizaia, cu adevărat?

Până la final, dușmanii nu au reușit să-i înțeleagă firea și intențiile, așa că l-au caracterizat drept un tiran... inimos.

Domnitorul, în viziunea pictorului transilvănean Mișu Popp (1827 - 1892)

Marii eroi apar cel mai adesea pe un vid de putere. E ca și cum istoria îi cheamă, le face loc în momentele ei cruciale. Finalul secolului al XVI-lea găsea Țările Române într-o stare jalnică, de derută morală și politică. Veșnicul paradox românesc al sărăciei crunte într-o țară bogată uluia și impresiona pe străinii care ne vizitau. Domnia Țării Românești se decidea la Istanbul, contra unor socoteli ce nu aveau nimic a face cu politica, ci cu banul. Îndrăzneau să ceară tronul doar oportuniștii, impostorii, aventurierii cu ochi frumoși și boierii corupți. Voiau domnia în numele ambițiilor personale mărunte, al dorinței de a conduce pentru a prăda. Până la sultan, pe toți aceștia îi mâncau de bani dregătorii otomani. Lăcomia

era atât de mare, încât erau confirmați în tron și doi domni deodată, urmând ca acela ce strânge primul banii ceruți, plus banii promiși de rivalul său, să urce efectiv în domnie. Sumele erau mari, intrigile și interesele erau nesfârșite, iar Țara Românească rămânea fără domnitor cu lunile. Domneau doar jafurile, asuprirea săracului de către bogat și nedreptatea făcută dreptului; țărani, înglobați în datorii, își pierdeau pământurile.

Os domnesc sau impostor? Creștin sau tiran?

Pe acest vid, apare Mihai. Urcase răbdător în ierarhia administrativă munteană, din poziție în poziție, dar nimeni

nu îl creditase de os domnesc sau nobil, ba se înnobilase cât de cât prin căsătorie. Mihai ia tronul aproape pe nesimțite, fulgerător, strecurându-se tăcut și iute printre alți pretendenți gălăgioși la Istanbul. Își vinde toată averea și se și îndatorează până peste cap, plătind sultanului o sumă record. Vine la Târgoviște însoțit de un alai de creditori nerăbdători să-și ia plata cu dobândă și „păzit” de un corp de ieniceri trimiși să se asigure de strângerea birului.

În Ardeal, principele Sigismund Bathory nu știa cum să scape de autoritatea sultanului și să calce pe urmele lui Ștefan I, întemeietorul Regatului Ungariei. În Moldova, Aron Vodă inițiasse contacte cu Viena și Roma pentru desprinderea țării de sub

aproximativ 100 de ofițeri care observau orice pas al diplomatului, fiind gata să intervină la primul semnal.

Iluminatul era deficitar și, de la distanță de siguranță, nimeni nu-și putea da seama dacă persoana aflată pe pod este bărbat sau femeie, fără a mai vorbi de identificarea sa. Aici, filorii sovietici au avut un rol deosebit: după atâtea urmărituri ale membrilor Ambasadei S.U.A. la Moscova, puteau recunoaște și numai după mers pe oricare diplomat american.

Doamna vice-consul a urcat treptele podului și se plimba alene pe sub arcadele din piatră. La un moment dat, a dispărut pentru câteva secunde din raza vizuală a ofițerilor de contraspionaj, care au dedus că a depus un obiect în „căsuța poștală” impersonală.

Reținută și introdusă nu fără greutate în duba KGB, Marti a fost condusă la Lubianka. După câteva ore de interogatoriu, a fost anunțată Ambasada S.U.A., care a trimis un diplomat să o recunoască și să o asiste juridic. În prezența acestuia, ofițerii anchetatori au deschis containerul recuperat din firida arcadei de pe Podul Krasnolujski (o piatră prelucrată), unde au găsit instrucțiuni și un chestionar pentru „Trigon”, aparatul de fotografiere în secret, bani, aur și două capsule cu otrăvă.

În perioada detenției în sediul central al KGB, diplomatul american a fost fotografiat

alături de materialele, dispozitivele și obiectele de camuflaj găsite asupra sa, pentru a oferi astfel de imagini publicului, care trebuia sensibilizat în privința pericolului imperialismului american. Practica ofițerilor KGB a fost preluată și dezvoltată de Serviciul Federal de Securitate al Rusiei (FSB) care, prin asemenea metode, încearcă să abată atenția populației de la dificultățile economice și deteriorarea nivelului de trai. Mai recente

sunt cazurile lui Ryan Fogle, secretar III la Ambasada americană din Moscova, arestat în mai 2013, și cel de la finele lunii iunie 2016, când FSB a maltrat un diplomat american care, după o operațiune nocturnă clandestină, a coborât deghizat

dintr-un taxi și se grăbea să intre în incinta propriei ambasade, teritoriu american inviolabil.

Ca în orice poveste de spionaj, misterul planează și după încheierea afacerii. A apărut și versiunea că americanii ar fi „pus umărul” la scoaterea din scenă a propriului agent, din trei motive: legăturile cu familia unui membru al C.C. al P.C.U.S., valoarea redusă a informațiilor din mediile în care avea acces și dorința CIA de a distra atenția contraspionajului sovietic de la o „cârțiță” mult mai valoroasă, implantată tot în Ministerul Afacerilor Externe de la Moscova. ■

... și imagine din timpul interogatoriului, după sosirea unui diplomat american care să o asiste juridic

**Radio
România
București fm [98,3 FM]**

ternică și independentă pe harta geopolitică a Europei.

Creier sau mușchi?

Mihai Viteazul ni se înfățișează drept un bărbat aspru, întunecat, cu barbă lungă, cu sprâncene arcuite și încrunțate, cu nasul ascuțit, cu ochi mari, negri, în care se scaldă o privire aprigă și inteligentă. Portretul său este al unui voievod ostaș, al unui om preocupat, neliniștit, energic, foarte ușor de închipuit cu sabia în mână.

Înalt și zvelt, este, fără doar și poate, un bărbat înzestrat cu calități fizice deosebite. Înainte să ia tronul, este condamnat la moarte de un rival la domnie, dar călăul nu e în stare să pună în practică sentința, ci izbucnește în lacrimi și fuge înspăimântat de statura și privirea severă a condamnatului. Niciun alt călău nu îndrăznește să ridice secul asupra capului lui și sentința este anulată. Câțiva ani mai târziu, însuși Mihai dă mărturie de puterea lui fizică aparte, povestind cum a fost rănit în lupta de la Vidin și singur și-a smuls sulita din piept și a rupt-o în două. În 1600, după pierderea Ardealului în fața generalului Basta, Mihai este așa de demoralizat, încât se aruncă asupra unor trupe păgâne într-un atac sinucigaș („mai dornic să mor decât să înving”), dar nici în această situație otomanii nu îl pot înfrânge, ci sunt tăiați până la ultimul.

În ciuda înzestrării corporale și veleităților militare, în epoca sa, Mihai a fost socotit și un bărbat cult, cu educație. Se număra printre foarte puținii voievozi capabili să scrie și să citească și vorbea mai multe limbi străine. Mihai este considerat primul memorialist român, prin prisma memoriilor așternute sub forma scrisorilor. Și ce stil epistolar! Scrisorile lui Mihai sunt adevărate jurnale literare,

justifică „poftele” cu argumente categorice, dar cere garanții imperiale scrise în ce privește împlinirea lor, arătând că este de încredere, însă el nu se încrede în nimeni! Când, în 1595, boierii munteni îl trădează la Alba Iulia, semnând în numele lui un act prin care îl supun autorității lui Sigismund Bathory, Mihai nu ridică mâna asupra trădătorilor. Alege altă cale. Cu sabia în mână, obține recunoașterea domniei și neatârării țării sale și la Istanbul și la Viena și anulează astfel, pe plan internațional, actul subordonării față de Bathory.

Acestuia îi reamintește că în 1594 s-a jurat să-i fie frate, nu stăpân. Câțiva ani mai târziu, îl înfrânge pe principe pe front și pretinde împăratului Rudolf toate privilegiile și titlurile acestuia în Transilvania; chiar și stăpânirea unor moșii în Ungaria. În 1600, Mihai fugărește din Moldova pe

Tabloul de Constantin Lecca, înfățișând intrarea lui Mihai Viteazul în cetatea Alba Iulia

același Sigismund Bathory, ca pe-un câine, peste Dunăre, lăsându-l fără ostașii care-l trădează și trec de partea voievodului român.

pline de sentiment, de patos, încheiate pe argumente imposibil de combătut și urmând logica bunului-simț. Mihai mânuiește pana de scris la fel de bine cum mânuiește spada. Rândurile sale sunt însuflețite și expresive, zugrăvesc un spirit aprins, obsedat de dreptate, sincer și direct. Credința în Dumnezeu îi însoțește fiecare decizie, dar Mihai nu lasă nimic la voia întâmplării. E pe cât de năvalnic, pe atât de prevăzător. În scrisorile către Rudolf al II-lea, își

Tactica lui Mihai, atât pe câmpul de bătaie, cât și în culisele politice, a fost atacul. Ataca înainte de a fi atacat, stârnind uimire și haos în rândurile vrăjmașului superior numeric și financiar. În 1594 atacă pe otomani pentru a atrage oastea lui Sinan Pașa la Călugăreni. În 1598 atacă Ardealul, păcă-

Mihai Viteazul...

otomani și alinierea ei la o Europă creștină. Mihai ia legătura cu Sigismund Bathory și cu Aron Vodă. Le propune să se alieze toți trei împotriva otomanilor. Cei trei domni depun jurămintele unii față de ceilalți în noiembrie 1594 și anunță Apusul de fidelitatea lor față de cauza creștină.

În Țara Românească, Mihai dă primul semnalul luptei antiotomane. Își adună toți creditorii laolaltă, dar în loc de plată, îi nimicește până la unul.

„O viață avem, români, și o cinste! Deșteptați-vă, că am dormit destul!” – strigă el către țară, în clipa în care rupe legătura nu doar cu sultanul, ci și cu mentalitatea copleșită a românului învins de datorii către boieri, tron și puteri străine. O ia de la zero. E momentul în care Mihai șterge nu doar datoria lui față de

creditorii tronului, ci și datoria poporului față de tronul său; arde toate catastifele, chemându-i pe datornici nu la plată, ci la oaste.

Iată cu ce mister s-au tot luptat istoricii români: paternitatea lui Mihai Viteazul. Imediat după ce a luat tronul, el însuși s-a lăudat că e fiul nelegitim al lui Pătrașcu Vodă. Pentru că socoteala anilor nu prea se potrivește cu această afirmație (Mihai s-a născut la aproape un an de la moartea voievodului, ce a survenit după o prelungă și agonizantă suferință), s-a vehiculat că mama sa era din neamul nobil al Cantacuzinilor, bazat pe faptul că Iane Cantacuzino s-a numărat printre cei mai importanți creditorii ai lui Mihai la luarea tronului. Dar atunci, cum de și-a petrecut Mihai anii tinereții ca negustor de vite și stofe, strângând bani cu aviditate în loc să caute privilegiile numelui?

Prințul Andrei Bathory l-a numit „cioban”, frații Buzești l-au descris drept un „țaran furios”, iar lingușitorii i se adresau cu apelativul „Crai”. El însă a ținut cu dinții la un singur titlu: Domn al Țării Românești, Ardealului și Moldovei.

Marea dramă a domniei lui Mihai a fost lipsa banilor pentru lefurile oștirii. După ce și-a cheltuit în nenumărate rânduri averea, după ce a dat drumul trupelor sale să jefuiască cetățile cucerite, Mihai a ajuns și în situația de a cere bani de la alții

... și doamna Stanca cu fiul Nicolae Pătrașcu, tablouri votive din naosul, respectiv pronaosul Bisericii din Călușiu

pentru întreținerea armatei, iar sursa cea mai importantă o reprezenta Casa de Habsburg prin împăratul Rudolf al II-lea, ca exponent al Sfântului Imperiu Roman. În numele cauzei creștine (adică al luptelor contra otomanilor), Mihai i-a solicitat acestuia trupe, arme și bani pentru oastea sa. Totuși, cuceririle nu le-a cedat împăratului, ci le-a ținut pentru sine: Ardealul și Moldova, ceea ce i-a făcut pe aliații creștini să vadă în el un tiran indisciplinat, ce se folosea doar de cauza creștină pentru a-și satisface dorința de putere și a transforma Țările Române într-o prezență pu-

Giacomo Franco, Victoria obținută la Târgoviște, după lupta între Mihai Viteazul și Sinan Pașa, la 18 octombrie 1595, acvaforte din 1621

până la Istanbul, de a elibera de sub păgâni pe bulgari, sârbi și greci și a-i supune lui Rudolf. Cere să i se recunoască domnia Ardealului în numele dreptății și pentru că nu-i altul mai merituos ca el, amintind de toate sacrificiile sale cu sabia în mână, de primejduirea familiei sale, de averile cheltuite cu susținerea financiară a oștii. Iar

scena este atât de fierbinte și emoționantă, încât, cu toată ura împotriva lui Mihai, consilierii imperiali sunt mișcați. „Nu știu ce are în inima lui, dar din gură toate cuvintele-i sunt sfinte și mai dulci ca mierea“. Pe de altă parte, Mihai își îmbrăca bufonul în haine nemțești și râdea de el în hohote; obișnuia să îi îmbețe pe consilierii imperiali și să-i întrebe batjocoritor ce e Rudolf al lor: „femeie sau fată?“, aluzie la bisexualitatea împăratului.

Câteva luni mai târziu, după cucerirea Moldovei, Mihai i se adresează împăratului pe un ton ușor dictatorial, intitulându-se domn al celor trei țări și solicitând în scris împlinirea poftelor sale.

După nesfârșite amânări, Rudolf cedează. Îi recunoaște lui Mihai domnia în Ardeal, lui și urmașilor săi pe fir bărbătesc. Dar e prea târziu! Mihai a pierdut deja Ardealul în fața răscoalei conduse de generalul Basta și pierde și tronul Țării Românești. Ajunge la Viena și împăratul îi

dă bani și oaste să recucească ce pierduse. E un dar otrăvit, pentru că vine la pachet cu ajutorul generalului Basta (alungat între timp și el din Ardeal), dușmanul de moarte al lui Mihai. Calcul simplu și rece: lăsat de capul lui cu bani și oaste, Mihai era imposibil de controlat pe câmpul de bătălie. Iar ceea ce

nie ereditară românească în cele trei Țări Române, nimeni să nu fie deasupra legii, domni să se aleagă de către popor din rândurile poporului, granițele românilor să cuprindă toate cetățile istorice ale Țărilor Române.

Din scrisorile pe care Mihai le-a trimis lui Rudolf în

1600, ca domn al Țării Românești, Ardealului și Moldovei, se desprinde viziunea voievodului asupra viitorului nației române. Țara Românească și Moldova să fie moșia moștenitorilor săi; după ce i se va stinge vița bărbătească, țările să își aleagă domni români pe cine vor și acestora să li se recunoască autoritatea pe plan internațional și să fie lăsați să conducă după placul lor. Ardealul să fie lăsat pe veci moștenitorilor săi pe parte bărbătească. Vechile cetăți muntenești din Ardeal și câteva din Ungaria să fie date de moșie urmașilor săi și așa să rămână pe veci. Provinciile românești din Ungaria să revină Ardealului. Justiția românească să se întindă asupra tuturor oamenilor ce trăiesc între granițele române și nimeni să nu se poată sustrage legii, nici sărac, nici bogat, nici țaran, nici boier. Apusul să ia aminte la importanța geopolitică a Țărilor Române, cu rol de strajă a întregii Creștinătăți. ■

Asasinarea domnitorului român în viziunea lui Constantin Lecca

lua cu sabia, nu ceda apoi pe cale diplomatică. Deci nu putea fi lăsat de capul lui!

Cu o zi înainte să fie asasinat, Mihai se ceartă cu Basta pentru Ardeal, strigând că țara e a celui ce o poate stăpâni și că Rudolf mai are oricum și alte țări. Totuși, dă drumul oștirii sale, trimițând-o înaintea lui la Făgăraș, în apărarea familiei sale, iar el rămâne singur. Cu trupele generalului Basta...

**Pofta
ce am poftit:
Ardealul,
Țara Românească
și Moldova**

Formula este considerată testamentul lui Mihai: dom-

lindu-l pe Andrei Bathory că merge la Viena și apărându-i brusc în fața ochilor la Brașov. În 1600 atacă fulgerător Moldova, în numele lui Rudolf (care îl implorase să nu intre în Moldova!), într-o campanie ce se încheia triumfător înainte ca la Viena să ajungă vestea pornirii sale spre Suceava.

Toate luptele sale militare erau secondate de eforturi diplomatice. Fidel principiului că războiul pe mai multe fronturi e din start un război pierdut, Mihai avea grijă ca de câte ori ridica sabia împotriva unui vrăjmaș să facă, în prealabil, pace cu ceilalți vrăjmași; de-a lungul domniei, face când pace, când război cu otomanii, stărnind la Viena indignare, neîncredere și atrăgându-și faima unui duplicitar.

Supus sau „sus-pus” împăratului Rudolf?

Lui Mihai, moartea i s-a tras de la refuzul categoric de a ceda împăratului Rudolf stăpânirea Ardealului. Cei doi au avut de furcă unul cu altul în această chestiune, înfruntându-se în scrisori și prin intermediul solilor și comisarilor imperiali, când cu vorbe dulci și microase, când pe un ton imperativ și nerăbdător. Mihai l-a numit pe Rudolf trădător, Rudolf l-a comparat cu Alexandru cel Mare și i-a promis generic... totul!

Inițial, Mihai se folosea de prestigiul imperial și de banii lui Rudolf pentru a-i bate pe otomani și a deveni faimos în ochii Apusului, iar Rudolf îl folosea pe Mihai ca pe un căpitan viteaz care îi aduce glorie militară. Din clipa în care Mihai s-a așezat în tronul de la Alba Iulia, lucrurile s-au complicat și neîncrederea dintre cei doi a ieșit la suprafață.

Mihai Viteazul înfățișat de pictorul Franz Francken în timpul șederii la Praga, detaliu din tabloul Croesus arătându-și comorile lui Solon

Nu știm când i-a încolțit lui Mihai gândul cuceririi Ardealului și Moldovei, dar e cert că a fost o intenție, și nu un accident al conjuncturii. Încă din 1598, Mihai presa pe Rudolf cu necesitatea cuceririi celor două țări române pentru creștini (în Moldova, Ieremia Movilă și, în Ardeal, Andrei Bathory acceptaseră suzeranitatea Porții), hărțuindu-l cu cereri de bani și oaste. Atacurile militare con-

tra celor două țări române le-a dat în numele împăratului, dar fără consimțământul acestuia. În Ardeal a intrat mințind că are asupra sa scrisori ce atestă că Rudolf l-a trimis. De fapt, în 1599, Mihai l-a pus pe Rudolf în fața faptului împlinit – cucerirea Ardealului –, apoi i-a scris de la Alba Iulia că îi închină această provincie, cerând pentru sine „doar” cinstea de a o governa pe viață

(a lui și a urmașilor săi). Nobilimea maghiară și consilierii imperiali văd că Mihai acționează ca un stăpânitor al Ardealului, deși se jură că e doar un slujbaş al lui Rudolf, iar când împăratul îi cere răspicat să-i predea țara, Mihai explodează în fața solilor imperiali: a luat Ardealul cu sabia și-l stăpânește de bunăvoie, nu cu frică! Nu se va da la o parte ca să lase pe altul! Rudolf este un trădător ce caută să-l alunge din Ardeal ca pe-o femeie stricată, dar nu-i va merge! Până și Sultanul, cu toate pagubele pe care

Mihai i le-a făcut, i-a recunoscut deja domnia ereditară în Ardeal. Rudolf să-i recunoască domnia, așa cum i-a recunoscut-o sultanul!!!

Mânia trece și, în câteva luni, Mihai ajunge în extrema cealaltă: se jură cu lacrimi în ochi că pacea cu otomanii e doar de conjunctură, că el vrea de fapt să închine nu doar Ardealul, ci toate trei Țările Române lui Rudolf, că planul său e de a-i bate pe otomani

Conrad von Heydendorff
cel Bătrân

(*Magazin istoric*, nr. 4/2009), om de știință, care le-a analizat primul. Într-o scrisoare din 1779, publicată mai târziu, primarul von Heydendorff ajungea la o concluzie extrem de interesantă: biserica greco-orientală (*griechische Kirche*) sau ortodoxă, considerată în Evul Mediu drept biserică tolerată, ca și românii (valahii din Transilvania), este mai veche decât bisericile „recepte” din Transilvania și s-a folosit inițial de limba latină, înainte de a trece la liturghia în slavonă.

Ulterior obiectele de la Chinedru vor ajunge în colecția baronului Samuel von Brukenenthal (*Magazin istoric*, nr. 4/2005), unde vor rămâne uitate până în anul 1941, când prof.univ. Kurt Horedt le-a redescoperit în depozitul muzeului și le-a prezentat într-o lucrare științifică. În felul acesta candelabru descoperit la Chinedru (sau Biertan, cum a rămas cunoscut) a intrat în circuitul științific internațional.

Până în momentul de față cea mai corectă interpretare a descoperirii de la Chinedru (Biertan) a rămas cea oferită de Kurt Horedt: „candelabru creștin (donariul) a făcut parte din dotarea unei capele de lemn aparținând unui sihastru retras în valea adâncă a Copșei”, pentru a propovădui Evanghelia și a boteza populația vorbitoare de limbă latină din zonă. El a folosit în acest scop un *baptisterium* (mic edificiu construit pentru oficierea botezurilor) alimentat din izvorul puternic, cu apă foarte bună, aflat și astăzi acolo.

Există, evident, și alte interpretări. O serie de istorici străini (A. Alföldi – 1942, Uwe Fiedler – 1996 ș.a.) au negat orice valoare cultică creștină a obiectelor descoperite la Chinedru. Ei afirmă că acel candelabru ar fi fost jefuit de

vizigoți dintr-o bazilică de la sud de Dunăre, din Imperiul Roman, și abandonat pe drumul lor de întoarcere către nord-estul Transilvaniei, drum care ar fi trecut și prin viitorul Biertan. În cursul secolului al IV-lea d.H. vechiul teritoriu al Daciei romane ajunsese sub stăpânirea vizigoților (goții de vest). Prin Biertan trecea, într-adevăr, un drum relativ important care traversează și astăzi masivul deluros dintre valea Hârtibaciului și valea Târnavei Mari, drum ce figurează pe hărțile medievale și care ar fi putut fi utilizat de vizigoți în Antichitate. Dar „donariul” nu a fost descoperit în Biertan. Donariul a fost descoperit la Chinedru, într-o mică vale secundară, greu accesibilă și astăzi, situată la 6–7 km sud-est de Biertan, în partea superioară a văii Copșei Mari, pe unde nu trece niciun drum important. Istoricii străini, necunoscând

realitatea de pe teren, au căzut în capcana „donariului de la Biertan”.

Andrei al II-lea al Ungariei

În realitate, locul unde a fost descoperit donariul (Chinedru) face parte din masivul deluros cu centrul pe cumpăna apelor dintre valea Hârtibaciului și valea Târnavei Mari. Acest masiv de păduri și pășuni era cunoscut în trecut sub denumirile de „munții satului Fetea” (*Fetendorfergebirge*), „codrul

Fetea” sau, simplu, „Fetea”. La rândul său, Fetea a făcut parte dintr-un vast areal menționat în documentele medievale sub denumirea de *Silva Blachorum et Bissenorum* (pădurea românilor și pecenegilor), pădure precizată în *Andreanum* (document emis de regele Ungariei, Andrei al II-lea, prin care erau reconfirmate privilegiile coloniștilor germani din Transilvania) în anul 1224 și identificată clar de academicianul Șerban Papacostea cu samsamintitul masiv deluros. Această pădure pornește din apropierea Sibiului și se întinde spre est până aproape de Rupea. Inscripția în limba latină (donariul) descoperită la Chinedru demonstrează clar că în afară de goți, în Dacia a existat și o populație romană rămasă pe loc după retragerea Imperiului Roman la sud de Dunăre.

Ce s-a întâmplat cu această populație vorbitoare de limbă latină populară în cursul seco-

Biserica fortificată din Biertan și donariul cunoscut până acum cu numele acestei localități, descoperit de fapt la Chinedru

DONARIUL DE LA CHINEDRU (BIERTAN)

Dr. GHEORGHE BALTAG

Termenul donarium provine din limba latină și desemnează o ofrandă sau un dar oferit unei divinități. Donariul de la Chinedru (Biertan), cunoscut până acum ca donariul de la Biertan, este un candelabru de bronz din antichitatea romană, databil în sec. IV d.H., din care s-au păstrat două piese: o tăbliță de bronz cu torți triunghiulare (tabula ansata), care conține o inscripție votivă cu litere ajurate (Ego Zenovius votum posui) și monograma Mântuitorului Iisus Hristos cu majuscule grecești (X + P), încadrată într-un cerc. Această monogramă este de fapt o cruce (crux monogrammatica), fiind chiar semnul văzut în vis de Constantin cel Mare în anul 312, înainte de bătălia de la Podul Milvius (Magazin istoric, nr. 8/2011), alături de cuvintele: In hoc signo vinces.

Donariul a fost descoperit în urmă cu aproape 250 de ani de un locuitor sas din Biertan, la rădăcina unui stejar bătrân doborât de furtună. În afara celor două obiecte menționate se pare că au existat și câteva fragmente de vase liturgice din tablă de bronz, (cană și tipsie, precum și un fragment de lăncișor de 19 cm lungime), care nu s-au păstrat. Locul unde s-a făcut descoperirea se numea pe atunci „mlaștina de la fântână“

(Moor beim Brunnen), iar astăzi se cheamă „La Chinedru“. Chinedru este numele unui cătun românesc apărut în acea zonă în secolul al XIX-lea și dispărut după colectivizare. Zona Chinedru este situată geografic în valea Copșei Mari, nu în valea Biertanului, cum se credea.

Obiectele descoperite în 1775 au ajuns ulterior în posesia primarului Mediașului, Conrad von Heyendorff cel Bătrân

Eveniment

DOCTOR HONORIS CAUSA LA CHIȘINĂU

În cadrul unei solemnități organizate în Aula Academiei de Muzică, Teatru și Arte Plastice a Republicii Moldova (A.M.T.A.P.), din Chișinău, la 4 noiembrie 2016, domnului dr. Adrian-Silvan Ionescu, directorul Institutului de Istoria Artei „G. Oprescu”, i-a fost conferit titlul de Doctor Honoris Causa al acestei Academii.

În ședința Senatului A.M.T.A.P. din data de 27 aprilie 2016 se luase, prin vot unanim, decizia acordării titlului academic „pentru merite deosebite în activitatea de cercetare, în domeniul educației și criticii de artă”.

În sala cu pereții zugrăviți roz și stucaturi aurii sub cornișă, oaspetele bucureștean a fost întâmpinat de prof.univ.dr. Victoria Melnic, rectorul înaltei instituții de învățământ artistic superior. Pe scenă se afla un cor de tineri îmbrăcați în frac. Pentru început, aceștia au interpretat „Gaudeamus Igitur”.

Prezentatorul a făcut un rezumat de *Laudatio*, apoi corul a cântat „Mulți ani trăiască!”. Doamna rector a citit textul integral, terminându-l cu urarea „Vivat, Crescat, Floreat!”. Pentru a fi în consonanță cu acest final în latină, corul a interpretat „Gloria”. Doi tineri au așezat, ceremonios, roba și toca pe umerii și creștetul celui astfel onorat. Doamna rector i-a oferit actul de numire, redactat, după obicei, în latină, și l-a felicitat.

Proaspătul *Doctor Honoris Causa* a rostit o alocuțiune de mulțumire și a oferit o selecție de volume proprii sau de cataloage și ediții colective pe care le coordonase. Au mai rostit alocuțiuni prof.dr. Alexei Colăbneac, fostul decan al Facultății de Arte Plastice și fost vice-ministru al Culturii, dr. Tudor Stăvilă, directorul Centrului Studiul Artelor al Institutului

Patrimoniului Cultural al Academiei de Științe a Republicii Moldova, prof.univ.dr. Eleonora Barbas de la Facultatea de Arte Plastice a Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă” și Tudor Zbârnea, director general al Muzeului Național de Artă al Moldovei și președinte al Consiliului de Dezvoltare Strategică al Academiei de Muzică, Teatru și Arte Plastice. ■

Știința în cuvinte potrivite

La Radio România Cultural
Cu Corina Negrea și Dan Manolache
Luni-vineri, de la ora 13.20

lelor următoare (V – XII) continuă să fie subiect de controversă istorică. Mulți istorici străini (dar și români, în ultima vreme) consideră că populația romană din Dacia ar fi dispărut complet în perioada migrațiilor, iar românii medievali (blachii, valahii), strămoșii românilor de astăzi, ar fi fost un popor venit de la sudul Dunării, din Balcani, mult mai târziu, în cursul secolelor XII – XIII.

In cadrul unor cercetări arheologice de teren efectuate în anii 2008 – 2009 s-au

descoperit urmele unei vechi așezări umane, aflate în apropiere de Chinedru. Pe suprafața ei au fost găsite fragmente de vase de provizii de certă tradiție romană, din ceramică cenușie-neagră, databile larg în secolele III – IV d.H. Avem așadar urmele unei așezări umane situată în pădure, lângă Chinedru, foarte probabil contemporană cu donariul. Această descoperire modifică

parțial datele problemei. Ea pune în evidență un fenomen istoric mai puțin cunoscut, de retragere a comunităților dacoromane din calea marilor migrații, de pe traseul văilor principale ale Transilvaniei (valea Târnavei Mari, în cazul nostru), către „zonele de deal și de munte ale fostei Dacii romane”, după expresia lui Constantin Daicoviciu.

Deci sihastrul de la Chinedru pare să fi fost mai degrabă un episcop itinerant (*chorepiscop*) cu activități de misionariat creștin în folosul locuitorilor dacoromani retrași în adâncul pădurii în cursul secolului al IV-lea. Punctul Chinedru se află la 17 km sud față de linia Târnavei Mari, în fosta *silva Blachorum et Bissenorum*.

Ulterior, prin extinderea cercetărilor asupra zonei Fetea („munții satului Fetea”), aflată pe cumpăna apelor, am constatat existența unor importante toponime vechi românești, precum și urme de vechi așezări. În anul 2010 aceste cercetări au fost brusc stopate.

Credem că la Chinedru (Biertan) a existat în cursul secolului al IV-lea d.H. una dintre

primele capele sau biserici de lemn de pe teritoriul fostei Dacii romane intracarpatică, unde s-au oficiat botezuri și liturghii în limba latină populară. Acolo se află unul dintre locurile în care destinul poporului român, în curs de formare, a început a se împleti cu destinul Bisericii.

În consecință, locul acesta este de o importanță capitală, atât pentru istoria Bisericii, cât și pentru istoria românilor transilvăneni și ar trebui pus în valoare așa cum se cuvine.

Creștinismul rural al dacoromanilor și apoi

al românilor, benevol acceptat, a fost cheia supraviețuirii limbii și poporului român de la nordul Dunării pe parcursul mileniului întunecat al migrațiilor, dar și în secolele următoare.

Se poate afirma că poporul român s-a salvat ca entitate etnică și lingvistică distinctă, „într-o mare de slavi”, grație adop-

tării creștinismului încă din primele secole. Credem că nu este întâmplător faptul că documentele medievale îi menționează pe românii din Transilvania (valahii), după aproape 1.000 de ani, exact acolo unde s-a descoperit „donariul de la Chinedru”, adică în *Silva Blachorum et Bissenorum*.

În anul 2012, din inițiativa părintelui pr. Adrian Dobre din Sighișoara, cu binecuvântarea Î.P.S. Laurențiu Streza, Mitropolit al Ardealului, și a părintelui academician dr. Mircea Păcurariu de la Sibiu, la Chinedru s-a ridicat o troiță și s-a amenajat parțial vechiul izvor din Antichitate. În felul acesta a fost precizat în peisaj locul unde a fost descoperit unul dintre cele mai importante obiecte paleocreștine din fosta Dacie intracarpatică, Transilvania de astăzi.

Ar fi fost de dorit să se procedeze și la ridicarea unei mici construcții de comemorare și de protecție a izvorului de la Chinedru, după cum ar fi fost de dorit să se continue cercetările în zona Chinedru – Fetea, dar aceste deziderate rămân pentru generațiile viitoare. ■

Troița de la Chinedru

Copil examinat de o soră medicală

Vehicul al Crucii Roșii americane

ALBUM ISTORIC

În cele două rânduri cât s-a aflat în România, doctorul J. Breckinridge Bayne a realizat și o suită de fotografii. Vă prezentăm în planșele acestui număr câteva dintre ele.

Militar român rănit alături de o soră medicală

Țărani scoși la muncă forțată de autoritățile de ocupație

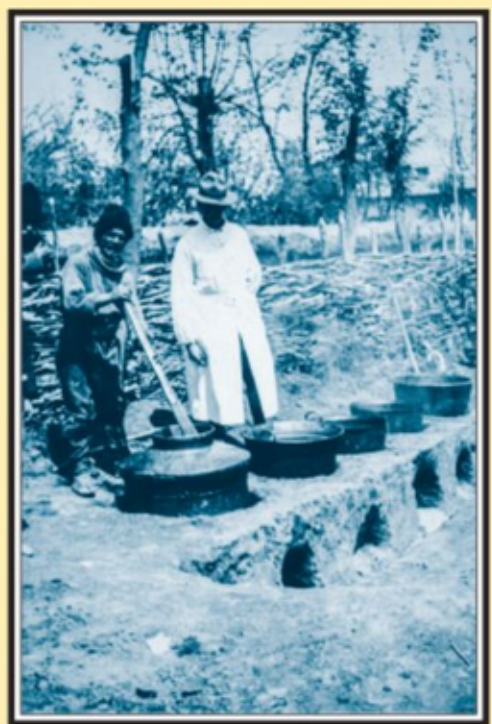
Locuitoare din Cojasca

Ursar

Copii din localitatea Cojasca așteptând mâncarea...

*... pe care o pregătea căpitanul Atwood,
din cadrul Misiunii Crucii Roșii americane*

Libanius

și l-a luat pe lângă el, în palatul episcopal. După o perioadă de catecumenat (pregătire pentru botez) și de formare catehetică intensă, este botezat la vârsta de 18 ani.

În ierarhia bisericească

Imediat după botez devine un elev dintre cei renumiți ai marelui biblist antiohian Diodor de Tars. Familiarizat cu interpretarea textelor sfinte, se poate consacra, trup și suflet,

Sozomen Scolasticul, 375 – 450, contemporan cu Socrate, este un însemnat istoric al creștinismului antic. *Istoria bisericească*, publicată între 440 – 450 în nouă cărți, începe cu descrierea evenimentelor premergătoare conciliului ecumenic de la Niceea din 325 și se încheie cu anul 425. În cartea a opta îi consacră câteva capitole Sf. Ioan, dând mai ales detalii privind condamnarea lui în anul 403.

studiului teologiei. Dorința de pustietate a devenit tot mai mare pentru el, a plănuțit, cu amicul său Vasile, să nu accepte nicio altă sarcină bisericească din dragoste față de asceză.

Dumnezeu însă avea alte planuri cu el. În lucrarea *Despre preoție*, devenită un *best-seller* al vieții preoțești, Ioan a povestit prin ce a trebuit să treacă înainte de a se vedea hirotonit preot. Fiind cu Vasile în pustiu, ducând o viață intensă de asceză și rugăciune, episcopul din Antiohia a trimis o delegație cu misiunea de a-i aduce pe cei doi ermiți (pustnici) în oraș pentru a primi impunerea mâinilor într-o hirotonire preoțească. Amândoi au

Socrate din Constantinopol, 380 – 450, este unul dintre cei mai importanți istorici ai creștinismului antic. Principala lui lucrare, *Istoria bisericească*, publicată în jurul anului 440 în șapte cărți, se dorește a fi o istorie a creștinismului între anii 306, odată cu urcarea pe tron a lui Constantin cel Mare, și 438, în timpul domniei lui Teodosie al II-lea. În cărțile șase și șapte vorbește mult despre Sf. Ioan.

avansat argumente în defavoarea lor pentru acceptarea unei asemenea sarcini, considerând că viața preoțească era rezervată unor persoane alese de Dumnezeu și cu bună orânduială.

Niciun argument nu a convins delegația episcopului. Atunci, Ioan, considerându-l vrednic pentru preoție pe Vasile și ca să nu priveze Biserica Antiohiei de un asemenea preot, a pus la cale o șiretenie. I-a propus lui Vasile să accepte împreună treapta preoțească. S-au deplasat în catedrala din Antiohia, numai că, după ce episcopul i-a impus mâinile lui Vasile, Ioan s-a retras pe vârful picioarelor din biserică și a luat drumul spre pustiu.

Supărat din cale-afară, Vasile a venit în pustiu, unde l-a întâlnit pe Ioan căruia i-a adus toate reproșurile din lume pentru înscenarea la care l-a supus în văzul tuturor. În cele din urmă, Ioan a cedat insistențelor lui Flavian, succesorul lui Meletie pe scaunul episcopal al Antiohiei, și a acceptat sfințirea într-o preot.

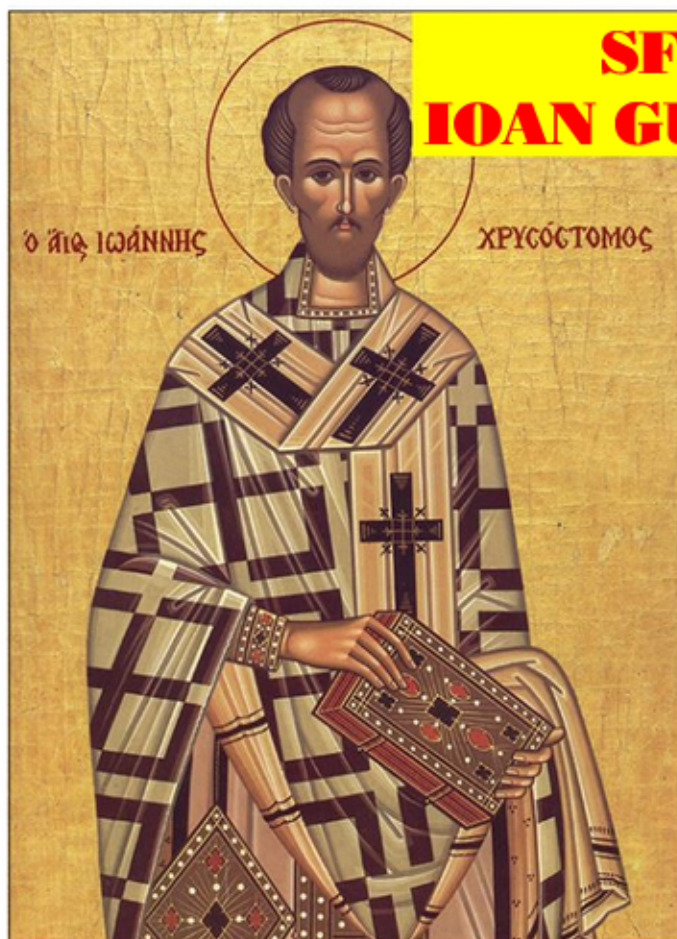
Supărat din cale-afară, Vasile a venit în pustiu, unde l-a întâlnit pe Ioan căruia i-a adus toate reproșurile din lume pentru înscenarea la care l-a supus în văzul tuturor. În cele din urmă, Ioan a cedat insistențelor lui Flavian, succesorul lui Meletie pe scaunul episcopal al Antiohiei, și a acceptat sfințirea într-o preot.

Cu acest moment a început pentru el o vastă muncă de păstor, scriitor, teolog, administrator al eparhiei sub îndrumarea directă a episcopului Flavian. S-a remarcat îndeosebi cu cele 21 de predici *Despre statui*. Despre ce era vorba? Locuitorii din Antiohia erau supuși la taxe imperiale dintre cele mai grele. Nemaiputând suporta greutatea plății, au iscat o revoltă populară în oraș distrugând toate statuile împă-

Arcadius

SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR

Pr. dr. LUCIAN DÎNCĂ

Sf. Ioan, arhiepiscop de Constantinopol între 397 – 403, a fost supranumit și chrysóstomos, adică Gură de Aur, datorită cuvântului de învățătură sfântă distribuit cu deosebită înțelepciune și justete teologică, spirituală și mistică, fiind unul dintre cei mai mari și importanți teologi ai creștinismului din Antichitatea târzie. Viața lui ne este destul de bine cunoscută, uneori chiar cu detalii mai mult sau mai puțin pitorești, datorită marilor istorici bisericești ai vremii: Socrate din Constantinopol, Sozomen Scolasticul și Teodor al Cirului. Actele sinodului de la Stejar (cartier mărginaș al orașului Calcedon) sunt extrem de importante pentru a cunoaște circumstanțele și motivele care

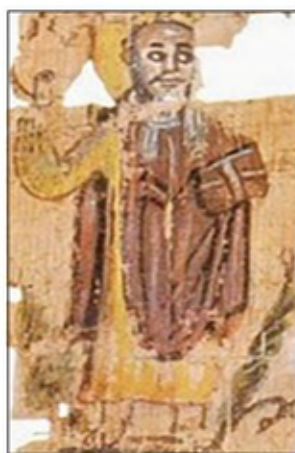
au condus la condamnarea și caterisirea arhiepiscopului Constantinopolului în plină criză origenistă.

Ioan s-a născut între 344/349 la Antiohia, oraș cu o veche tradiție teologică. Aici, Lucian din Antiohia fondase, în jurul anilor 270/280, o școală exegetică, unde se practica interpretarea textelor biblice după sensul lor literal, vizavi de cea existentă deja la Alexandria, unde predomina interpretarea alegorică a Scripturii.

Tatăl său, Secundus, ofițer în armata imperială din Siria, l-a dat pe mâna unuia dintre cei mai renumiți învățați ai vremii, Libanius, retor, filosof sofist, care, întrebat pe patul de moarte pe cine ar lăsa ca urmaș, a răspuns fără pic de ezitare: „Pe Ioan, dacă nu l-ar fi furat creștinii” (Sozomen, *Istoria bisericească*, VIII, 2). A rămas orfan de tată din fragedă copilărie. Mama lui, Antusa, a con-

tinuat să se ocupe de buna educație a fiului. Astfel Ioan și-a însușit cunoștințe aprofundate în retorică, gramatică, filosofie, studii biblice și mai târziu de teologie.

La vârsta adolescenței s-a trezit în el dorința pentru o viață retrasă, petrecută în contemplație și asceză, departe de zgomotul orașului. Se împrietenește cu un anume Vasile, a cărui identitate exactă nu o vom ști poate niciodată, cu care a împărtășit aceleași idealuri de viață ascetică. Împreună au decis ca la sfârșitul perioadei de studii să se retragă în pustie pentru a duce o viață vrednică de un filosof în contemplarea divinului. Episcopul de Antiohia, Meletie, a remarcat frumusețea spirituală a tânărului Ioan și ascensiunea lui pe treptele contemplației și ale vieții mistice

Teofil de Alexandria

soția lui Saturnin; Eugrafia, văduvă și nebună. Toate trei sfidau simțul cuvinței printr-un lux orbitor și frecventau arenele de teatru. Episcopul Ioan le apostrofează astfel: „De ce, babe fiind voi cu vârsta, constrângeți trupul să întinerească purtând breton pe frunte, ca desfrânatele, dezonorând femeile cinstite și înșelând pe cei cu care vă întâlniți? Și aceasta o faceți văduve fiind voi!”

În rest, poporul drept credincios din Constantinopol era bucuros cu un asemenea păstor. Ioan a devenit foarte repede tatăl orfanilor, susținătorul văduvelor, îndrumătorul fecioarelor pe drumul perfecțiunii evanghelice, apărătorul celor nevoiași. Se făcea totul pentru toți în numele lui Hristos.

Condamnarea, caterisirea și moartea

Totuși, Teofil al Alexandriei, chiar episcopul care l-a consacrat, nutrea pizmă și dușmănie de moarte față de Arhiepiscopul Constantinopolului și va duce la bun sfârșit căderea lui Ioan Gură de Aur. Profită de „cazul” așa-zisilor frați Lungi (câțiva pustnici promotori ai doctrinei origeniste): Isidor, Dioscor,

Ammoniu, Eusebiu, Eftimie și Hierax, izgoniți de Teofil din Egipt, fiind acuzați de origenism. Ei au ajuns la Constantinopol, unde-l roagă pe Ioan să intervină în favoarea lor, însă fără succes. Ioan i-a instalat în casa de oaspeți de la Constantinopol, unde erau întreținuți din fondurile diaconiei Olimpiada, ale altor dame înstărite și din munca lor manuală; însă nu le-a acordat comuniunea bisericească, nu-i admitea la rugăciuni și nici la împărtășanie. Teofil l-a acuzat pe Ioan că-i primește pe acești clerici caterisiți de Biserica din Alexandria la comuniune în Biserica Constantinopolului. S-a înfuriat și l-a exclus din episcopat pe Dioscor, iar lui Ioan i-a scris: „Cred că știi hotărârea canonică de la Niceea, care stabilește că un episcop nu poate judeca dincolo de hotarele eparhiei lui; iar dacă nu știi, află acum și abține-te de la plângere împotriva mea. Dacă

*Readucerea relicvelor
Sfântului Ioan Gură de Aur la Constantinopol,
miniatură bizantină din secolul al X-lea*

e să fiu judecat, va trebui să fiu judecat de episcopii egipteni, nu de tine, care te afli la o depărtare de 75 de zile de drum”.

În aceste condiții, împăratul a crezut de cuviință să se țină un sinod local la Stejar,

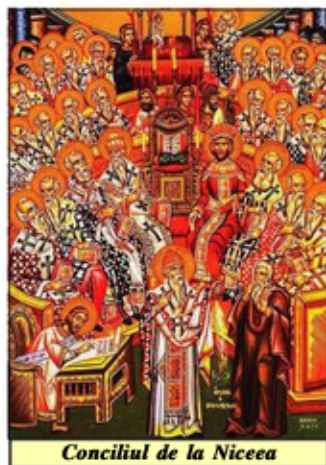
Origene, 185 – 254, este unul dintre cei mai importanți scriitori bisericești de limbă greacă. Principala sa lucrare, *Despre principii*, a stârnit, imediat după moartea lui, nenumărate controverse legate de anumite învățături propuse de teologul alexandrin: originea sufletelor, convertirea tuturor, inclusiv demonilor, la Dumnezeu și mântuirea lor (teoria apocatastazei), teologia trinitară subordinaționistă, prin care Iisus Hristos este subordonat lui Dumnezeu Tatăl, bazată pe filosofie platonice. Epifan de Salamina și Ieronim din Stridon au fost primii care au remarcat aceste „erori teologice” și le-au denunțat public prin mai multe scrieri cu un profund caracter polemic. Astfel, cei care se inspiră din învățătura lui Origene și o promovează sunt considerați *orgenisti*, iar cei care o condamnă constituie tabăra antiorigenistă.

Teodoret al Cirului, 393 – 460, episcop și important scriitor bisericesc, a lăsat posterității o *Istorie bisericească* în cinci cărți, în care descrie evenimentele istorice, politice și religioase dintre anii 325 – 429. În ultima carte relatează anumite evenimente legate de Sf. Ioan, în postura de arhiepiscop al Constantinopolului.

raților, printre care și pe cea a lui Teodosie (11 ianuarie 347 – 17 ianuarie 395) și a soției lui defuncte, Flacila, precum și pe cele ale fiilor săi, Honorius și Arcadius. Antiohienii au fost acuzați, pe bună dreptate, de crima de lezmajestate, deoarece statua îl reprezenta pe împărat și era un adevărat obiect de venerație pentru popor.

Tatăl orfanilor, susținătorul văduvelor, îndrumătorul fecioarelor

În timp ce Flavian merge la Constantinopol să mijlocească iertarea antiohienilor, Ioan a rostit 21 de

Conciliul de la Niceea

predici, rămasse în tradiția literară creștină sub numele *Despre statui*. În aceste omilii (predici), predicatorul a revelat sufletul său de păstor și iubitor de adevăr. Lectura lor, benefică tutu-

Primul Conciliu de la Niceea a fost convocat de împăratul Constantin cel Mare, fiind primul conciliu ecumenic al bisericii creștine. Aici s-au pus bazele dogmatice și canonice ale creștinismului, definind mai bine dogmele, pentru a combate mai ușor erezia arianistă care scindase biserica la momentul respectiv.

ror timpurilor, ne conduce să vedem că evenimentele întâmplare la Antiohia, în secolul al V-lea, nu sunt apreciate la adevărata lor valoare, în inima predicatorului, decât integrate în istoria largă a mântuirii, replică a istoriilor biblice majore, și ilustrația gândirii teologice. Datorită acestor omilii inima împăratului s-a îmblânzit, iar poporul antiohian nu a fost nimic.

În anul 398, episcopul de Constantinopol, Nectarie, a trecut la cele veșnice, iar împăratul Arcadius, succesorul tatălui său, Teodosie, l-a adus pe Ioan spre a fi consacrat episcopul capitalei Imperiului Roman de Răsărit. Teofil de Alexandria a fost celebrantul acestei ceremonii, fiind persoana care va deveni dușmanul său de neegalat și cel care-l va conduce la ruină.

Diodor de Tars (cca 300 – 390), teolog important, reînțemeietor al școlii de la Antiochia, profesor al lui Ioan Gură de Aur. A fost episcop de Tars, capitala Ciliciei, începând cu anul 378.

Odată devenit episcop, a inițiat o muncă de reînviore și de reforme profunde în Biserică. A început cu viața monahală și cu ierarhia bisericească. Reformele au tăiat în carne vie, ceea ce i-a atras lui Ioan numeroși dușmani. Printre ei putem numi trei episcopi, Severian de Gabala, Acachie de Bereea și Antioh de Ptolemais, și un stareț, Isac, din preajma Constantinopolului. Severian era un om perfid și ar fi răvnit postul de arhiepiscop de Constantinopol; Acachie era supărat pe Ioan deoarece nu l-ar fi tratat conform rangului său bisericesc într-una dintre vizitele lui la palatul episcopal al Constantinopolului; Antioh era iubitor de arginți și mergea pe mâna celui care-l plătea mai bine pentru a născoci ceva împotriva lui Ioan. Starețul Isac, în loc să-și vadă de treburile mănăstirești, a lansat acuze la adresa episcopului Ioan și l-a discreditat în fața împărătesei Eudoxia, soția lui Flavius Arcadius. De asemenea, trei doamne din înalta societate intră și ele în cercul vicios: Marsa, soția generalului Promotus, cea care s-a ocupat de educația împărătesei Eudoxia; Castricia,

● Așii est-germani ● Consecințele: depresii severe, afecțiuni cardiace, probleme osoase, infertilitate ● Ne spuneau că ne dau vitamine ● Doctorul Portugalov asigură continuitatea la Moscova ● Sportivii români care s-au dopat ● O nouă stea: China

DOPAJUL SPORTIV ÎN ȚĂRILE COMUNISTE

Andreas Krieger (născut Heidi), după ce și-a încheiat viața sportivă (stânga) și în timpul unui concurs, pe când concursa în echipa feminină de atletism a R.D.G.

CONSTANTIN POMPILIU NICOLAE

Fenomenul dopajului, de care s-a vorbit atât de mult în ultima vreme, pornind de la cazuri celebre, nu reprezintă o noutate. El a fost prezent și în perioada Războiului Rece. În anumite țări comuniste, dopajul sportiv a fost considerat o armă utilă în lupta cu statele așa-zis imperialiste.

Cel mai complex sistem de dopaj a fost instituit în Germania de Est. Autoritățile comuniste de acolo au implementat o politică a dopajului, sub numele *Staatsplan-thema 14.25* (Planul de Stat 14.25). Cercetarea medicală a căutat substanțe și metode care să-i ajute pe sportivii din R.D.G. să obțină un avantaj în duelul cu adversarii. Manfred Ewald, șeful sportului est-german, a condus și stimulat acest program, de care însă sportivii erau prea puțin conștienți, deoarece dopajul era inițiat, fără știrea lor, încă de la vârsta junioratului.

Principalele substanțe ilegale folosite erau steroizii. Acest dopaj realizat fără cunoștința părinților a produs campioni, dar viața acestora nu a fost deloc ușoară. Depresiile severe, afecțiunile cardiace, problemele osoase și infertilitatea sunt câteva dintre problemele cu care s-au confruntat cei care s-au dopat ori au fost dopați.

Un caz devenit celebru este cel al aruncătoarei de greutate Heidi Krieger. Surplusul de anabolizante și testosteron i-a anulat treptat

feminitatea. Campioana europeană s-a confruntat cu depresia și i-a fost greu să facă față transformărilor hormonale. După ce și-a încheiat cariera sportivă a fost nevoită să recurgă la schimbare de sex în 1997, iar acum trăiește ca un bărbat sub numele de Andreas Krieger. Militează pentru evitarea dopajului și înțelegerea fenomenului, iar un premiu care-i poartă numele este decernat celor care luptă împotriva substanțelor interzise. „Nouă ni se spunea că ne dau vitamine, iar noi îi credeam. Mi-au exploatat dragostea pentru sport“, povestea într-un interviu fosta atletă.

În 1997, cercetătorii Werner Franke și Brigitte Berendok au publicat un volum cu detalii despre modul în care dopajul devenise parte din politica de stat. Aceștia au descris preocuparea permanentă a autorităților de a crește performanțele sportive în mod neregular. Se scriau rapoarte de cercetare, lucrări ale experților sportivi, dar și rapoarte ale medicilor și cercetătorilor care

*Sicriul păstrat la Comana,
în Cappadocia (Asia Mică)*

cartier mărginaș al Calcedonului. Sinodul se întrunește în anul 403. La origine era vorba despre un sinod prevăzut pentru a-l pune la punct pe Teofil și politica lui bisericească. Ioan este chemat să facă judecata lui Teofil, dar a refuzat rolul acesta. Teofil profită de acest act de iertare și preia inițiativa. Dușmanii lui Ioan se aflau pe banca acuzatorilor, pe care se regăsea chiar și preotul Chiril, viitorul episcop al Alexandriei, nepotul lui Teofil. Ioan și-a

simțit sfârșitul: „Fraților, rugați-vă, dacă-l iubiți pe Hristos, nimeni să nu-și părăsească Biserica din pricina mea; căci eu de-acuma sunt gata pentru jertfă și vremea despărțirii mele s-a apropiat, după cuvântul lui Pavel; îndurând multe necazuri, voi părăsi viața, precum văd“.

Ioan nu s-a prezentat înaintea Sinodului. Profitând de absența lui, Teofil, în numele sinodalilor, a redactat un text către împărat: „Pentru că Ioan, acuzat de unele crime și conștient de ele, n-a voit să se prezinte la sinod, pe un asemenea om legile îl caterisesc. Plângerea împotriva lui conține și crima de lezmajestate. Pietatea voastră va porunci ca Ioan, chiar fără voia lui, să fie înlăturat și pedepsit pentru lezmajestate, fiindcă nouă nu ne e îngăduit să examinăm așa ceva“.

Ioan a fost condamnat, decăzut din demnitatea arhierescă și obligat să ia drumul exilului. Slăbit de puteri și cu o sănătate destul de fragilă, dar și din cauza vremii destul de aspre, moare pe drum, la Comana, în Cappadocia (Asia Mică) în 407, zicând: „Slavă lui Dumnezeu în toate!“ ■

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 15 februarie 2017, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin istoric**.

Luna ianuarie 2017 marchează pentru revista **Magazin istoric** intrarea în anul în care va împlini o jumătate de secol de existență. Răspunsul la întrebarea din acest număr presupune consultarea primului număr al revistei, apărut în aprilie 1967, unde, la rubrica *Historia magistra vitae*, un scriitor important deschidea suita salutarilor la început de drum.

Numele lui este... ?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din luna noiembrie 2016 este:
7 noiembrie 1916

Premiul de un abonament pe un an la revista **Magazin istoric** a fost câștigat de **domnul Constantin Bărbuță**, din **Bolintin-Vale**, județul Giurgiu.

Abonamentul se efectuează începând cu luna iulie 2017.

Adresa noastră: **Magazin istoric**, C.P. 15-702, Of. P. 15, sect. 1, București

Dragomir Cioroslan

la semifinala Cupei Europei de atletism de la Sofia, în proba de 1.500 m. A fost suspendată pentru 18 luni. Lia Manoliu a încercat să aplaneze scandalul pe motiv că oricum sportiva Ileana Silai avea aproape 38 de ani și se va retrage. Așa s-a și întâmplat. În același an, Natalia Mărășescu și Vlad Șanta au fost depistați dopați cu steroizi anabolizanți.

Situația din România nu poate fi comparată cu cea din Germania de Est. De altfel, medicul Ioan Drăgan, responsabil cu

monitorizarea sportivilor înainte de 1989, declara după căderea comunismului că dopajul în România era mai degrabă o acțiune individuală. Deși anumite persoane importante ale regimului comunist au sugerat implementarea metodelor din R.D.G. sau U.R.S.S., puțini medici și sportivi apelau la dopaj.

După căderea comunismului, mulți antrenori est-germani și-au găsit de lucru în alte zone ale lumii. Un grup destul de important a început să lucreze în China. A fost constituit chiar un Institut Național de Cercetare, după modelul celui comunist de la Leipzig. La puțin timp, sportivele Chinei au început să aibă rezultate, mai ales în natație, atletism și haltere. ■

Natalia Mărășescu

VIENNA

În comuna Saint-Romain-en-Gal, departamentul Rhône, din sud-estul Franței, au fost descoperite în anul 1967 urmele a ceea ce părea a fi o foarte importantă așezare galo-romană. Localitatea a fost cercetată sistematic de arheologi din anul 1981, până în 2012, când săpăturile au fost oprite, din cauza lipsei fondurilor.

După mai bine de trei decenii de cercetări, s-a ajuns la concluzia că era vorba despre orașul Vienne, cunoscut în Antichitate drept Vienna.

Inițial, acolo a fost capitala alobrogilor, un trib galic poziționat geografic între Alpi, lacul Geneva și valea Rhônului. Orașul a fost colonizat de romani în anul 47 î.H., sub conducerea lui Iuliu Cezar. După acest moment, Vienna a devenit unul dintre cele mai importante și prospere orașe din Galia Romană.

M'hammed Behel, directorul și custodele Muzeului Galo-Roman din Saint-Romain-en-Gal, consideră că acesta este unul dintre cele mai mari situri romane din Franța, conform www.archaeology.org.

Până acum arheologii au adus la lumină un întreg cartier al meșteșugarilor, unde au fost găsite urmele unei pive cu ciocane, folosită pentru a curăța materialele textile de părțile lemnoase. În Roma Antică munca aceasta era făcută de sclavi. În alte părți ale sitului pot fi văzute casele locuitorilor, piața și depozitele aferente, băile folosite de gladiatori și mai multe fresce, remarcabile din punct de vedere artistic. Printre ultimele descoperiri, înainte de sistarea săpăturilor, s-a numărat prima biserică din Vienna, ridicată în jurul anului 450 d.H.

Recent, în Muzeul Galo-Roman s-a deschis o expoziție care reconstituie viața cotidiană din vechea așezare. ■

Conducătorul sportului est-german, Manfred Ewald

colaborau neoficial cu STASI începând cu 1966. Inclusiv profesori de top lucrau în cercetare, administrau substanțe și efectuau experimente. A fost înființat și un laborator dedicat la Leipzig.

Câteva mii de atleți erau supuși tratamentelor dopante an de an, inclusiv minori de ambele sexe. O atenție deosebită a fost acordată administrării de steroizi femeilor și adolescentelor, deoarece practica demonstrase efectul de creștere al performanțelor sportive. Programul susținut de stat nu era doar o încălcare a regulilor sportive, ci și a eticii medicale, explică Franke și Berendok.

Asemenea inițiative au existat în Uniunea Sovietică și în alte state comuniste, numai că detaliile nu sunt la fel de bine cunoscute precum în cazul Germaniei de Est. Uniunea Sovietică a introdus încă din anii '50 dopajul, iar primii care au beneficiat de el au fost halterofilii. Institutele de Educație Fizică și Sport au fost solicitate să găsească metode pentru a crește performanțele sportivilor. Astfel, s-a descoperit rolul creatinei, al transfuziilor sangvine, dar și al testosteronului.

Un document sovietic din noiembrie 1983, obținut de ziarul *New York Times*, arată cum se prezentau planurile sportive ale U.R.S.S. în perspectiva Jocurilor Olimpice de la Los Angeles, cu câteva luni înainte să se anunțe boicotul ediției americane. Tabletele de steroizi administrate oral nu mai erau suficiente pentru a asigura succesul la Jocurile Olimpice. Se propunea injectarea a trei alte substanțe anabolizante. Institutul de Cercetare al Culturii Fizice de la Moscova avea suficiente resurse pentru a asigura substanțe interzise. Documentul oferă programul detaliat al dopajului și măsurătorile efectuate. Planul era semnat de doctorul Serghei

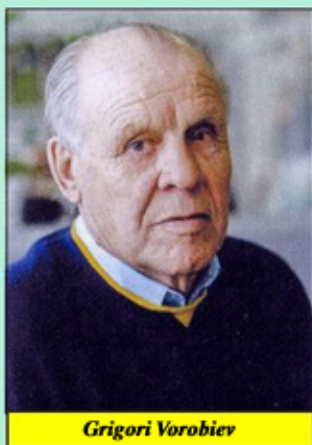

Serghei Portugalov

Portugalov. Acest personaj a fost în centrul scandalului din 2016, când Rusia a fost acuzată de dopaj la nivel de stat.

O explicație suplimentară a venit de la doctorul Grigori Vorobiev, 86 de ani, fost medic sportiv în Uniunea Sovietică. El locuiește de aproximativ cinci ani în Statele Unite, acolo unde s-a mutat fiul său. Vorobiev a oferit o serie de mărturii despre cum decurgea dopajul înainte de 1990. Medicul sportiv fusese angajat în 1959 și povestește că era solicitată „victoria cu orice preț”, cu condiția „să nu fim prinși”.

Ca și alte state comuniste, România nu a fost străină de fenomenul dopajului. Numai că informațiile sunt și mai puține. Primul caz important de dopaj din România comunistă, cu vizibilitate în plan internațional, a fost la Jocurile Olimpice din 1976. Halterofilul Dragomir Cioroslan a fost descalificat după ce a fost depistat pozitiv cu fencamfamină, un stimulent dezvoltat în anii '60. Cariera sa nu a fost foarte tare afectată de acest scandal, iar în 1984, la Jocurile Olimpice de la Los Angeles, el a obținut medalia de bronz.

Grigori Vorobiev

Un alt caz de la sfârșitul anilor '70, identificat în Arhivele Securității, este cel al atletei Ileana Silai, cunoscută ca obiectivul „Silvia”. Probabil din dorința de a-și crește performanțele sportive la o vârstă mai înaintată și pentru că venea după o accidentare, Ileana Silai apelează la substanțe interzise și este depistată pozitiv la o întrecere în Bulgaria. În dosarul de urmărire al sportivei se amintește că în iulie 1979 ea a fost găsită dopată

**Copil cu capul ras,
pentru a-l feri de păduchi**

distanță păduchii și pe inspec-torii de cale ferată. Când a ajuns, în sfârșit, la București și s-a dus în vizită la o per-soană din fosta lui echipă, nu făcuse baie, nu se bărbierise și nu dormise într-un pat cald de trei săptămâni.

Dr. Bayne a pornit la treabă cu energia și priceperea lui obișnuite. Ca port de destinație a ajutoarelor pentru România a fost ales Galați. Rămânea chestiunea locației celor 100 de americani programați să vină curând. Împreună cu Departamentul Sanitar, Bayne a făcut o analiză a situației din țară pentru a determina unde există nevoile cele mai acute. Avea, apoi, sarcina de a alege și angaja personalul românesc: menajere, bucătari, șoferi, personal ajutător. Eforturile lui au reușit, astfel că misiunea americană în România și-a putut începe operațiunile din momentul sosirii în țară.

A doua zi după ce a ajuns la București, Bayne a fost invitat la regina Maria. După confuzia inițială în privința locului și ceva timp pierdut

să împingă căruța la deal prin noroi, doctorul a ajuns la Palatul Cotroceni târziu, murdar și cu ținuta în dezordine. Regina l-a primit cu obișnuita ei grație și au avut o lungă întrevedere. El i-a descris viața la București sub ocupație germană, după ce familia regală s-a retras la Iași. Ea i-a povestit despre condițiile de la Iași, despre activitățile ei în timpul războiului și despre bucuria indescriptibilă că se află iar acasă, în Capitală. Ca și înainte, Bayne a fost captivat de farmecul reginei, dar nu până la pierderea judecății critice. Ea i-a vorbit despre întoarcerea triumfală la București, pe un cal alb ca zăpada, însă, nota Bayne mai târziu, fotografiile o arătau totuși, în acel moment, pe un cal murg.

După ce a întâmpinat și a instalat misiunea Crucii Roșii în România, Bayne a hotărât, pe baza studiului situației din țară, să-și așeze cartierul general la Bîlciurești, în județul Dâmbovița, la nord-vest de București, unde epidemia de tifos era în toi. Ca și înainte, era o zonă triunghiulară, unde a deschis spitale la Cojasca, Titu și Voinești, o arie de cca 185 km², cuprinzând 42 de sate. Spre deosebire de experiența lui de la Băldana, acum avea instrumente și provizii din abundență. Problema urgentă în țară era criza de alimente, fiindcă armata de ocupație lăsase gol în urmă, cu amplexarea rechizițiilor. Până la vremea recoltei, în vara și toamna anului 1919, era pericol de foamete. Răspunzând acestei urgențe, au fost organizate cantine, unde oamenii primeau mâncare gătită. Apoi, au fost împărțite țăranelor

cantități de semințe, ca să aibă ce însămânța.

Răniții de război nu mai constituiau majoritatea pacienților, dar acum se distribuiau picioare și mâini artificiale, după nevoie. Preocupările de prim ordin erau igiena și bolile infecțioase, tifosul, tuberculoza, febra tifoidă și gripa spaniolă, exacerbate de malnutriție. Și acum se întâmpinau greutăți în impunerea carantinei, de multe ori bolnavii erau luați cu forța din case, dar, cu ajutorul preoților, primarilor, învățătorilor și, acolo unde exista, al jandarmeriei, bolnavii erau convinși ori constrânși să meargă la spital. Cum era de așteptat, și acum oamenii acceptau cu greu rasul părului, pentru stărpirea păduchilor.

Nostalgia despărțirii

Cartierul general din București avea și un dentist, care mergea prin țară pentru a se ocupa de probleme dentare. Într-o zi, dentistul a ajuns la Bîlciurești, unde o mulțime de țărani s-au adunat pentru extracții. Cu ajutorul novocainei, el a făcut prima extracție, fără durere, și a arătat dintele mulțimii, ca dovadă a îndemnării sale. Când al doilea pacient a ieșit, spunând și el că n-a simțit nicio durere, mulțimea s-a împrăștiat, fiindcă o extracție fără durere era de neimaginat și a crezut că așa ceva nu se poate decât prin puterea Necuratului.

Din când în când apăreau, în zona de responsabilitate a dr. Bayne, țigani nomazi și, nu departe de Cojasca, era un sat mare de țigani. Fascinat, Bayne a scris mai pe larg despre ei,

1916-1919

Aici se încheie povestea tânărului american venit în România pentru a îngriji, voluntar, răniții noștri din război (Magazin istoric, nr. 11, 12/2016).

DR. J. BRECKINRIDGE BAYNE UN EROU AMERICAN PE FRONTUL ROMÂNESC

*Bayne în uniforma
Crucii Roșii Americane
și unul dintre pacienții săi
alături de surori medicale*

Dr. ERNEST H. LATHAM Jr.

Pentru Bayne personal, important era în acel moment faptul că Olga, soția lui, dădea divorț în Nevada, la Reno, unde locuia acum cu fiica lor, pentru o perioadă de șase luni, obligatorii ca să poată divorța. Bayne le-a urmat în Nevada în toamna aceea, după pronunțarea divorțului.

Apoi s-a întors la Washington, unde a făcut cerere să fie primit în Corpul Medical al Armatei S.U.A. În timp ce i se pregăteau actele, la 11 noiembrie 1918, s-a declarat Armistițiul. Armata americană nu mai avea aceeași nevoie de doctori, dar între timp s-a ivit o altă ocazie de a călători în România. Cu oarecare greutate, Bayne a reușit să-și retragă de la armată actele în curs și a intrat în Crucea Roșie Națională Americană, care forma echipe de sprijin pentru țările europene recent devastate de război. Una dintre echipe era desemnată să

merge în Balcani. Aici, Bayne era mai mult decât binevenit, cunosător fiind acum al limbii române și al condițiilor locale.

Invitație la regină

Asimilat la grad de maior, dr. Bayne a fost trimis pe loc în echipa pregătitoare a Comisiei Române, cu peste 100 de americani. Așa a început partea a patra, finală, a aventurii sale românești. Responsabilitățile lui au fost întâi să găsească pentru echipa americană cazare, la București

mai ales, și să stabilească portul românesc și condițiile necesare pentru debarcarea tonelor de alimente și ajutoare medicale ce urma să sosească în scurtă vreme. Bayne a pornit în călătoria pe mare spre Anglia la 26 noiembrie și a ajuns la Paris la 13 decembrie. Din Franța a trecut în Italia, apoi în Grecia și Bulgaria, ajungând în România. A călătorit cu vaporul, trenul, autobuzul, a mers pe jos, a găsit ocazii: camioane, automobile, căruțe cu cai. Înghețat de frigul iernii, a dormit mai ales în vagoane de marfă, încercând să țină la

sacre, voluntar și gratuit, nobile misiuni de a îngriji răniții de război. Și-a îndeplinit misiunea cu un devotament și o abnegație mai presus decât pot exprima cuvintele... Ca șef al Spitalului 1 din București, a făcut cele mai grele operații, printre care ablațiuni pulmonare, cu mult succes și un procent minim de mortalitate. După evacuarea spitalului unde lucra, și-a periclitat viața zi de zi, îngrijind pe cei mai săraci oameni de la țară, unde era epidemie de tifos exantematic" (A. Marghiloman, președintele Crucii Roșii din România). „Tânărul medic și echipa lui au tratat mii de cazuri de tifos, reducând mortalitatea la 3%, când în mod obișnuit pierderile erau de 20%. Regele și regina i-au mulțumit personal pentru serviciile aduse țării" (dintr-un comunicat de presă al Crucii Roșii Americane).

În ianuarie 1919, magistratul Grigore Sevescu făcea cunoscută, în *Universul*, figura dr. Bayne, pe care l-a găsit „râzând și afabil în mijlocul bolnavilor săi... Un gramofon cânta arii românești. Răniții, în halaturi de o curățenie exemplară, jucau «țintar» sau povesteau". Apoi, spune Sevescu, Bayne își asumă din proprie inițiativă, fără nicio plată, riscând el însuși îmbolnăvirea, lupta cu tifosul la țară. „Către un asemenea om – exclamă Sevescu – noi românii avem o datorie mare de recunoștință și trebuie ca faptele sale să fie aduse la

cunoștința tuturor". Într-un alt ziar apărea scrisoarea unui fost pacient (C.H. Părvulescu), cu detalii despre demnitatea doctorului în dialogul cu ocupantul german; efortul istoric, până noaptea târziu, la sala de operație; acțiunea medicală laborioasă, prin care încerca să-l lase pe rănit cât mai întreg pentru viața lui viitoare; atenția să minimizeze durerile celor care, cum spunea el, „dăduseră totul pentru țara lor" (de exemplu, nu-i ducea pe răniți,

Reinstalarea la Washington n-a fost tocmai ușoară pentru Bayne, nici personal și nici profesional. Timp de zece ani după întoarcere, și-a schimbat locuința și cabinetul de mai multe ori. De două ori își înregistrează adresa la St. Regis, Connecticut Avenue nr. 2219, unde locuia și mama sa. Renunțând la practica privată în jur de 1927, dr. Bayne s-a angajat pe un post de asistent la spitalul Union Station, Washington, unde un an mai târziu este numit medic șef.

Copii din Cojoc așteptând să primească mâncare

cu enorme suferințe, la sala de pansament, îi pansa, zilnic, la pat, chiar dacă pentru asta trebuia uneori să se așeze pe podea).

În 1919, la sfârșitul verii, Bayne pleca definitiv din România. Revenit la Washington, trebuia să-și restabilească aici practica medicală. Era divorțat acum, fosta soție și fiica locuiau în vechea lor casă de pe New Hampshire Avenue, astfel că el putea să-și exercite cu ușurință drepturile stabilite prin divorț, anume să-și vadă copilul și să-i supravegheze sănătatea. În anii 1920, doamna Olga Roosevelt Bayne s-a recăsătorit.

Circle, după care cei doi au plecat într-un voiaj cu automobilul, la New York și în Noua Anglie. În anii care au urmat, ei și-au împărțit timpul între locuința din Washington și plantația „Salubria” din Oxon Hill, Maryland, pentru weekend, sărbători, reuniuni de familie. În 1940 Bayne era pensionat, dar a servit ca voluntar al Pentagonului în Al Doilea Război Mondial. Continuând să facă naveta între Washington și plantația „Salubria”, el a murit în urma unui atac cerebral, după o lungă boală, duminică, 23 februarie 1964. A fost înmormântat în cimitirul parohiei familiei sale, Sf. Barnabus

Dumnezeu l-a adus pe doctor

La 17 iunie 1936, Bayne se căsătorește cu doamna Edith Jenkins Jones, văduva lui James Jones, antreprenor în Washington. Ceremonia s-a petrecut la o biserică presbiteriană din zona Dupont

nu întotdeauna în spiritul corectitudinii politice: „Un popor sălbatic, neîmblânzit, care mi-a trezit în mod deosebit interesul. Le place să se arate în lume și au un aspect pitoresc, surprinzător, când se găsesc. Au secretele lor în producerea culorilor care nu se șterg. Culorile lor preferate sunt roșul și verdele. Femeile au un deosebit simț artistic, își împodobesc hainele cu modele frumoase. Țiganii, după numele dat de români, au o înfățișare suplă, agilă. Postura lor e frumoasă și mersul plin de grație... Bărbații sunt foarte

Militari români răniți

talentați la muzică, neîntrețuți în interpretarea doinei românești, plină de sentiment și visare, sau a înfocăturii czardas maghiar. Bătrânele lor îți ghicesc soarta și, pe o pară, îți citesc în palmă și-ți golesc buzunarele, căci sunt mari hoți. Când am intrat în taberele lor, m-au înconjurat și n-a rămas buzunar pe care degetele lor nerăbdătoare să nu mi-l cerceteze“ (citatele sunt din volumul de memorii: J. Breckinridge Bayne, M.D., *Bugs and Bullets* – Gângăanii și gloanțe –, Editura Richard R. Smith, New York, 1944; p. 210).

După ce a învins epidemia de tifos, Bayne și-a mutat

cartierul general la Voinești. Acolo a primit un spital de campanie, cu dotare completă pentru 200 de paturi. Inițial proiectat de Crucea Roșie Americană pentru frontul italian, spitalul a fost terminat după război și oferit reginei Maria și României, a cărei armată continua lupta, acum împotriva Ungariei lui Bela Kun. Bayne a fost numit comandantul șef al dispozitivului. După ce spitalul mobil a ajuns la Voinești, regina, mereu interesată de ce era nou, a venit să-l vadă, ceea ce i-a dat lui Bayne prilejul unei

noi întrevederi cu ea. A doua zi, 4 august 1919, spitalul de campanie a fost demontat și dus la Târgoviște, cu Bayne în drum spre frontul din Ungaria – când a sosit vestea că armata română a intrat în Budapesta, Bela

Kun a fugit la Viena, regimul sovietic ungar se spulberase.

Rechemat la București, Bayne a fost trimis în Basarabia, să facă un raport despre condițiile și necesitățile medicale. Inspecția a început la Chișinău și a continuat la Bender, până la Cetatea Albă (Akkerman, cum notează Bayne) și la Nistru. Doctorul a vrut să înnoate în fluviu, dar a renunțat când s-au tras două focuri (sovietice?) asupra lui. Acesta a fost finalul aventurii sale românești, punct culminant al celor doi ani și jumătate de implicare într-un moment dificil al țării. Epidemiile erau învinse, recoltele se coceau pe

câmp, nu mai rămânea prea mult de făcut pentru reprezentanții Crucii Roșii Naționale Americane trimiși aici. Aveau acum să predea inventarul lor Crucii Roșii Române și să se pregătească de plecare.

În seara dinainte de a părăsi România, Bayne și șoferul lui s-au dus la Voinești, să-și ia rămas bun de la spital. Doctorul i-a dat drumul șoferului și el s-a dus pe treptele clădirii care debordase de viață cât fusese centru medical și cantină, iar acum era o casă părăsită. Se însera. Bayne a avut aici răgazul să-și privească în față sentimentul despărțirii. Ultimele paragrafe ale memoriilor sale vorbesc despre acest moment: „În lumina mereu mai scăzută a serii, priveam conturul Carpaților coborând, ei care, în vasta lor dimensiune, au oferit de-a lungul vremii adăpost la restrîșe. Sunt munții care au ocrotit copilăria acestor oameni plini de vigoare, care de la natură au învățat rostul vieții. Acești munți poartă și amintirile mele. Stăteam acolo, știam că are să-mi fie dor de mica țară a cărei soartă am împărtășit-o și mă întrebam ce destin ciudat m-a adus în acest loc. Venise rândul meu să plec. Într-un fel, poate nu era ciudat să fiu aici singur, să fiu eu ultimul, fiindcă venisem ca străin“ (p. 243).

Regele și regina îi mulțumesc

Mărturiile despre el, fie din partea colegilor români și străini, fie a pacienților, sunt de o intensă căldură, admirație și grație. „Dr. Bayne a venit în țara noastră să se con-

PRIMUL FANARIOT ÎNCORONAT

Dr. ANCA BEATRICE TODIREANU

● Școlit la Padova și Bologna ● Alexandru Mavrocordat a avut opt copii, dintre care doi au fost domni ● Nicolae, fiul, i-a fost tatălui un fel de bibliotecă personală, prin erudiția lui ● La aflarea veștii că fiul a primit a fi domn, tatăl și-a smuls părul din cap ● Nicolae știe câteva limbi, dar mai vrea să învețe și chaldeeană, și siriană ● Masiv ca Henric al VIII-lea ● Antim Ivireanul este pedepsit, trimis în surghiun, pentru că a mințit ● A domnit cel mai mult, 11 ani ● Complexul monastic Văcărești, construit în opt ani ● Mort de ciumă, la 50 de ani

Eruditul domn Nicolae Mavrocordat, considerat de tatăl său, Exaporitul, drept bibliotecă personală; în partea de jos sunt plasate stemele Țării Românești și Moldovei

La începutul veacului al XVIII-lea, în condițiile politice în care Imperiul Habsburgic și cel Rus și-au manifestat tot mai puternic interesul pentru supremație la linia Dunării, în scaunele de la Iași și București au fost numiți, direct de la Poartă, principii dintre greci sau cei grecizați, care prezentau mai multă garanție pentru puterea otomană. Acum avea să înceapă așa-numita „epocă fanariotă”, cu bunele și relele ei.

Fanar era un cartier din Istanbul, unde s-au așezat unele familii vestite, cu un remarcabil simț al negoțului, ceea ce le-a permis să adune mari averi. Sultanul și marele vizir își vor alege administratori ai împărăției din aceste familii. Curând, unii dintre ei, care s-au dovedit, printre altele, și autentici poligloți, vor fi promovați. Acum se înființează dregătoria de „mare dragoman”, adică de mare interpret pe lângă sultan și marele vizir. De la al doilea titular, Alexandru Mavrocordat Exaporitul, dregătoria capătă o importanță nebănuită (îi

înlesnea pătrunderea în mai toate secretele imperiului și în cele ale legăturilor cu toți trimișii puterilor străine).

Exaporitul, personalitate de dimensiuni europene a timpului său, și-a atins apogeul carierei prin participarea ca plenipotențiar al Imperiului Otoman la Congresul de la Karlowitz (1699), unde Ungaria era cedată de otomani Habsburgilor. Școlit la Universitățile din Padova și Bologna, Alexandru Mavrocordat, cel pe care Nicolae Costin îl numea „om ales” și „prea învățat în toate învățăturile”, le-a dăruit copiilor săi o educație

aleasă. A avut opt copii din căsătoria cu Sultana Hrisoscoleu, trei fete și cinci băieți, dintre care doi au fost domni în Principatele Române: Ioan și Nicolae.

Exaporitul s-a implicat personal în educația lor, dar a apelat și la ajutorul unui preceptor celebru, Iacob de Argos. Limba latină le-a fost predată de ieșuitul Jacques Piperi din Chios, iar franceza de Aubry de La Motraye. Reputația lui Nicolae de erudit a fost de timpuriu stabilită, el ajungând atât de departe, încât tatăl său, Alexandru Exapo-

din Oxon Hill, Maryland, unde se află și mormintele strămoșilor lui. Pe piatra lui de mormânt e săpat un pasaj din Ecclesiasticum 38:1: „Cinstește pe doctor cu cinstea ce i se cuvine; fiindcă Dumnezeu l-a adus pe el în lumea aceasta.” Este o inscripție potrivită pentru un doctor care merită a fi onorat atât de România, cât și de Statele Unite.

Deși Bayne n-a mai revenit în România după 1919, amintirile despre timpul petrecut aici au continuat să ocupe un loc important pentru el. A menținut, cu intermitențe, legătura prin corespondență cu maiorul Fergus Armstrong, cel care l-a înrolat pe Bayne în Crucea Roșie Britanică, secția România, și care a fost comandantul lui militar în 1916, la Spitalul Militar „Regina Elisabeta”. În 1930, Armstrong, călătorind la Winnipeg, în Canada, a făcut un ocol și i-a făcut o vizită lui Bayne la Washington. Mai târziu a scris despre întâlnirea lor: „Era pur și simplu același Bayne, nicio schimbare exterioară, iar în ce privește ospitalitatea, ce mai rămâne de spus, când avem de-a face cu un sudist autentic?” (p. 9).

*Sediul din Bilciurești
și o parte a corpului de surori medicale*

În timpul celui de Al Doilea Război Mondial, Bayne și-a publicat memoriile despre anii petrecuți în România, *Bugs and Bullets*. Cartea are 256 de pagini și 22 ilustrații, majoritatea fiind fotografii făcute de el, câteva din colecția fotografiei lui Alexandru Bellu și două portrete de studio, al reginei Maria și al feldmareșalului von Mackensen. Volumul dă o imagine vie a României la vreme de război, duritatea vieții în acele vremuri, frustrările doctorului american având echipament și provizii medicale extrem de limitate, cu care să trateze sute de militari grav răniți, într-o țară supusă foametei iminente și unor epidemii letale. Cartea nu s-a vândut prea bine și nici n-a atras atenția criticii. La vremea apariției ei, pe cititorii americani îi preocupau plajele Normandiei și insulele din

Pacific, nu Frontul de Est al unui război care se petrecuse cu aproape 30 de ani în urmă. La sfârșitul termenului stabilit inițial, copyright-ul volumului n-a mai fost reînnoit. Ceea ce este regretabil, fiindcă volumul lui Bayne reprezintă o resursă istorică deosebită, fără de

care prezentarea de față ar fi fost greu, dacă nu imposibil, de scris.

Bayne a deținut o colecție amplă de materiale din perioada serviciului său în România. A păstrat sute de tăie-

turi din ziare, corespondență, fotografii și suveniruri de tot felul, printre care decorațiile pe care le-a primit, două portrete ale sale în uniformă și o placă mare de piatră (cântărind peste 150 kg!) gravată cu apelul reginei Maria pentru sprijin american și răspunsul președintelui Wilson. După moartea lui Bayne, aceste materiale au fost împărțite. Aproximativ 400 de file au ajuns la Institutul Hoover, Universitatea Stanford, California. Restul s-a adăugat, datorită atenției și stăruinței lui Glee Wilson, profesor de studii române, la colecția românească, dedicată în principal reginei Maria, care se păstrează la biblioteca Universității de Stat din Kent, Ohio.

**În românește de
Ioana IERONIM**

și limba turco-otomană, și limba română. De la Antoine Epis, secretarul său, suntem informați că în 1721, Nicolae a început să studieze și ebraica, comandând atunci dicționare și gramatici, ediții bilingve, în ebraică și în latină, de literatură ebraică veche, talmudică și rabinică. Și de parcă nu erau de ajuns, dorea și dicționare și gramatici de caldeeană și siriană.

Același domn fanariot avea însă și curiozități științifice, numismatice, el posedând numeroase medalii frumoase cât și manuale de numismatică. Profesorul Jean Le Clerc din Amsterdam era rugat de Antoine Epis să-i trimită pentru principele nostru cele mai bune lucrări cu ilustrații în materie de inscripții grecești și latinești. Vodă își dorea să constituie un cabinet de medalii. Principele erudit era interesat, în același timp, să descifreze și tainele naturii. Același Le Clerc era rugat să trimită și o listă cu plante exotice și medicinale, pentru semințe. Fanariotul era foarte nerăbdător să primească și butași din superbe grădini olandeze, gândindu-se chiar și la înființarea unei grădini botanice.

Deși înclinațiile sale erau clar spre cultură, spre frumos, Nicolae Mavrocordat s-a preocupat să nu-și negligeze îndatoririle militare, străduindu-se să pună stavilă atacurilor „cătanelor” habsburgice.

Domnia lui Nicolae Vodă în Țara Românească (1716 – 1730) avea însă să dezbuteze nefavorabil, cu o mare epide-

Act emis de Nicolae Mavrocordat în mai 1714

mie de ciumă, dar și cu două înmormântări: a celei de-a doua soții, doamna Pulcheria Tzouki, care s-a stins în perioada lăuziei, și a fiului lor, Toma, care a supraviețuit morții mamei doar 40 de zile. Pulcheria Doamna a lăsat patru copii: pe Maria, Alexandru, Constantin (viitorul domn) și Ioan. Din prima căsătorie, cea cu Casandra Cantacuzino, fiica lui Ștefan Cantacuzino, Nicolae a avut doi copii, pe Scarlat și Roxandra. Domnul fanariot nu va rămâne văduv multă vreme, după moartea Pulcheriei, și se va căsători curând cu fiica paharnicului Panaiotachi, Smaranda Panaiotachi Stavropoleos.

S-au păstrat în epocă descrieri ale domnului fanariot, una dintre ele asemănându-l chiar cu regele englez Henric al VIII-lea: „masiv, gros, fără să fie prea gras. Barbă în evantai, privire observatoare, un pic bănuitoare, buze subțiri. Știa să se exprime în termeni atât de fermi, că simțai în el demnitatea unui prinț”. Și Ion Neculce îi schițează profilul: Domnul era foarte sobru

(„desfătării, voro(a)ve de glume, nemic nu să făcea înainte lui”), rezervat (îi era ușa mereu închisă), mândru („vre să stăpânească Moldova ca Poarta Turcească cu mărire mare”), aprig la mânie, dar om foarte învățat, „cunoscător la oameni”, îndatoritor cu cei ce-l slujeau; avea și greutate, neștiind românește și necunoscând obiceiurile țării. „Iari țării, prostimei, vrea să le arete milă și dreptate și vrea să le ție de parte”.

Nicolae Mavrocordat va aduce greci ca să organizeze dezvoltarea economică și culturală a Principatelor, ceea ce va alimenta și mai tare antipatia boierilor români. Deși și-a început ocârmuirea prin „blândețe și bunătate”, din cauza repetatelor trădări ale unor boieri, și-a schimbat atitudinea și a început să-i prigonească și să-i pedepsească pe toți aceia pe care îi bănuia că erau în înțelegere cu Habsburgii, multora tăindu-le obiceiurile cele rele, iar altora... capetele, de față chemând pe toți egumenii mănăstirilor pentru a-i „vârî în groază”.

Mitropolitul Antim Ivireanul (*Magazin istoric*, nr. 11/2016) împreună cu câțiva boieri câștigați de Habsburgi, precum Radu Golescu, Grigorie Bălăceanu și Șărbănuț Bujoreanul, l-au mințit pe domn că armatele acestora ar înainta asupra Capitalei și l-au determinat să fugă la Giurgiu. Aflând însă că i s-a întins o capcană, se întoarce de la Giurgiu, împodobit de sultan cu titlul de *seraschier* și, sprijinit de cinci steaguri

ritul, recurgea deseori la el pentru a lămuri anumite chestiuni importante, numindu-l chiar „biblioteca mea”. Varietate de lecturi din filosofii și poezii grecești și latine, precum și deosebitele scrieri ale învățaților moderni îi luminaseră mintea, încât era pregătit din toate punctele de vedere pentru rolul de om politic și diplomat pe care era chemat să-l îndeplinească.

La doar 18 ani, își începea cariera politică și, în iulie 1698, ocupa funcția de mare interpret al Porții. În epocă devenise aproape o regulă: fanariotul ambițios care spera să ajungă domn în Principatele Române știa că trebuie să ajungă mai întâi mare dragoman, or, Nicolae pentru asta s-a pregătit! Un deceniu mai târziu, în 1709, la nici 30 de ani, va fi numit domn în Moldova.

Cronicarul moldovean Ion Neculce reda, la vremea sa, un episod greu de crezut. Exaporitul, la aflarea vestii că fiul său Nicolae va domni în Moldova, s-a întristat cumplit și „a și-nceput a plânge și-aș da palme peste obraz, și-aș smulge părul din cap și din barbă, și-a blăstăma pe fiu-său, căci au primit domnie, și a dzice că din ceasul acesta iaste casa lui stînsă, de vreme că s-au amestecat la domnie. Și fiind și bătrân, n-au trăit două săptămâni și-au murit. Încă n-apucasă Neculaiu-vodă să porceadă din Țarigrad”.

Deși Ahmed al III-lea l-a numit domn la 6 no-

ieembrie 1709, Nicolae și-a întârziat sosirea la Iași, din cauza pregătirilor pentru înmormântarea tatălui său. Intra în capitala moldavă abia în anul următor, la 25 ianuarie 1710, deschizând șirul domniilor fanariote în Principatele Române. A stat puțin în scaun, dar va reveni pe tronul Moldovei, între 1711–1715. Prin politica față de moldoveni, pe care îi aducea iarăși în supunere către împărăție, apoi prin slujbele sale ca informator al Porții, Mavrocordat s-a dovedit a fi un personaj prețios pentru otomani, drept pentru care aceștia îl vor trata cu cele mai deosebite onoruri; vizirul l-a primit de mai multe ori în audiențe tainice; este numit „prietin” în scrisorile pe care i le trimite marii dregători ai sultanilor și este chiar scutit de toate cheltuielile căpătării domniei, sultanul iertându-i până și cele 50 de pungi de bani cu care se hotărâse să

vândă – de astă dată mai ieftin – scaunul Moldovei, ne spune A.D. Xenopol.

Intrucât evenimentele aveau să se precipite în sud-estul și centrul continentului, Poarta se decide să-l aducă pe Nicolae Mavrocordat să guverneze în Țara Românească „pentru multa slujbă ce-au slujit împărății”. Acesta, ne spune cronicarul Radu Popescu, în ziua de *Sfânta Treime*, a intrat cu alai mare în București, unde era așteptat cu cinste de boieri și toată căpitănia. După citirea cărții împărătești de domnie și sărutarea mâinii de către toți cei prezenți, abia numitul domn a fost dus în biserică, pentru citirea moliftelor de domnie. Așa aveau să debuteze domniile fanariote în Țara Românească.

Dar cine era Nicolae Mavrocordat, acest domnitor grec, pe care Înalta Poartă ni-l impunea?

S-a născut în Istanbul la 3 mai 1680. De la preceptorul său, Iacob de Argos, care a lăsat multe detalii despre tinerețea fiilor lui Alexandru Mavrocordat, știm că Nicolae avea o capacitate extraordinară de asimilație, iar de la alt contemporan am aflat despre cunoștințele lingvistice ale domnului care era savant în greaca veche și modernă și avea o abilitate surprinzătoare când scria latinește, franțuzește și italienește. De asemenea, aflăm că știa admirabil araba și persana. Pe lângă acestea toate, Nicolae a învățat temeinic

Paraclisul Mănăstirii Văcărești – tablou votiv de pe peretele vestic

domnie a unui domn fanariot (11 ani) în Principatele Române. Începea o eră nouă în rolul pe care erau chemați să-l joace domnii Țărilor Române, fiul Exaporitului reușind să transforme peisajul politic și cultural al noii sale patrii. Nicolae a fost urmărit de un gând, și anume să-și convingă supușii că nu e venetic și fără nicio legătură cu locul, deoarece Mavrocordaii, dincolo de încuscririle cu voievozii români de la sfârșitul secolului al XVII-lea, erau descendenți pe linie feminină din străvechiul neam voievodal românesc al Mușatinilor, prin căsătoria lui Alexandru Exaporitul cu Sultana Hrisoscoleu, nepoată de fiică a lui Alexandru Iliaș al Moldovei. Drept urmare, pentru a-și consolida dinastia, i-a comandat curteanului Nicolae Rosetti o istorie a celor două principate, care ar fi dovedit obârșia sa moldavă și i-ar fi îndreptățit pretențiile la tron.

La strălucirea domniei lui Nicolae Mavrocordat în Țările Române și-a adus contribuția și realizarea complexului monastic Văcărești, acest „testament al artei tradiționale românești”, cum l-a numit arhitectul George Matei Cantacuzino (*Magazin istoric*, nr. 4/ 2016).

Vodă Mavrocordat nu s-a ocupat numai de ctitoria sa de la Văcărești, el a ridicat o mănăstire și la Focșani, cu hramul Sf. Nicolae, pe care a îmbogățit-o mult, dar a ajutat și

Mănăstirea Banului din Buzău și a sprijinit și mănăstirile grecești din Răsărit. Ca o mărturie a ajutorului acordat sfintelor lăcașuri, au rămas până azi chipurile lui Nicolae Vodă și ale familiei sale zugrăvite atât în biserica mare a Mănăstirii Văcărești și în paraclisul acesteia (terminat de fiul său Constantin, viitorul domn), cât și în paraclisul mitropolitan, în Mănăstirea Stavropoleos, la Biserica „Toți Sfinții” și Biserica Foișor.

Cel pe care pisania îl numea „oglină înțelepților”, Nicolae Vodă, sfârșea răpus de ciumă, la doar 50 de ani, în anul Domnului 1730, la 3/14 septembrie, și a fost înmormântat, așa cum și-a dorit, în naosul ctitoriei sale de la Văcărești. Aici, sub lespedea rece de marmură, însemnată cu stema familiei (zimbrul Moldovei și vulturul Munteniei), a zăcut acest principe erudit, până în

1985, când osemintele i-au fost dezgropate și îngropate, pe ascuns, în curtea bisericii de la Mogoșoaia.

Epitaful de pe piatra de pe mormântul său onorează memoria unui prinț pios: „Văzându-te, morminte, mă tem de privesc ta:/ Căci ascunzi în tine pe Nicolae Domnul/ Moldovei odinioară, apoi al Țării Românești,/ Pe acel care această biserică, a întreitei lumini a soarelui/ Dumnezeuște a înălțat-o din temelii ei chiar/ Pe cel preaînțelept și Scaun al înțelepciunii,/ Oglinda înțelepților în sfaturi,/ Al cărui neam vestit e din al Scarlaților/ Părintele i-a fost Alexandru, care la a Otomanilor/ Împărăție era talmaciul cel de taină./ Dar pe care Musele l-au încununat cu-a gloriei cunună/ Acest mormânt de marmură-i încunun acum,/ Pierind de îngrozitoare boală, a ciumei,/ Lăsând durere nesuferită la fiii/ Și la soția sa și la rudele multe/ Pe care să-l fericim toți după cuviință,/ Rugând pe Domnul, Cel ce vede toate/ Să-i puie sufletu'n livezi înverzite./ 1730, 3 Septembrie”.

În fond, se poate afirma că primul fanariot încoronat din Țările Române a fost, prin legături de familie și prin legături intelectuale, un continuator al principilor români din secolul anterior. Cu alte cuvinte, acum 300 de ani, în istoria românească, nu a existat un moment de ruptură, ci unul de continuitate. ■

Pridvorul ctitoriei de la Văcărești, unde a fost înmormântat

otomane și câteva sute de tătari, intră în București, unde îl pedepsește pe Mitropolitul Țării Românești, Antim Ivireanul, caterisindu-l și apoi închizându-l în temniță împreună cu 12 boieri trădători. Nici predicatorul Curții, Ioan Avramie, nu scapă de mânia lui Vodă și va fi întemnițat la Mănăstirea Snagov. Este numit apoi un nou mitropolit, Mitrofan de Nissa. Bătrânul vlădică Antim Ivireanul va fi trimis în surghiun, la Mănăstirea Muntelui Sinai, dar pe drum este ucis de oștenii otomani care-l însoțeau și care îi vor arunca trupul în râul Tundja, la sfârșitul lunii septembrie 1716. Contemporanii, dar nu numai ei, l-au acuzat pe Nicolae Mavrocordat că este vinovat de uciderea Mitropolitului Antim. Fără dovezi certe în acest sens, să nu ne grăbim să-l condamnăm, mai ales dacă ținem cont și de faptul că domnul fanariot a dat dovadă, în 1721, de multă putere de iertăciune, când propria-i viață i-a fost amenințată cu moartea!

Profesorul Jacques Bouchard, făcând referire la corespondența purtată între cancelaria domnului fanariot și profesorul Jean Le Clerc din Amsterdam (1720 – 1727), amintește de o scrisoare a secretarului principelui, Antoine Epis, datată 28 noiembrie 1721, în care acesta scria de „atentatul la viața domnului”, când me-

dicul Mihail Schendos van der Beck a încercat să-l otrăvească pe domnul Țării Românești, împreună cu călugărul Spiridon. Principele Nicolae i-a iertat atât pe acel medic, cât și pe complicele lui, gonindu-i însă de la Curte.

Boierii, care păreau să-i fi rămas credincioși lui Mavrocordat, se unesc și ei cu Habsburgii și, înșelându-l pe domn, aduc pe ascuns, în București, cătanele conduse de căpitanul Dettine von Pivoda, care-l prind dis-de-dimineață pe domnul fanariot în ziua de 14 noiembrie 1716 și-l duc, cu întreaga familie, în captivitate la Sibiu. Poarta pune Domn în locul lui Nicolae pe fratele lui, dragomanul cel mare, Ioan Mavrocordat, care este înlocuit în dregătoria sa de Grigore Ghica, nepotul bătrânului Exaporit.

Aflat în exil, beneficiind de un tratament extrem de amabil, Nicolae și-a început opera literară. Aici s-ar părea că și-a scris romanul *Războarele lui Filotheos*, pe care profesorul grec C.Th. Dimaras l-a considerat prima încercare de creație românească din literatura neogreacă. În 1719 o

copie a textului era depusă în Biblioteca Regelui Franței. În februarie 1721, profesorul Jean Le Clerc primea de la Antoine Epis un manuscris al romanului, pe care era rugat a-l traduce în franceză. Lucrarea nu va fi publicată însă în timpul vieții domnului fanariot. Ne spune Jacques Bouchard că motivul principal era acela că romanul „era prea îndrăzneț și de avangardă pentru mediul și epoca sa”. Va fi tipărit abia în 1800, la Viena.

Tot acum, în perioada exilului, Vodă Mavrocordat și-a folosit timpul scriind *Tratatul despre îndatoriri*, singura carte publicată în timpul vieții lui. A fost scris în 1719, în limba greacă, și reprezintă primul manual fanariot care se ocupă atât cu suveranitatea și supremația legii, cât și cu îndatoririle principilor și ale cetățenilor.

În 1718 se încheie Pacea de la Passarowitz (Pozarevac), între otomani și austrieci, în baza căreia Nicolae Mavrocordat a fost eliberat din prizonicat. Revine, împreună cu familia, în București, după

care merge la Adrianopol, unde i se acordă iarăși domnia Țării Românești, în urma morții neașteptate a fratelui său Ioan.

Astfel avea să înceapă, la 26 aprilie/7 mai 1719, cea de-a doua și ultima domnie a lui Nicolae Mavrocordat în Țara Românească, ca de altfel și cea mai longevivă

Prinderea dis-de-dimineață a domnitorului, la Curtea Veche din București, de armata austriacă, la 14/25 noiembrie 1716 (gravură în aramă)

In completarea acestei pelicule era dată o comedie în trei acte, *Die Welt ohne Maenner* (Lumea fără bărbați), în care apărea starul britanic Madge Lessing (1866-1932), cântăreață și actriță de cinema deopotrivă, care făcuse o frumoasă carieră pe platourile germane, de neuitat fiind filmul *Der blauen Maus* (Șoricelul albastru) din 1913.

Spre sfârșitul lunii septembrie a anului 1917, în Capitală își începe apariția un periodic de cultură, *Scena*, ce era recomandat, în subtitlu, drept „Ziar zilnic de Teatru, Muzică, Literatură, Artă, Sport”. Aflat sub redacția gazetarului și dramaturgului A. de Herz, acesta urmărea să prezinte viața culturală din teritoriul aflat sub ocupație și, mai ales, din București. În coloanele sale, dar mai ales pe ultima pagină erau inserate anunțuri despre filmele ce rulau în intervalul respectiv. Pentru prima oară este dată, la vreme de război, o listă a tuturor cinematografelelor

bucureștene, cu adresele lor. Acestea erau în număr de 14 și majoritatea erau concentrate în zona centrală: Cinema „Zaharia” pe str. Lipsani, „Regal”, „Vlaicu” și „Palace” pe Bulevardul Elisabeta, „Bristol” și „Apollo” pe str. Academiei, „Terra”, „Doamnei” și „Venus” pe str. Paris (Doamnei), „Model” la Piața Matache Măcelaru, „Marconi” pe Calea Griviței, „Volta-Buzești” pe str. Buzești, „Clasic-Moșilor” și „Jupiter” pe Calea Moșilor. Și mereu se redeschideau săli ce fuseseră închise din diverse motive, mai ales din cauza timpurilor vitrege ale războiului. Așa, spre pildă, la 8 octombrie era anunțat un asemenea eveniment: „Redeschiderea

«Clasicului» Astăzi după-amiază se va redeschide vechiul și popularul cinematograf «Clasic» de pe Bulevardul Elisabeta. Se va proiecta și un foarte frumos film de război: *Katharina Karaskin*. Prețurile populare ca și în trecut.”

Cu anumite ocazii se mai făceau proiecții de film și în săli de teatru, precum la Teatrul

„Carol cel Mare” de pe str. Eforie, unde, din data de 10 decembrie 1917, se luase hotărârea a fi date filme în fiecare după-amiază, exceptând zilele de joi și duminică. În timpul verii erau foarte căutate proiecțiile în aer liber. La 25 mai 1918 avea să se deschidă grădina-cinema „Variété Astoria”, aflată lângă Cișmigiu, pe Bulevardul Elisabeta nr. 22. Era pregătită pentru deschidere grădina-cinema „Zefirul”, „cea mai favorită grădină a populației distinse a Capitalei”. La 30 mai același an se deschidea „Arena Păcei” (fosta grădină „Co-

los”, de lângă Prefectura Poliției), iar la 10 iunie s-a inaugurat grădina-cinema „Volta-Buzești”.

Gazetar combativ, de Herz a luat atitudine fermă atunci când Primăria intenționa să mai supună instituțiile de spectacol la încă o taxă pe lângă aceea percepută de administrația militară germană. În articolul *Taxe pe teatre și cinematografe*, el scria: „O a doua taxă ar aduce fără îndoială închiderea multor săli de spectacole și a multor localuri, pentru că sau administrațiile vor trebui să plătească taxa din rețeta brută, lucru care nu le-ar conveni față de enormele

Madge Lessing

1916-1918

După instalarea administrației lor în București, cu spiritul metodic ce îi caracterizează, germanii s-au gândit ca, prin intermediul spectacolelor de cinema, să facă propagandă printre locuitorii Capitalei. În ce măsură au reușit aflăm din articolul a cărui publicare a început în nr. 12/2016.

SPECTACOLELE CINEMATOGRAFICE ÎN BUCUREȘTI OCUPAȚI

Dr. ADRIAN-SILVAN IONESCU

La Cinema „Zaharia” de pe Lipșani unde cu doar trei luni în urmă era anunțat că se va difuza pelicula *Marele Război pentru Libertatea Neamului Românesc* – rula filmul *Cucerirea Bucureștilor*, 6 Decembrie 1916. În programul aceluia cinematograful, tipărit cu titluri de-o șchioapă, în roșu, era prezentat, pe două coloane, în germană și română, conținutul peliculei în care erau subliniate importanța ocupării orașului și entuziasmul locuitorilor la vederea trupelor germane învingătoare, ce defilau pe străzi. „Ziua de 6 Decembrie 1916 este și va rămâne fără îndoială o zi istorică în acest mare și nesfârșit război mondial o zi memorabilă pentru orașul București și pentru bieții bucureșteni [...] A fost într-adevăr de ajuns ca acest public bucureștean, atât de greu încercat, să afle de intrarea primelor patruze de cavalerie, ca mii, zeci de mii de oameni din toate straturile populației să se reverse asupra străzilor din centrul Capitalei și să urmărească cu interes tot mai mare acest mare eveniment istoric pe care îl înfăptuiau armatele imperiale germane cari ocupau rând pe rând Palatul Regal, ministerele, Prefectura Poliției, Primăria și toate celelalte autorități. Cu același mare interes, cu aceeași vădită curiozitate publicul bucureștean a urmărit, în ziua de 6 decembrie și în zilele următoare trecerea prin centrul Capitalei a vitejilor armatei imperiale germane, a căror ținută impunătoare, echipamente și munițiuni au făcut pe cei mai mulți români să exclame cu admirație și să se întrebe mirați unul pe altul: «cu ăștia am vrut noi să ne luptăm?!» [...] Toate aceste momente, cari prin însemnătatea lor sunt și vor rămâne istorice, au fost prinse și fixate în toate detaliile lor pe pelicula nemuritoare a cinematografului de mâna dibace a unui operator vigilant și vor putea să fie văzute pe pânza marelui cinematograful «Zaharia» în fiecare zi de la 3 – 7, cu începere de joi 25 februarie.”

Ab DONNERSTAG 22 Febr.
TAG-TAGLICH von 3-7 Uhr
Abends im grossen KINO
Cu începere de Jui 22 Febr.
IN FIECARE ZI de la 3-7
în marele Teatru-CINEMA

ZAHARIA
-- 37 Str. Lipșani 37 --

**IM
Eroberten
Bukarest**

**Cucerirea
Bucureștilor**

= 6 Dezember 1916 =

Der 6. Dezember 1916 wird eine der wichtigsten Tage in der Geschichte der Stadt sein. In diesem Tage werden wir die glorreichen Truppen der deutschen Armee sehen, die die Hauptstadt Rumäniens erobern. Dies ist ein historischer Augenblick, den wir nicht verpassen dürfen. Die Truppen werden durch die Straßen der Stadt marschieren und wir werden sie mit Jubel begrüßen. Dies ist ein Tag, an dem wir die Stärke und den Mut der deutschen Soldaten bewundern können. Wir werden sehen, wie sie die Festungen der Stadt erobern und wie sie die Bevölkerung in die Hände nehmen. Dies ist ein Tag, an dem wir die Herrschaft der deutschen Armee über die Stadt sehen werden. Wir werden sehen, wie sie die Truppen in die Stadt einmarschieren und wie sie die Bevölkerung in die Hände nehmen. Dies ist ein Tag, an dem wir die Herrschaft der deutschen Armee über die Stadt sehen werden.

= 6 Decembrie 1916 =

Ziua de 6 Decembrie 1916 va fi una din zilele cele mai importante în istoria orașului nostru. În această zi vom vedea cu ochii noștri marșul trupelor germane care cuceresc Bucureștii. Este un moment istoric pe care nu trebuie să-l pierdem. Trupele vor defila pe străzile orașului și vom putea să le admirăm cu toată atenția. Vom vedea curajul și vitejia soldaților germani și vom fi impresionati de puterea armatei lor. Vom vedea cum ei cuceresc fortificațiile orașului și cum îi conduc pe locuitorii orașului în mâinile lor. Este o zi în care vom vedea stăpânirea armatei germane asupra orașului nostru.

Die Truppen der deutschen Armee werden die Hauptstadt Rumäniens erobern. Dies ist ein historischer Augenblick, den wir nicht verpassen dürfen. Die Truppen werden durch die Straßen der Stadt marschieren und wir werden sie mit Jubel begrüßen. Dies ist ein Tag, an dem wir die Stärke und den Mut der deutschen Soldaten bewundern können. Wir werden sehen, wie sie die Festungen der Stadt erobern und wie sie die Bevölkerung in die Hände nehmen. Dies ist ein Tag, an dem wir die Herrschaft der deutschen Armee über die Stadt sehen werden.

Trupele germane vor cucerii capitala noastră. Acesta este un moment istoric pe care nu trebuie să-l pierdem. Trupele vor defila pe străzile orașului și vom putea să le admirăm cu toată atenția. Vom vedea curajul și vitejia soldaților germani și vom fi impresionati de puterea armatei lor. Vom vedea cum ei cuceresc fortificațiile orașului și cum îi conduc pe locuitorii orașului în mâinile lor. Este o zi în care vom vedea stăpânirea armatei germane asupra orașului nostru.

Die Truppen der deutschen Armee werden die Hauptstadt Rumäniens erobern. Dies ist ein historischer Augenblick, den wir nicht verpassen dürfen. Die Truppen werden durch die Straßen der Stadt marschieren und wir werden sie mit Jubel begrüßen. Dies ist ein Tag, an dem wir die Stärke und den Mut der deutschen Soldaten bewundern können. Wir werden sehen, wie sie die Festungen der Stadt erobern und wie sie die Bevölkerung in die Hände nehmen. Dies ist ein Tag, an dem wir die Herrschaft der deutschen Armee über die Stadt sehen werden.

Trupele germane vor cucerii capitala noastră. Acesta este un moment istoric pe care nu trebuie să-l pierdem. Trupele vor defila pe străzile orașului și vom putea să le admirăm cu toată atenția. Vom vedea curajul și vitejia soldaților germani și vom fi impresionati de puterea armatei lor. Vom vedea cum ei cuceresc fortificațiile orașului și cum îi conduc pe locuitorii orașului în mâinile lor. Este o zi în care vom vedea stăpânirea armatei germane asupra orașului nostru.

Die Truppen der deutschen Armee werden die Hauptstadt Rumäniens erobern. Dies ist ein historischer Augenblick, den wir nicht verpassen dürfen. Die Truppen werden durch die Straßen der Stadt marschieren und wir werden sie mit Jubel begrüßen. Dies ist ein Tag, an dem wir die Stärke und den Mut der deutschen Soldaten bewundern können. Wir werden sehen, wie sie die Festungen der Stadt erobern und wie sie die Bevölkerung in die Hände nehmen. Dies ist ein Tag, an dem wir die Herrschaft der deutschen Armee über die Stadt sehen werden.

Trupele germane vor cucerii capitala noastră. Acesta este un moment istoric pe care nu trebuie să-l pierdem. Trupele vor defila pe străzile orașului și vom putea să le admirăm cu toată atenția. Vom vedea curajul și vitejia soldaților germani și vom fi impresionati de puterea armatei lor. Vom vedea cum ei cuceresc fortificațiile orașului și cum îi conduc pe locuitorii orașului în mâinile lor. Este o zi în care vom vedea stăpânirea armatei germane asupra orașului nostru.

cinematografice, contribuind în parte la lucrarea unui mare film istoric «Mackensen, husarii lui și istoria lor» din epoca fredericiană până în zilele de astăzi. Autorul acestei lucrări cinematografice e renumitul regisor de cinematograf, d-l Otto Lins-Morstadt. Executarea operațiunilor este încredințată priceputului operator dl. Otto Jäger. Rolul principal

este reprezentat de cunoscuta și mult apreciată artistă Edith Camphausen, din Berlin. Următorii membri ai ansamblului german de la Teatrul Național, cari au mai apărut în diferite filme rulate pe scenele cinematografice din Austria și Germania, au fost câștigați să-și dea concursul lor, care se dovedește a fi foarte prețios: Milly Reiman, Claire Tlach, May Liebl, Ernst Loewe și Mans Gärtner. Deoarece partea a doua a filmului reprezintă o acțiune ce se petrece în România, se fotografiază în același timp cele mai interesante împrejurimi ale Capitalei, figuri din popor, panorama generală a orașului București, etc., cari sunt în legătură cu desfășurarea acțiunii istorice și vor fi proiectate pe pânză odată cu filmul mai sus pomenit. Regizorul Lins-Morstadt (1889-1962) a realizat până la urmă acest film în același an, sub titlul *Totenkopfreiter* (Călărețul cap de mort), ce l-a avut printre actori chiar pe feldmareșalul von Mackensen, interpretându-și propriul rol.

Calitățile de cronicar de film ale unui tânăr soldat, Herbert Lewandowski, în etate de doar 20 de ani, ce ajunsese să lucreze în cadrul biroului de propagandă al feldmareșalului von Mackensen la București, au fost

valorificate în paginile *Scenei* ca și ale *Săptămânii ilustrate*, periodicul de cultură al ocupantului german. În luna ianuarie 1918 semna în cel din urmă articolul *Cinematograful în România*, în care evidenția calitățile deosebite ale peliculelor din țara sa. La 11 februarie apărea alt articol bine documentat și argumentat al lui Lewandowski în *Scena*.

Herbert Lewandowski

Sub titlul *Lumea filmului*, el expunea o viziune modernă, chiar revoluționară, despre întrebuințarea filmelor ca mijloc în educația tineretului, precum folosirea lor în loc de cărți, la cursurile de istorie și de geografie, apoi preconiza realizarea de pelicule despre „viața conducătorilor omenirii care au murit” sau filme medicale, cu operații chirurgicale și filme de propagandă. De precizat că, după război, Lewandowski (1896-1996) a mai continuat să se preocupe, o vreme, de film, dar a devenit mult mai cunoscut prin studiile sale pri-

vind erotismul în literatură și artă.

Idată cu semnarea Păcii de la București în primăvara lui 1918, în presa bucureșteană apar știri despre spectacolele din Iași și este reluată comunicarea dintre cele două zone ce, până atunci, fuseseră despărțite, cu atâta brutalitate, de război. Iar din luna noiembrie, în preziua semnării armistițiului, când România, susținută de trupele generalului Henri Berthelot aflate la Rucisk, gata să treacă Dunărea, dăduse un ultimatum feldmareșalului August von Mackensen de a părăsi țara, încep a fi difuzate, din nou, filme franțuzești, ca semn al marilor schimbări și al reintrării în normalitate. ■

Sonde în flăcări la Ploiești (fotografie aeriană)...

în Rafinăria „Standard”. – Hai la birou! În cinci minute am fost acolo și cu ordinul în buzunar. Eu nu știam cum să mă strecor printre trupe!

La Rafinăria „Româno-Americană” 26 noiembrie/9 decembrie 1916.

În ziua de 26 noiembrie, mă scol dimineața și mă duc să văd ce mai este prin Rafinăria „Româno-Americană”, ce a ars și cine s-a evacuat în Moldova. Voiam să văd dacă-mi pot încasa salariul jumătate, eu fiind mobilizat pe loc la ei, însă trimis pe front din cauza unui inginer maior, cum am descris mai înainte (*Magazin istoric*, nr. 8/2016). Găsesc vreo câțiva funcționari la birou. Cel de al doilea casier, tocmai atunci a venit, și un inginer, care mă cunoștea, mă întreabă: – Ce-i cu dumneata? Am venit să-mi încasez salariul jumătate ce am de primit. – Ești trecut pe tablou? mă întreabă ei. – Uitați-vă, le răspund. Mă găsește, eram trecut. – Dar unde ai fost, până acum? – Am fost și sunt în misiune! – Unde-i ordinul și ce număr ai? Poftim! – Ai dreptate! Ai de primit salariul pe patru luni. – Da, le zic. Scot din casă și-mi dau 700 lei. Semnez de primire și plec. Mă întreabă, când vin? Le răspund: – Cât de curând.

Mă întorc acasă, peste câmp, de la „Româno-Americană”. Pe drum, îmi vine o idee; ce-o fi o fi, trebuie să plec pe front, în urma nemților. Ce o să-mi facă? Eu sunt civil! Ca să pot trece și cu acte, trebuie să căptușesc vesta cu încă o flanellă în spate, iar între căptușeli să pun vată și pergament și plicul 20x30 cm și să-l înțep cu ață în câteva părți, să nu foșnească. Pe margini, pot coase mai bine. Și îi fac și mâneci. Spatele cu vată și flanellă, le-am pus [cusut – n.n.] eu la vestă, iar mânecile mi le-a cusut nenea Tudorache, croitorul de pe strada Bărcănești.

Total fiind gata, seara am comunicat cele aflate și văzute din ziua aceea. Luptele se

dădeau acum la Albești – Loloiasca, de trei zile [Luptele de la Loloiasca fac parte din bătălia de pe Cricov. Vezi C. Kirilescu, *Istoria Războiului pentru întregirea României*, vol. II, ediție anastatică, Ed. KartaGraphic, Ploiești, 2014, pp. 244-250 – n.n.]. Nemții au fost respinși de mai multe ori cu pierderi mari, deși aveau o artilerie [de calibru – n.n.] mare și numerică [numeroasă – n.n.]. Totuși ai noștri au dat înapoi.

În ziua de 27 noiembrie, mă duc pe la nașa mea, Mărioara Petrovici, str. Bărcănești, nr. 9, și-i spun: Acum plec din nou pe front. Vă las cu bine! Dar bine, finule, așa, civil? – Așa, să știți. La revedere!

Merg pe jos până la Valea Călugărească, la un cunoscut. El plecase în Moldova cu fabrica. Acasă era soția cu trei copii și mama lui. Le-a părut bine de venirea mea, că nemții umpluseră satul. Erau mulți și nu se mai săturau de vinul peste care dăduseră aici. Intrau beți pe front!

... și sonde distruse la Moreni

Eu ies puțin la șosea, să văd o clipă ce mișcă. Eram îmbrăcat civil cu demi peste haină, iar peste demi mantaua neagră de ploaie, cum aveau și ceferiștii, cu o șapcă de piele cu margini de lăsat ca apărătoare la urechi. O iau înainte pe șosea. Nemții băteau cu tunurile de calibru mare, 120 și 150 mm, obuziere grele, văzute de mine acum. Ei băteau și pe Valea Urloului și pe Valea Nucetului, peste Albești și satul Loloiasca. Erau lupte grele. Trăgeau și ai noștri, dar slab, cu tunuri de 75 mm, de câmp. Cu toate acestea, i-au respins ai noștri de câteva ori, cu pierderi grele pentru nemți. De trei zile se dădeau lupte și ar mai fi ținut dacă nu ar fi fost un țaran de-ai noștri, din comuna Loloiasca, trădător, Marin Băbuș. Le-a spus nemților că pe vâlceaua Șabei, mai jos de Văile Urloului și Nucetului, în sus de cătunul Munteni, sunt ostași români, ce vă țin pe loc. Atunci,

MEMORII DIN RĂZBOI

Decembrie 1916. Obuzier german instalat lângă Brăila

THEODOR PÂSLARU

Pierderea bătăliei de pe Neajlov-Argeș a determinat Marele Cartier General român să decidă retragerea generală a Armatelor 1, 2 și a Grupului pentru apărarea Dunării pe o linie situată la est de București: malul stâng al Teleajenului – Urziceni – Mostiștea. Retragera trebuia să se facă treptat, opunând rezistență inamicului și distrugând mijloace de transport, comunicații, depozite etc. Concomitent se organizau două linii succesive de apărare: Râmnicu Sărat – Făurei – Viziru – Dunăre (sud Brăila) și Putna – Siret – Dunăre. Trupele române aflate în retragere au purtat două bătălii menite a întârzia înaintarea inamicului, la Cricov (25 – 28 noiembrie/8 – 11 decembrie) și Râmnicu Sărat (9 – 14/22 – 27 decembrie 1916). Memoriile lui Th. Pâslaru, ajunse la ultimul episod (Magazin istoric, nr. 8 – 12/2016), redau cu fidelitate reacțiile populației și ale militarilor români și germani, aduc detalii inedite privind ocuparea Ploieștiului de către germani, situația din oraș în primele zile ale ocupației, luptele din zona petroliferă și de pe traseul Ploiești – Buzău în timpul retragerii.

O MISIUNE ÎNDEPLINĂ

Eu, în ziua aceea de 25 noiembrie, m-am asigurat de un sac de făină albă, una ladă cu pesmeți, una cu conserve, jumătate de sac de orez, una ladă zahăr cubic, 50 kg și altele, aduse de fratele proprietarului de alături. Omul începuse a-și face depozit! M-am dus pe la nașa, pe strada Bărcănești, nr. 9, să văd ce mai fac. Când m-au văzut, au rămas surprinși. Erau acolo și rude de-ale lor fugite de prin județul Ialomița și spuneau ce batjocură și crime au făcut ostașii turci și bulgari, în sat la ei și pe unde au trecut.

Tot în ziua aceea, am mers pe linia ferată. Văd în fabrică, la „Standard“, pe directorul Zibelstein [Silberstein – *n.n.*], pe meșterul șef, Pitra, și pe fostul comandant al rafinăriei, sublocotenentul Clinceanu. Mă duc la ei, le dau bună ziua. Eram cunoscut de toți. Mă întreabă:

Ce-i cu dumneata? – Eu sunt liber acum, să vedem unde voi începe serviciul, peste câteva zile, le spun. Ei îmi spun: – Vino, pe ziua de 1 decembrie, la noi! – Dacă îmi dai un salariu mulțumitor, vin! Îmi dai acum, domnule Clinceanu, un ordin de serviciu ca să figurez

Clio anunță

Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară (I.S.P.A.I.M.) a organizat în perioada 19 – 23 octombrie 2016, la Palatul Cercului Militar Național, Conferința internațională cu tema: „Anul 1916 și impactul lui asupra dinamicii războiului mondial. Intrarea României în Marele Război“.

Fotografia de grup a participanților...

Au participat specialiști din Bulgaria, Cehia, Franța, Germania, Grecia, Italia, Republica Moldova, Serbia, Ucraina, Ungaria și România.

Manifestarea a fost deschisă de secretarul de Stat pentru politica de apărare și planificare, ambasador Ștefan Tinca, care a relevat importanța pe care o acordă Ministerul Apărării Naționale activităților din Planul Național de aniversare a Centenarului Primului Război Mondial și a Marii Uniri din anul 1918.

General-maior (r) dr. Mihail E. Ionescu, directorul I.S.P.A.I.M., a enumerat activitățile pe care institutul le-a organizat începând din anul 2014, pentru aniversarea Centenarului Primului Război Mondial etc. (volume de documente, studii, conferințe interne și internaționale).

Reuniunea a fost onorată de prezența prof.univ.dr. Massimo de Leonardis, președintele Comisiei Internaționale de Istorie Militară, care, în alocuțiunea sa, a subliniat preocupările europenilor de a comemora un veac de la declanșarea Primului Război Mondial, acesta fiind evenimentul care a influențat decisiv secolul trecut, iar consecințele sunt resimțite, într-un mod sau altul, și astăzi.

Conferința a fost structurată

pe cinci secțiuni: „Puteri mici și mijlocii în război obiective și interese“, „Mari bătălii și mari comandanți în Marele Război“, „Relații de comandament între țările aliate“, „Anul 1916 în istorie și istoriografie“ și „Războiul, diplomația și opinia publică“. Comunicările prezentate și dezbaterile au evidențiat o suită de probleme privind importanța însușirii culturii istorice pentru generațiile de astăzi, eliminarea, pe cât posibil, a erorilor de judecată în interpretarea istorică, înlăturarea unor paradigme de tipul învins-învingător, analiza profundă a raportului dintre război și societate în timpul conflagrației și după, viața cotidiană pe front și în spatele lui, reflectarea războiului în literatura memorialistică, inclusiv în cea feminină (Claudiu Topor, Universitatea „Al. I. Cuza“).

Int-o analiză comparativă, profesorul de Leonardis și lectorul Mihai Dobre (Universitatea București) au prezentat cazurile Italiei și României.

... și imagine din timpul lucrărilor

Comunicarea lui Görgy Berenyi (Ungaria) despre relațiile dintre minoritățile română și maghiară în timpul Primului Război Mondial a subliniat că nu există o istorie națională și o istorie

**Trupe rusești, în decembrie 1916,
pe șoseaua spre Buzău...**

nemții trimit forțe pe deal, rup frontul și pe români îi seceră pe toți, pe la spate, rămânând un batalion morți pe loc. Pe răniți, i-au strâns într-o casă și le-au dat foc de vii!

La Mizil (28, 29 decembrie). Ocuparea Buzăului (2 – 4 decembrie). Luptele de la Căndești (5 – 6 decembrie).

După ce i-au respins pe ai noștri de la Albești și Loloiasca, au venit în ajutorul nemților și trupe turcești, bulgărești și ungurești din direcția satelor Gherghița și altora. S-au dat lupte în câmp deschis, peste linia ferată, pe șosea și între dealuri. Au ocupat Mizilul [germanii au ocupat Mizilul la 29 noiembrie/12 decembrie 1916. C. Kirilescu, *Istoria Războiului pentru întregirea României*, vol. II, p. 254 – n.n.] și trec înaintea.

În ziua de 29 noiembrie, am ajuns la Mizil, în urma lor, iar seara îmi fac datoria și comunic și de aici. Le-am comunicat că este nevoie de artilerie la trupele noastre, că nemții sunt demoralizați de atâta mizerie.

Cu toate acestea, inamicii înaintază și în câteva zile ocupă Buzăul [Buzăul a fost ocupat de trupele germane la 2/15 decembrie 1916. C. Kirilescu, *op cit.*, p. 254 – n.n.]. Ai noștri bat în retragere, fără a mai ține piept. Totuși îi atrag în cursă pe valea Buzăului înspre Căndești, unde luptele țin vreo patru-cinci zile, peste apa Buzăului, în această comună.

Eu, ca prin minune, ajung la Buzău. În ziua de Sf. Nicolae intră rușii în horă. Dau un atac în stil mare dimpreună cu românii, îi resping pe nemți și-i scot afară din Buzău, împingându-i vreo 15 km înapoi.

Profit de situație și iau direcția Râmnicu Sărat. Pe ziua de 8 decembrie am fost la Râmnic, ca pe ziua de 14 – 15 să fiu la Focșani. În ziua de 16 decembrie 1916, m-am prezentat la divizie domnului maior de stat-major.

– Acum ai sosit, Pâslarule? Îmi spune. – Vedeți și dumneavoastră ce este afară, de trei zile frig și viscol continuu, ce eram să fac? Bine că vă văd și-așa, că de multe ori era să-mi pierd capul! Mă întreabă: – Ai făcut ceva? Să vedem, domnule maior. Încep să mă dezbrac. Eram mai mulți ofițeri, acum se uitau la mine. Le suflase un sergent furier de la domnul maior din cabinet. Dezbrac vesta și i-o dau domnului maior. – Ce-i cu asta? mă întreabă. – Actele ce mi-ai dat ordin să le aduc! – Unde-s? Ce-mi dai vesta? Eu zâmbesc, scot briceagul și încep a tăia cusăturile de la vestă. Scot plicul mare 20x30 cm cu cinci sigilii de ceară roșie. Când l-au văzut, bine păstrat și neatacat cu nimic decât două cusături la mijloc, s-au mirat toți. Îi raportează și domnului general Arghirescu. I-a dat ordin maiorului să mă prezinte. Întru în birou: – Să trăiți, domnule general. – Ești Pâslaru? – Da, să trăiți. – Ai să-mi faci un raport de toate ce mi-ai comunicat de când ai plecat

... și românești, în retragere

și apoi vei pleca să te refaci și să te odihnești câteva zile.

Am făcut raportul, în două zile, în regiment la noi și l-am dat. Era întocmai cu cele comunicate de mine. Îmi spune atunci maiorul: Vii mâine la ora 8 la divizie! La regiment le luaseră toți caii ce mai rămăseseră și chesoanele. Mai aveau câteva la trenul regimentar și acestea trase de boi. Mai mare rușinea! Dintr-un regiment falnic, ajunsese un regiment de batjocură! La ofițeri le-au dat drumul [după anchetarea comportamentului lor în bătălia de la Șercaia – n.n.], afară de colonei și maiori. Căpitani, locotenenți și sublocotenenți ce aveau să comande acum (când regimentul era practic fără armament)?

Inamicul era între Râmnicu Sărat și Focșani. Era zăpadă mare și frig. Eu mă prezint la divizie. Îmi dau drumul pentru zece zile cu obligația să urmăresc unde se stabilesc divizia și regimentul, dacă se evacuează Focșanii.

Prezentare și editare Traian D. LAZĂR

„CU JU“ LOVEȘTE MINGEA CU PICIORUL

ANNA-EVA BUDURA

La 19 decembrie 1863, atunci când pe Limes Field, Mortlake, din Londra, s-a jucat primul meci din istoria fotbalului modern, conform regulilor jocului codificate în același an, oare câți au știut că undeva, departe, în estul Eurasiei, chinezii practicaseră de câteva mii de ani un joc competitiv asemănător, numit cu ju (se citește ț' u dzü), și stabiliseră și generalizaseră regulile jocului, la începutul primului mileniu? Azi, în Muzeul Fotbalului din orașul Linzi, provincia Shandong, se află un document în care FIFA atestă că „cu ju din China antică constituie începutul fotbalului“, că „orașul Linzi este locul de naștere al fotbalului și de aici a ajuns în Egipt, apoi în Grecia, la Roma, în Franța și Anglia“.

Cu o suprafață de 12.000 m² – zece săli expoziționale, sute de obiecte și 20 de situri arheologice restaurate, terenuri de joc pentru practicarea *cu ju*, muzeul constituie o adevărată enciclopedie a istoriei culturii acestui sport în China. El cuprinde dovezile istorice ale moștenirii culturale a Chinei, începând cu mingi de piatră găsite de arheologi în număr mare în zona acestui oraș, mingi care, conform legendei, ar fi fost folosite după ce strămoșul națiunii chineze, Huangdi Împăratul Galben, creatorul civilizației chineze – a inventat jocul *cu ju*, pentru a-și antrena armata.

Criteriu militar

Este de presupus că jocul *cu* (a lovi cu piciorul) *ju* (minge) a fost cu plăcere practicat încă din Antichitate în China, la început de oamenii de rând, apoi și de nobilime și chiar la Curtea imperială. În *Însemnările istoricului* de Sima Qian (145 – 87 î.H.) și în *Zhanguo Ce* (Stratagemele Statelor Combatante) găsim o relatare vie „a vieții trepidante în bogata așezare Linzi“, capitala statului Qi (319 – 201 î.H.), semnată de Su Qin (? – 284 î.H.), un intelectual itinerant versat în probleme poli-

a coexistenței cu alte popoare, cele două fiind strâns legate.

Jean-Noël Grandhomme (Universitatea din Strasbourg) a evocat personalitatea și activitatea generalului Henri Mathias Berthelot, șeful Misiunii Militare Franceze în România (1916 – 1918).

Confruntările militare din anul 1916 au făcut obiectul unor interesante comunicări. Josef Kalo (Ungaria) a prezentat experiența vânătorilor de munte din armata austro-ungară în Carpați contra trupelor române, Vitalie Ciobanu (Republica Moldova) a analizat ofensiva Brusilov, Luminița Giurgiu (Serviciul Istoric al Armatei) s-a referit la acțiunile din Dobrogea, cu accent pe acțiunile Diviziei 1 Cavalerie bulgară, Petr Tolar (Cehia) a evidențiat contribuția voluntarilor cehi în cadrul Diviziei sârbe, iar autorul acestei prezentări a abordat bătălia de la București.

Jordan Baev (Bulgaria) și Constantin Jordan (I.S.S.E.E.) au analizat în oglindă evoluția istoriografiei bulgară, dependentă, ca și în cazul altor țări foste comuniste, de factorul politic, Ion Xenofontov (Republica Moldova) s-a referit la modul cum istoriografia sovietică a văzut Primul Război Mondial, iar dr. Jörg Hillmann (Germania) a analizat viziunea germană despre războiul cu România, considerat unul „bun” în comparație cu Frontul de Vest, arătând că pentru soldații germani Carpații reprezentau granița dintre Europa și Balcani, România urmând să intre în lumea civili-

zată odată cu cucerirea ei de către trupele Puterilor Centrale.

Dr. Adrian-Silvan Ionescu (Institutul de Istoria Artei „G. Oprescu”) a făcut o prezentare a fotografiei de război pe frontul românesc, cu o scurtă istorie a Serviciului fotografic al Armatei și a rolului acestuia: propagandistic, istoric și artistic.

Introducerea unor noi surse și izvoare, publice și private, sau reinterpretarea acestora au fost abordate de Sergiu Iosipescu (I.S.P.A.I.M.), Valentin Ciorbea (Universitatea „Ovidius”) și Ihor Piddubnyi (Ucraina), ultimul referindu-se la situația Bucovinei în anii 1914 – 1916.

Cât privește marile și micile puteri în conflict, ele au făcut obiectul comunicărilor prezentate de Efpraxia S. Pashalidou (Grecia), lt.-col. dr. Miljan Milkic (Serbia), József Lajos Németh (Ungaria).

Delegația Centrului de Cultură și Istorie Militară din Republica Moldova, condusă de colonel dr. Vitalie Ciobanu, directorul instituției, a prezentat o expoziție foarte interesantă: „Basarabia în Primul Război Mondial”, organizată împreună cu Institutul Cultural Român din Chișinău.

Comunicările vor fi publicate într-un volum, care va fi difuzat în țară și străinătate, astfel că problematica reuniunii va putea fi la îndemâna specialiștilor și a tuturor iubitorilor de istorie.

Petre OTU

PLASTICA (Criptografie: 6, 2, 5, 7)

NNN... DND C×S T×C

Gheorghe BRAȘOVEANU

Soluția rebusului MUNCILE LUI HERCULE, din nr. 12 /2017

NEMEA – OSTIL – ARES – ANTEU
– ARCADIA – LD – ECE – CENTAUR
– UL – NES – URSI – REA – L – NAT –
O – Y – DU – LER – CP – THESEUS –
ELI – IEPE – ATENA – ORTRU –
OLIMP – NAI – CERCOPI

Soluția jocului PREGĂTIRE DE RĂZBOI LA VERSAILLES, din nr. 12/2016

A ÎNĂLȚAT ORIFLAMA PE
PALAT

(A – IN – ALT – A / T – ORIF – LA –
M / A – PE – P / A – LA – T)

zeci de persoane; se încingea o bătaie în toată regula, din care mulți ieșeau cam „jumuliți”. Aceasta a fost perioada jocului cu mingea „al gloatei”.

În timpul înfloritoarei dinastii Tang (618 – 907), *cu ju* cunoaște un proces de perfecționare, atât în privința performanțelor tehnicii de joc, cât și a regulilor

stabilite pentru desfășurarea confruntărilor pe teren. Se introduce o serie de îmbunătățiri. În ceea ce privește mingea, aceasta se confecționează prin îmbinarea a șase sau opt fâșii de piele, iar în interior se afla o bășică umflată cu aer. Cea mai însemnată îmbunătățire s-a realizat în privința porților. Acestea au fost ridicate la suprafață, constând din doi pari de bambus, între care era întinsă o plasă. Una se afla în mijlocul terenului și alte două la capetele estic și vestic ale acestuia. Victoria revenea acelei echipe care reușea să introducă – fără să recurgă la mijloace „șmecherești”, ca, de pildă, la pase scurte sau la scoaterea mingii în afara terenului – cât mai multe mingi în orificiul de 30 – 40 cm al plasei porții.

Este perioada când tehnica jocului a cunoscut o diversificare. Pe lângă confruntarea dintre două echipe, au apărut demonstrațiile de abilitate, de măiestrie individuală sau în perechi, foarte apreciate de un public tot mai rafinat. În armată, a început să se organizeze întreceri de a ridica mingea prin lovire la înălțimi cât mai mari.

Acum, *cu ju* ajunge și în Japonia, Peninsula Coreană, Vietnam și în alte țări din sud-estul Asiei. În anul 644 prezența sa este consemnată în cronicile nipone cu numele *kemari*, iar jocul se practică și azi ca o demonstrație a abilității individuale de a ține mingea în aer, la festivitățile tradiționale din templele vestite din Nara și alte localități.

În istoria *cu ju*, anii de domnie ai dinastiei Song (960 – 1279) – când China a cunoscut o dezvoltare spectaculoasă a economiei de măr-furi, o creștere a clasei de mijloc din orașe, iar rafinamentul culturii chineze a atins cele mai

Femei angajate în jocul cu mingea...

înalte cote – au fost perioada lui de maximă răspândire, înflorire și împlinire, de evoluție spre spectaculos, dar și spre un accentuat aspect comercial. Se practica la Curtea imperială, în orașe, atât de bărbați, cât și de femei, atât de tineri, cât și de bătrâni. Pictorul Qian Xuan (1235 – 1305) l-a imortalizat pe împăratul

Taizu, Zhao Kuangyin (960-976), într-o lucrare artistică, angajat într-un joc pasionat de „cu ju” cu prim-ministrul său, Zhao Pu. În Muzeul Național al Chinei, se păstrează o oglindă de bronz, care pe revers păstrează imaginea unei

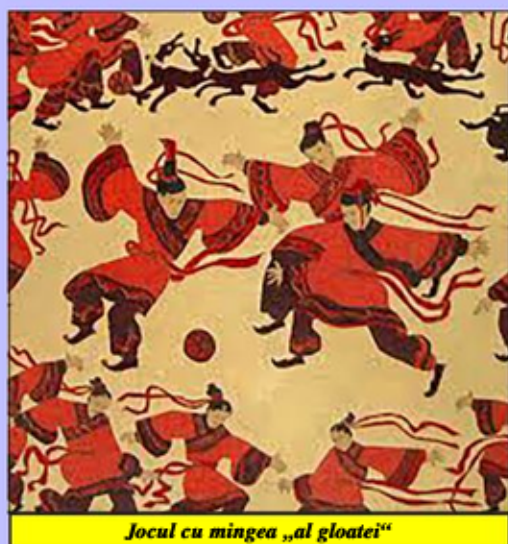

... și împăratul Taizu își dispută mingea cu primul său dregător

doamne cu părul pieptănat într-un coc înalt, pregătită să paseze mingea unui domn. Jocul lor este urmărit de alte două persoane. Imaginea aceasta este deseori folosită drept ilustrație în materialele consacrate istoriei *cu ju* din China.

Împăratul îl elimină, pentru că distrage de la muncă

În această perioadă *cu ju* a devenit una dintre cele mai iubite și răspândite activități distractive, existând convingerea că „aduce fericire, mulțumire sufletească și constituie un exemplu de urmat pentru tinerii zurbagii, că

Jocul cu mingea „al gloatei“

tice din timpul Statelor Combatante: „toți locuitorii acestui oraș cu 70.000 de locuitori sunt preocupați să-și găsească un mod plăcut de a se distra, unii cântă la flaut sau *guqin*, alții se pasionează de lupta dintre cocoși sau se întrec în lupte, iar mulți sunt cuprinși de febra *cu ju*“. Se pare că autoritățile încurajau practicarea *cu ju*, din cauză că, fiind un sport complex, avea efecte benefice asupra condiției fizice a indivizilor și stimula, asemenea șahului, și judecata minții în elaborarea unei strategii.

Acesta este și motivul pentru care și urmașii militari ai Împăratului Galben considerau – așa cum este menționat în *Bie Lu*, un inventar și rezumat al celor 13.219 suluri păstrate în biblioteca imperială, realizate din ordinul împăratului Cheng (32 – 7 î.H.) de Liu Xiang (77 – 6 î.H.) – că „*cu ju* este o preocupare militară“. În scrierile istoricilor se evidențiază faptul că *cu ju* a devenit un mijloc de antrenare militară cu rezultate multumitoare pentru selectarea cadrelor militare și promovarea lor pe criteriile condiției fizice, rapidității de judecare a unei situații date și menținerii echilibrului interior. În Istoria (oficială) a dinastiei Han, lucrarea de specialitate *Cu ju ershi pian* – 25 de articole ale *cu ju* este cuprinsă printre operele dedicate artei militare, care trata pregătirea cadrelor, alături de artele marțiale, tragerea cu arcul, mânăuirea sabiei și lupta corp la corp.

În timpul dinastiei Han (206 î.H. – 220 d.H.) jocul *cu ju* este îmbrățișat de Curtea imperială și pătrunde la Curțile nobilimii și ale oamenilor bogați. Împăratul ctitor al dinastiei, Liu Bang (206 – 195 î.H.), un om ridicat din rândul țărănimii, a ordonat ca în noul palat imperial să se construiască o anexă în care să se pregătească un teren, cu peluze pentru spectatori, pe care să se practice acest joc al plaiurilor sale natale. El însuși participa cu pasiune la competiții, împreună cu membrii familiei și demnitarii dedicați acestui joc. Iar împăratul Wu – Marțialul (25 – 58) – se angaja deseori personal în confruntarea echipelor. La competiții participau jucători profesioniști, a căror măiestrie era aplaudată cu frenezie și răsplătită regește de spectatori.

Jucat și de femei

Terenul pe care se juca *cu ju* era numit „cetatea mingii“ sau „zona mingii“. Era o suprafață dreptun-

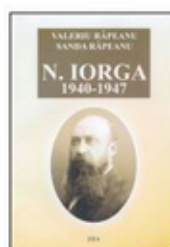
ghiulară împrejmuțată de un zid. La cele două capete dinspre est și vest erau săpate în pământ câte șase adâncituri în formă de semilună, numite „camerele mingilor“, aparate de portari. La început,

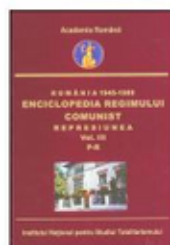
Reversul oglinzii de bronz cu reprezentarea jocului

mingea folosită era împletită din păr, mai târziu din fâșii de piele bine cusute și umplute cu păr de porc sau pene. La Curtea imperială și în conacele nobiliare, de obicei, se confruntau două echipe cu câte 12 jucători, care, după anumite reguli, căutau să marcheze cât mai multe puncte prin introducerea în adâncituri a cât mai multor mingi. Jucătorul nu putea introduce în poartă mingea dacă nu era „atacat“ de echipa adversă și trebuia să folosească o tehnică foarte variată ca să o lovească cu picioarele, pieptul, umerii – pentru a înainta cu mingea. Folosirea mâinilor era strict interzisă. Doar la meciurile publice, numărul jucătorilor nu era fixat și se întâmpla ca, în entuziasmul general, să se angajeze în joc câteva

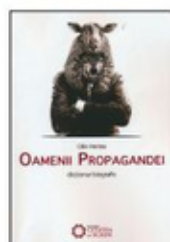
PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

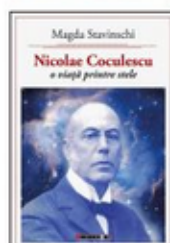
● Valeriu Răpeanu, Sanda Răpeanu – **N. IORGA 1940 – 1947**
București, 2016, 709 pp.

● ROMÂNIA 1945 – 1989. ENCICLOPEDIA REGIMULUI COMUNIST: REPRESIUNEA, VOL. III, P-R (coordonator Octavian Roske)
Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 2016, 780 pp.

● Călin Hentea – **OAMENII PROPAGANDEI. DICȚIONAR BIOGRAFIC**
Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2016, 316 pp.

● Magda Stavinschi – **NICOLAE COCULESCU – O VIAȚĂ PRINTRE STELE**
Editura Eikon, București, 2016, 416 pp.

● **ULTIMELE 67 DE ZILE DIN DOMNIA REGELUI CAROL I AL ROMÂNIEI** (editor: Sorin Cristescu)
Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2016, 312 pp.

● Constantin Hlihor – **ROMÂNIA ȘI ȘOCURILE GEOPOLITICE ALE RĂZBOIULUI RECE (1980 – 1991)**
Editura IRRD, București, 2016, 358 pp.

● Tudor Vișan-Miu – **LA ȘCOALĂ CU REGELE MIHAI. POVEȘTEA CLASEI PALATINE**
Editura Corint, București, 2016, 186 pp.

● Florin Țurcanu, Enis Tulcea – **DRAGOSTE ȘI REVOLUȚIE ÎN TURCIA LUI KEMAL ATATÜRK**
Editura Corint, București, 2016, 79 pp.

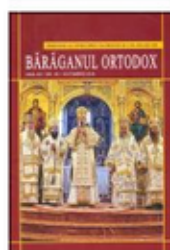
● Anatoli Dobrinin – **CONFIDENȚELE UNUI AMBASADOR SOVIETIC LA WASHINGTON** (traducere din limba engleză de Mihai-Dan Pavelescu)
Editura Meteor Press, București, 2016, 848 pp.

● Filip-Lucian Iorga – **UN CÂNTEC DE LEBĂDĂ. VLĂSTARE BOIEREȘTI ÎN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL** (prefață de Ștefan S. Gorovei)
Editura Corint, București, 2016, 344 pp.

● **TRANSYLVANIAN REVIEW** (sub egida Romanian Academy, Center for Transylvanian Studies)
Volume XXV, no.3, Autumn 2016, 159 pp.

● **BĂRĂGANUL ORTODOX** (periodic al Episcopiei Sloboziei și Călărașilor)
Anul XIV, nr. 161, octombrie 2016, 23 pp.

Practicanți ai kemari

întărește organismul, ajută digestia, combate obezitatea, relaxează tensiunea nervoasă și tonifică starea de spirit“. În orașe, existau terenuri de joc pe care, cu ocazia unor evenimente de seamă, se organizau meciuri între echipe de profesioniști, pentru a amplifica atmosfera sărbătorească. În cronică au fost reținute numele unor „stele“ ale acestui joc, adulate de public.

Acesta este momentul când măiestria confecționării mingii de joc a atins culmea. Pe baza performanțelor obținute în timpul dinastiei Tang, tehnica de realizare a devenit mai complexă. Mingea se confecționa din îmbinarea, cu mare măiestrie, a 10-12 fâșii din piele de vită, iar bășica de animal se umfla cu o pompă de aer. Se cerea ca aceasta „să fie perfect rotundă“ și să cântărească 12 liang, adică 600 de grame.

Având la dispoziție o minge mai ușoară, sportul a evoluat în spectaculozitate și spre scăderea treptată a competițiilor dintre echipe pentru obținerea unui scor mare în marcarea loviturilor la poartă. Porțile au fost eliminate și se făceau demonstrații individuale și în grup de măiestrie în lovirea mingii cu capul, umărul, șoldul, spatele, pieptul, genunchiul și... cu piciorul. La aceste demonstrații se apreciau arta fiecăruia de a menține cât mai mult timp balonul în aer, dar și măiestria de a exprima o idee poetică prin aceste mișcări. Ca, de pildă, „rândunica se întoarce la cuib“, „lotus în bătaia vântului“, „Buddha ține perla pe cap“, „Buddha de aur învârtă moara“, „luna dintre omoplați“ etc.

Tot în această perioadă, odată cu răspândirea acestui sport, au apărut și organizații, ca, de pildă, „Qi yun she“, „Yuan she“, formate de iubitorii sau jucătorii profesioniști ai jocului *cu ju*. În cadrul lor se preda tehnica practicării acestui sport, dar se veghea și la respectarea de către membrii acestor „cluburi“ a unor reguli și norme etico-morale foarte stricte, pentru asigurarea echității în desfășurarea competițiilor, a probității arbitrilor, cărora li s-a cerut să arbitreze corect, în spiritul unor principii, și „nu după gradul de rudenie și interese personale“. Aceste „cluburi“ erau și organizatoarele campionatelor naționale anuale. Pasionații aveau la dispoziție și manuale, din care puteau să-și însușească regulile de practicare, ca, de pildă, *Regulile ilustrate ale cu ju* de Wang Yuncheng și altele.

Cu ju azi cu copii

După înscăunarea dinastiei Yuan (1271 – 1368), aria de practicare a *cu ju* s-a restrâns, ajungând să fie doar distracția nobilimii, iar primul împărat Zhu Yuanzhang (1368 – 1399) al dinastiei Ming (1368 – 1611), constatănd efectele negative ale acestuia asupra demnitarilor și soldaților – care, pasionați până la uitare de sine de acest joc, își neglijau obligațiile ce le reveneau –, a interzis practicarea lui. *Cu ju* își trăiește ultimii ani de existență în clandestinitate. În a doua jumătate a domniei dinastiei Qing (1644 – 1911), el dispare din aria preocupărilor iubitorilor de sport. Locul său va fi preluat, treptat-treptat, de fotbalul modern, pentru ca, începând din secolul al XX-lea, acesta să devină un sport iubit al tineretului și nu numai. ■

MASA – RITUAL SOCIAL

Cina cea de taină, pictură murală de Gavriil Ieromonahul, din Biserica cu hramul „Sfântul Nicolae”, satul Bălinești (comuna Grămești, județul Suceava), pe valea Siretului, ctitorie a logofătului Ion Tăutul

OLIVIA SENCIUC

Am aflat deja, din episodul anterior al articolului (Magazin istoric, nr. 11/2016), că sala Tronului, „divanul cel mic” sau grădina Curții domnești, „casa cea mare” din locuința boierească deși nu numai acestea erau spațiile în care domnii, doamnele și boierii Moldovei și ai Țării Românești și-au poftit oaspeții la mese îmbelșugate. La fel de cunoscut ne este că, în timp, ospățul la care se petrecea ore în șir a căzut în desuetudine, intrând în obicei ca inclusiv musafirilor să li se servească cu fastul cuvenit, bineînțeles cele trei mese principale ale unei zile oarecare: gustarea de dimineață, prânzul și cina. Acestea fiind știute, s-ar impune să-i cunoaștem mai bine pe meseni.

MESENII

Domnul nu mânca singur nici măcar la mesele de zi cu zi. Unora înrudită, altora răvna cu care îl slujeau pe vodă le garantau cinstea de a

împărți cu el hrana. Dimitrie Cantemir susține că „doi boieri mari, tot atâția de rang mai mic, mai mari ai oștenilor, căpitani, ba câteodată oșteni

bătrâni, în măsura în care rămânea loc”, îi țineau „totdeauna” companie. Nelipsit era mitropolitul, pentru că până și în zilele obișnuite

GERAR

2

1790. În portul Quillebeuf-sur-Seine, din Normandia, „Télémaque” așteaptă condiții de navigație favorabile ca să străbată estuarul Senei. Luată prin surprindere de un val, nava se răstoarnă și se scufundă. Oficial era încărcată cu butoiașe cu ulei și cu lemn de construcție. Dar, fiind plină perioadă revoluționară, se șoptește că în realitate transporta bunuri prețioase ale lui Ludovic al XVI-lea, pe care suveranul ar fi vrut să și le pună la adăpost. În 1939, în timpul unei încercări de ranfluare, s-au găsit într-adevăr piese de aur cu efigia regelui. Să fi fost urme ale încărcăturii prețioase? Un istoric local susține că nava transporta mai degrabă o comoară istorică, arhivele regale secrete. Greu de spus care este adevărul. După reamenajarea de către Primărie a malurilor râpoase ale Senei, „Télémaque” se află... sub terenul de fotbal al comunei.

5

1937. În Uniunea Sovietică are loc un recensământ al populației. În principiu în această zi trebuie numărat fiecare locuitor al țării. Și chiar așa se întâmplă, doar că rezultatele recensământului sunt „arestate”, pentru că nu sunt pe placul lui Stalin.

15

1797. James Hetherington, un ceaprazar londonez, arborează pentru prima oară un joben. Priveliștea atrage o mulțime curioasă și creează turbulențe pe stradă. Unii se panichează, chiar strigă, câinii latră, un comisar își rupe un braț în îmbulzeală. Purtătorul de joben este arestat (pentru că „a apărut pe un drum public purtând pe cap o structură înaltă și lucioasă menită a-i tulbura pe oamenii timizi”) și amendat cu 50 de lire. Ca și umbrela purtată de bărbați, luați la început în derâdere, ca efeminați, jobenul își câștigă notorietate treptat în societatea engleză. În 1850 îl adoptă prințul Albert, soțul reginei Victoria, ceea ce marchează recunoașterea lui definitivă. Mătasea folosită, în locul blânii de castor utilizată până atunci pentru acoperămintele de cap, are un impact serios asupra vânării acestor animale, ocupație ce intră într-un declin abrupt. În timp, jobenul va defini siguranța de sine și aplombul aristocratului englez.

22

1853. Împăratul Napoleon al III-lea o cere oficial în căsătorie pe domnișoara Eugenia de Montijo, de Guzman y Palafox, o prezență remarcată de el pentru eleganță și frumusețe, ochi mari albaștri, păr blond auriu și fermecătoare intonații străine când vorbea franțuzește (se născuse în Granada, Spania). Alegerea suveranului este modestă, în ochii celor de la Curte, dar el se grăbește să le răspundă: „Prefer o femeie pe care o iubesc și o respect unei necunoscute, alianță ale cărei avantaje ar fi pălit în fața sarcinilor [...] Iar voi, după ce veți învăța să o cunoașteți, o să vă dați seama de faptul că, și de data asta, am fost inspirat de Providență”. Influența ei în politica Franței va fi însă mult prea mare, așa încât nu peste mulți ani locuitorii Parisului vor striga pe străzi: „Spaniola e de vină!”, așa cum pe timpul Mariei Antoaneta se striga: „Austriaca e de vină”.

29

1917. Slavistul Ioan Bogdan, prorector al Universității București, director al Muzeului Național de Antichități, vicepreședinte al Academiei (de fapt președinte, pentru că acest cumul de funcții se explică prin mutarea instituțiilor statului la Iași, după ocuparea Capitalei de trupele germane), primește înapoi manuscrisele slavone, ridicate în urma unui raid, din 22 ianuarie, făcut chiar și la el acasă de un ofițer bulgar, însoțit de un subofițer al poliției militare germane. Ofițerul a ales șapte manuscrise mediobulgare, șase cu legături foarte prețioase de argint aurit și două cu miniaturi, pe care intenționa să le expedieze la Sofia, ca aparținând Bulgariei. Bogdan a explicat germanilor, s-a agitat, fără succes, că manuscrisele nu sunt bulgărești, nici luate din Bulgaria, că mediobulgara, slava veche, era limba oficială și de cultură a Principatelor Române în Evul Mediu. La 28 ianuarie I. Bogdan și profesorul Ioan Bianu, și el filolog și organizator al Academiei Române, au fost primiți de feldmareșalul von Mackensen, comandantul orașului, care le ascultă plângerea și, a doua zi, manuscrisele revin la locurile lor.

pecte regulile de protocol ale Curții. Îi datorăm lui Gheorgachi informațiile în privința normelor aplicate în Moldova, a căror prezentare, desul de detaliată, este păstrată de *Condica* întocmită de logofăt în anul 1762. Potrivit documentului, era împământenit obiceiul ca în zilele premergătoare vreunui ospăț să se întocmească „izvod cu pecete domnească” prin care se aducea la cunoștința curtenilor cine urma „să se afle la masa domnească”. De cele mai multe ori, boierii „cei rânduiți de masă erau pân[ă] la vtori logofăt”, adică logofătul al doilea, dar dacă se întâmpla ca nu toți acești demnitari să se găsească în Iași, atunci, „ca să se împlinescă masa”, erau poftiți „din boierii al doilea”, îndeosebi din „cei știuți de domn”. În aceeași categorie s-ar încadra actul emis la 5 iulie 1793, de fapt o listă cuprinzând numele marilor boieri „proscaliși” adică invitați să se afle la „masa nuntirei” dată de Alexandru Moruzi cu ocazia căsătoriei „prea iubitei” sale surori,

domnița Ecaterina, ceea ce ne întărește convingerea că în Muntenia era în vigoare aceeași normă.

Așadar, la mesele oficiale, în afară de domn și eventuali oaspeți străini, participau, de fiecare dată, rudele pe linie masculină ale principelui, membrii de seamă ai clerului local și marii boieri cu dregătorie ai țării, fiind posibil ca uneori

din mâncărurile domnești să se înfrupte și reprezentanți ai altor stări și grupuri sociale. Vasile Lupu, ca tată al Mariei, la mărișul acesteia cu cneazul Janusz Radziwill, a cheltuit pentru petrecerile de nuntă, care au ținut 12 zile, într-atât, încât să fie de „desfătare” până și pentru „slugile măruntă [...] până la cele mai de jos”, iar Grigore Ghica al II-lea, domn al Moldovei de patru ori, a poruncit să se întindă mese „cu felurite mâncăruri și băuturi pentru toți căpitani și slujitorii”, atunci când i s-a înșurat feciorul, Scarlat beizadea. Întotdeauna însă, în asemenea circumstanțe, masa femeilor a avut loc separat de cea a bărbaților.

Jupânele erau ospătate la masa doamnei, după aceeași „orânduială” ca la masa mărișului ei soț. Lucrurile s-au petrecut întocmai în vara anului 1711, atunci când Petru cel Mare al Rusiei a propus cu alaiul său la Iași. Dimitrie vodă Cantemir l-a poftit pe țar la ospăț în „casa cea mare”, iar Casandra „doamna cu împărăteasa erau în casa cea mică”. Cu mulți ani mai târziu, mai precis în iulie 1786, memorialista Lady Elisabeth Craven (1750–1828) – ajunsă la București, după călă-

toria la Istanbul –, deși a avut o întrevedere cu Nicolae vodă Mavrogheni, la cină a fost poftită tot în încăperile destinate doamnei. De înălțare, în anul 1654, la ospățul pregătit în casele Mitropoliei din Târgoviște, doamna Bălașa și soțiile boierilor au mâncat în „sufrageria din interiorul [palatului]”, în timp ce domnul Constantin Șerban, Patriarhul Macarie al Antiohiei și boierii s-au așezat la masă în „sufrageria de vară”. Mai știm că masa de Paște pentru „jupănele” era pusă separat, în „apartamentul doamnei”

Marica Brâncoveanu, obicei fiind și în Moldova ca doamna țării să petreacă la masa de Crăciun numai cu soțiile boierilor.

Nu era îngăduită vreo abatere de la această rânduială

nici măcar în cazul ospățului de nuntă ori de logodnă. La masa la care au mâncat Vasile Lupu, ginerele său, Janusz Radziwill, și distinșii demnitari invitați, nu au fost „nicio femeie, și nicio fată, și nici mireasa” Maria. „Astfel este datina acestui neam” – a consemnat anonim –, ca femeile să stea „în văzul oamenilor la ospăț, dar singure și despărțite de bărbați”. La nunta Ruxandrei, cealaltă fiică a domnului deja numit, rudele femei ale mirelui Timuș Hmelnițki au fost ospătate într-o „altă sală” tot de doamnă. Masă mare cu „zicăături” a făcut Grigore al II-lea Ghica și la logodna fiicei sale cu Dumitrașcu Sturza, vel cămăraș, „așijderi și doamna cu giupănele”. La fel, în

Supieră cu monograma familiei Mavrocordat (secolul al XIX-lea)

Ibric de argint aurit de la Mănăstirea „Treierari” (atelier german)

nimeni nu începea să mănânce fără ca înaltul ierarh să binecuvânteze bucatele și pe meseni.

„Ștraf“ pentru invitația neonorată

De semnalat este că în întreaga perioadă de care ne ocupăm uzanțele nu au interzis prezența femeilor la astfel de mese. Același Dimitrie Cantemir ne lasă să înțelegem că nu era nimic ieșit din comun ca doamna să prânzească uneori „alături de soțul ei“, iar mărturiile nu se opresc aici. „Tânăra nevastă Ruxandra“, părinții ei Vasile vodă Lupu și doamna Ecaterina, mirele Timuș, „ca și boierii și boieroaicele“ au stat la masă „împreună“, în camera doamnei, în joia de după nuntă, „domnul însuși cu soția sa“ servindu-i pe toți. În martie 1714, Stanca, cea mai mare dintre ficele lui Constantin Brâncoveanu, a petrecut pentru ultima dată alături de părinții săi și de alte rude la masa din ziua celor Patruzeci de Mucenici.

Cu doamna mânca și Constantin Mavrocordat, „totdeauna“ în camerele din cuprinsul palatului domnesc rezervate acesteia, cum la fel se întâmpla și în familia lui Alexandru vodă Ipsilanti, doamna Ecaterina lipsind de lângă soțul ei numai dacă era împiedicată „de boală sau de vreo altă cauză“.

Ne putem închipui că atmosfera era acum cu mult mai destinsă și mai familiară decât în cazul ospetelor oficiale. De aceea nu trebuie să ne mire că prezența anumitor personaje

la aceste mese cotidiene ținea, în mare măsură, de afinitățile personale ale principelui. De pildă, „la vremea prânzului“, Vasile Lupu, domnitorul Moldovei, obișnuia să pună „să fie chemați pe nume“ acei pe care „binevoia“ să-i rețină la masă, la fel cum Ștefăniță, fiul său, avându-l „pre drag“ pe spătarul Nicolae „Milescu“ cel „pre învățat și cărturar“, adesea căuta să-l aibă alături la vremea mâncării.

Scenă din manuscrisul Erotocritului,
ce surprinde femeile, în odaie separată
de a bărbatilor

Pe de altă parte, n-ar fi fost tocmai potrivit ca acela căruia i se acorda atâta atenție să nu ia în seamă dorința domnească. Dovada că o atare neascultare nu rămânea fără urmări ne-o aduce tot Dimitrie Cantemir. Zece galbeni „ștraf“ (amendă) ar fi fost nevoit să plătească hatmanul Lupu Bogdan, pedeapsă cuvenită, pentru că într-o seară, în loc să mănânce cu Cantemir vodă, după cum i se poruncise, s-a dus la cină la marele boier

Ștefan Cerchez. Deși acestea fuseseră puse la cale cu știrea lui Constantin Cantemir – adevăratul gând al domnului fiind să-i prindă pe dregătorii care uneltau împotriva sa –, faptul că lipsa boierului de la cina domnească a putut trece drept motiv firesc de supărare pentru vodă, fără să trezească celor în cauză vreo bănuială, ne îndeamnă să credem că a-i ține principelui companie zilnic la masă se număra printre atribuțiile ce le reveneau înalților dregători.

La fel de adevărat e că nu au lipsit nici aceia care, „fie prin lingușeli de Curte, fie prin conversație plăcută“, s-au străduit să intre în grațiile domnului și să se alăture celor care se ospătau în fiecare zi împreună cu el. Se vede că ei sperau la beneficii dacă, în timpul mesei, nu scăpau prilejul să-i pomenescă lui vodă în „chip îndemânatic“ de propriile interese. Că în felul acesta căutau să-și sporească prestigiul social, nu mai are rost să ne îndoim.

Femeile, separat

Mesele desfășurate într-un cadru oficial au reunit și mai mulți participanți. La un ospăț de Sfântul Nicolae, Petru Cercel (1583 – 1585) s-a bucurat de mâncăruri alese alături de alte „vreo patruzeci de persoane“. La masa din prima zi de Paște, Constantin Brâncoveanu avea, de regulă, „70 până la 80 [de] invitați dintre cler și boierime“. Acestea constituie evenimente speciale, împrejurări în care s-a impus ca atât domnul, cât și boierii să res-

Istorie și film

DOAR DESPRE NEGRI ȘI INDIENI
ÎN WESTERNURILE AMERICANE

Cei șapte magnifici, ediția 1960 (stânga) și versiunea din 2016

CĂLIN HENTEA

Nimeni, nici Hollywoodul și nici publicul american, nu ar fi putut accepta în 1960, atunci când a fost lansat filmul *Cei șapte magnifici*, în regia lui John Sturges, un actor de culoare în rolul liderului magnificilor, interpretat pe atunci de exotul Yul Brynner. După aproape o jumătate de secol, victoria mișcărilor pentru drepturi civile ale negrilor și indienilor a anihilat vechile prejudecăți rasiale și a dat peste cap castingul remake-urilor unor westernuri de mare succes.

Magnificii justițieri și altruști de pe marile ecrane din 2016 nu doar că sunt conduși la fel ca Statele Unite de un afro-american carismatic (Denzel Washington), dar cuprind, pe lângă câteva pregnante figuri caucaziene, un indian, un chinez și un hispanic. Nici măcar personajul negativ nu mai este întruchipat, precum în 1960, de un bandit mexican (Eli Wallach), ci de o malefică față palidă, șef al unei mari corporații, care dispune de o armată privată. Acest western din 2016 nu este o premieră din acest punct de vedere. În 2013, Quentin Tarantino a venit cu un remake al vechiului *Django*, din 1966, cu Franco Nero, șocând cu o distribuție pe dos, în care întunecatul răzbnător, interpretat de Jamie Foxx, este personajul principal pozitiv, iar blondul demo-

nic, convingător jucat de Leonardo DiCaprio, este bogătașul cel rău. Corectitudinea politică, ce domină autoritar de o bună perioadă societatea și politica americană, și-a pus astfel amprenta și asupra genului western.

Dar, în ceea ce privește prezența și imaginea negrilor și a indienilor în filmele western, lucrurile nu au stat întotdeauna așa. Dimpotrivă.

De la
ignorarea
la
supralicitarea
negrilor

Două filme epice de lung-metraj și de foarte mare succes la public, dar care nu aparțin genului western, au stabilit clișeele în limitele cărora au fost portretizați negrii în

Django, 1966, cu Franco Nero (sus) și varianta din 2013, cu Jamie Foxx

famiile boierești se obișnuia ca trei zile înainte de nuntă, în casele celor doi logodnici, să se dea câte două mese pe zi, „una pentru bărbați și alta pentru cucoane“.

De-a dreapta lui vodă

Exemplele precedente ne dovedesc că acest obicei specific Evului Mediu a persistat timp îndelungat în societatea românească din afara arcului Carpaților, semnele modernizării fiind mai mult decât firave. Abia scriitorul elvețian Franz-Josef Sulzer (1727 – 1791), descriind ceremonialul de Curte din vremea lui Alexandru Ipsilanti, susține că doamna Ecaterina cu fiicele ei erau toate prezente chiar și la „ospețele publice“ date de domn, dar aceasta ne face să ne gândim, mai curând, la deprinderile europenizate ale respectivului principe și mai puțin la o adevărată înnoire a obiceiurilor societății din Muntenia și Moldova.

Documentele evidențiază, deopotrivă, că la ospățul domnesc locurile mesenilor erau stabilite după o anumită ordine, în funcție de demnitatea fiecăruia. Masa domnească oglindea întocmai ierarhia societății moldovenești și muntenesti a vremurilor de care ne interesăm. În capul mesei se așeza, mereu, vodă – fie singur, fie avându-l pe mitropolit în dreapta sa –, urmau ceilalți clerici de seamă, fiii și frații domnului, iar mai apoi veneau boierii „rânduți după rangul lor“. Italianul Anton Maria del Chiaro, secretar al lui Constantin Brâncoveanu,

i-ar fi văzut pe aceștia – la mesele lui Constantin Brâncoveanu – așezați „unul în fața altuia“, după cum urmează: banul, vornicul, logofătul, spătarul, vistiernicul, cluceul, postelnicul, paharnicul, stolnicul, comisul, slugerul, medelnicerul, serdarul, pitarul, cămărașul de ocne, aga și armașul. Din păcate, încă nu

Detaliu din Nunta din Cana, frescă din Biserica „Sfântul Nicolae“, comuna vâlceană Păușești-Măglași, datând din 1778

am identificat alte asemenea izvoare care să ne permită să stabilim că exact aceeași ordine a dregătorilor a fost valabilă și în cazul ospețelor altor principii, însă, neîndoindu-ne, exista o ierarhie care, odată fixată, era respectată cu suficient de multă atenție. Din *Învățăturile* pe care Neagoe vodă Basarab i le-a lăsat fiului său Theodosie (*Magazin istoric*, nr. 2/1972) reiese că grija aceasta îi revenea în mod deosebit domnului. El trebuia „să păzească“ ca niciunul dintre cei pe care îi alesese să-i aibă lângă sine la masă să nu-și piardă pe nedrept locul la o „a doao șădere“. A-l pune

„mai jos“ pe unul ca să și-l aducă mai aproape pe altul dintre cei care îi „vor fi mai dragi“ ar fi însemnat ca vodă să-i „întristeze“ celui dintâi inima, care așa „să vatămă ca cu o rană“. Prin urmare, nu ar fi fost corect mai ales din punct de vedere moral ca acel aflat la domnie să recurgă la un astfel de gest față de vreun supus și tocmai de aceea viitorul principe era povățuit să-l evite, fără a-i fi dezvăluite însă alte posibile efecte ale respectivei purtări. Eticheta era respectată întocmai și la mesele boierești.

Mult mai strict erau păzite regulile ospitalității în cazul vizitelor demnitarilor străini. Elementele de protocol inclusiv cele legate de masă erau dinainte negociate, existând și situații când neînțelegerile au generat discuții aprinse. S-a întâmplat în februarie 1700, la trecerea solului polonez Rafal Leszczyński (1650 – 1703) prin Iași. După „o mulțime de tocmeli“, Antioh Cante-

mir a trebuit să-i acorde onoruri la care domnul Moldovei „nu se plecase niciodată“, până la acea dată.

La masă, potrivit obiceiului, locul de lângă domn era rezervat celui mai de seamă oaspete – principe, patriarh, sol sau ambasador –, mereu în dreapta lui vodă, acesta fiind locul socotit de către creștini cel mai onorant – spre deosebire de otomani, pentru care stânga era de mare cinste –, urmau ceilalți membri ai alaiului și abia după aceea erau locurile localnicilor, aranjament pe care sursele îl ilustrează, fără excepție. ■

Sidney Poitier, Ruby Dee și Harry Belafonte, în *Buck* și predicatorul, primul western regizat și interpretat de un star de culoare

fost ironizate tocmai falsele stereotipuri rasiale care au dominat decenii întregi imaginea negrilor în filmele cu cowboys.

Sfârșitul erei republicane a președinților Reagan și Bush Sr. a însemnat și întronarea progresivă a corectitudinii politice în Statele Unite, care, printre multe alte aspecte, a dus și la reconsiderarea radicală a prezenței negrilor în filmele western. Începutul a fost marcat de un respectabil veteran al genului, Clint Eastwood, care în al său *Unforgiven* (Necruțătorul) din 1992 i-a dat un rol pozitiv de prim rang lui Morgan Freeman. A urmat Will Smith în rol principal, alături de Kevin Kline, Salma Hayek și Kenneth Branagh în comedia western de mare succes *Wild, Wild West* (Mare nebunie în Vest), din 1999.

Desigur, cele două mandate prezidențiale ale primului președinte de culoare american, Barack Obama, din perioada 2008 – 2016, au încurajat apariția superproducțiilor *remake* după westernuri clasice cu mari actori negri în rolul principal. *Django dez-lănțuit*, din 2012, *The Hateful Eight* (Cei opt odioși), din 2015, dar și *Cei șapte magnifici* (2016) sunt western-uri construite pe axa unui personaj principal de culoare, de mare carismă (Jamie Foxx, Denzel Washington, Samuel Jackson).

Indienii cei răi...

Indienii americani au avut o soartă cinematografică asemănătoare negrilor. Deosebirea principală a fost aceea că indienii nu au fost ignorați de Hollywood, ci fixați în persistente clișee de imagine, negative și departe de realitate. Decenii de-a rândul,

indienii au apărut în nenumăratele western-uri americane doar ca niște sălbatici, cruzi, permanent ostili coloniștilor albi, pe care-i atacau cu țipete ascuțite pentru a-i masacra. Uneori mai apărea și indianul-șaman-șef-de-trib sau indianul-vânător-demn-și-stoic. Clișeul general, cu o pronunțată tentă rasistă, descria o populație inferioară euro-americanilor, care aveau datoria de a-i civiliza, fără a suferi vreo traumă moral-creștină legată de expulzarea de pe teritoriile strămoșești și exterminarea lor (de exemplu, în *Ținutul apașilor* – *Walk the Proud Land* –, din 1956, cu Anne Bancroft și Audie Murphy). Nici vorbă de imaginea idilică a coexistenței pașnice dintre indienii conduși de înțeleapta căpetenie apașă Winnetou, însoțit de dreptul Old

Morgan Freeman a fost primul actor de culoare care a primit un rol pozitiv important într-un western, regizat de Clint Eastwood, care și juca în *Unforgiven*

Shatterhand, și temerarii coloniști, promovată în romanele germanului Karl May (mult diferite de cele ale lui James Fenimore Cooper), ecranizate apoi în anii '60, cu Pierre Brice și Lex Barker în rolurile principale. O astfel de candidă percepție asupra lumii Vestului Sălbatic ar fi fost imposibilă la Hollywood în aceeași perioadă, la fel și în deceniile precedente. Și totuși, au existat excepții: marele regizor John Ford clasicul părinte al genului western – a

Afișul filmului *Wild, wild west...*

filmele americane cu *cowboys*. *Nașterea unei națiuni*, de David W. Griffith, lansat în 1915, este un film controversat, a cărui acțiune se petrece în perioada Războiului de secesiune american din 1861 – 1865 (*Magazin istoric*, nr. 7/1970; 3/1982), și care a trasat primul stereotip al negrului: personaj negativ secundar sau de figuratie, mizerabil, primitiv în reacții, uneori demonic, violator de femei albe și antagonist în raport cu personajele pozitive și principale ale albilor. Rasismul fățiș din *Nașterea unei națiuni* (film foarte apreciat de președintele Woodrow Wilson), film ce a contribuit la revitalizarea Ku Klux Klanului în fostele state americane confederate, și-a

Secvență din Nașterea unei națiuni, de David W. Griffith

pierdut mult din agresivitate în *Pe aripile vântului*, lansat în 1939. Personajul credincioasei Mammy, sclava de casă, cu un umor sfătos bine temperat, nu a fost proiectat spre a trezi repulsie sau ură rasială, ci mai degrabă simpatie față de o rasă considerată incapabilă să se descurce singură, fără stăpânii săi albi. A fost delimitată astfel o altă dimensiune, tot periferică și derizorie, a personajelor de culoare din filmele americane, întocmai cum erau considerate și în societatea americană a acelor timpuri. Semnificativ pentru peisajul social al mentalităților americane este și faptul că președintele S.U.A. Harry Truman a fost în tinerețe sa membru, pasiv, al Ku Klux Klanului din considerente electorale.

Așa se face că până în anii '60, atunci când în S.U.A. a luat avânt și a avut succes Mișcarea pentru drepturi civile, *black cowboys* au fost practic inexistenți în filmele western. De altfel, pare puțin verosimil ca un negru abia eliberat din sclavie în urma Războiului de secesiune să se poată emancipa ulterior în așa măsură, încât să fi putut întruchipa, fie și în Vestul Sălbatic abia colonizat, un erou solitar, justițiar, carismatic, inteligent și îndemânatic, dar mai

ales temut și victorios. Cu toate acestea, arhivele Muzeului național al moștenirii multiculturale a Vestului din Fort Worth, Texas, arată că circa un sfert dintre vâcarii și agricultorii ce s-au stabilit pe coasta de vest au fost negri eliberați din sclavie, care au migrat spre o viață nouă, fără însă a obține apoi poziții semnificative în societate. Filmele western, ca și întreaga cultură a Vestului Sălbatic, i-au ignorat însă aproape în totalitate. Totuși, în 1937, Herb Jeffries, un actor cântăreț de origine afro-siciliano-americană, după ce și-a mai înnegrit puțin fața prin machiaj, a fost primul cowboy de culoare într-un western musical, destinat însă doar spectatorilor de culoare.

Studiourile din Hollywood au început să producă westernuri cu actori negri în rolurile principale abia după acceptarea aplicării în societatea și mentalul american a legilor antirasiale promovate de președinții democrați J.F. Kennedy și Lyndon Johnson în anii '60, ca urmare a protestelor și manifestațiilor adesea pașnice, uneori violente, ale populației de culoare inițiate de Malcolm X, de Partidul Panterelor Negre, de politica și discursurile laureatului Premiului Nobel pentru Pace, pastorul Martin Luther King. Așa a apărut, în 1972, *Buck și predicatorul*, primul western regizat și interpretat de un star de culoare și militant pentru drepturi civile, Sidney Poitier, în care acesta era secondat de Harry Belafonte, film care aducea pe marile ecrane tocmai odiseea migrării spre Vest a sclavilor negri eliberați în urma Războiului de secesiune. Mult mai mare impact a avut însă parodia western a lui Mel Brooks din 1974, *Blazing Saddles* (Șei în flăcări), în care, prin personajul de culoare interpretat de Cleavon Little, au

Credincioasa Mammy

Robert Redford, în *Jeremiah Johnson*

decernării premiilor Oscar, laureatul pentru interpretarea rolului principal, Don Vito Corleone, din *Nașul*, miticul actor Marlon Brando, a trimis în locul lui pe scenă o actriță apașă, Sacheen Littlefeather, care a declinat în numele său prestigiosul premiu: „Comunitatea filmului este responsabilă de degradarea personajului indianului și de batjocorirea lui, descriindu-l drept sălbatic, dușmănos și demonic. Este destul de greu pentru copii să crească în această lume, dar când copiii indieni își văd rasa din care fac parte înfățișată astfel în filme, mintea lor va fi afectată într-un fel pe care nu-l vom ști niciodată”, și-a justificat Brando spectaculosul protest. După doi ani, în 1975, a fost adoptat *Indian Self Determination and Education Assistance Act*, ce încununa 15 ani de activism politic indian.

În *Dansând cu lupii* indienii sioux sunt prezentați mult mai de treabă decât au fost în realitate

În acest context a fost posibilă apariția, în 1972, a unei pelicule precum *Jeremiah Johnson*, regizată de Sydney Pollack, cu Robert Redford în rolul titular, în care un solitar alb se lupta de la egal la egal cu un indian, întreaga construcție a filmului mărturisind respect pentru indieni și tradițiile lor. Totuși, *Jeremiah Johnson* fusese precedat în 1970 de comedia satirică *Little Big Man* (Micul om mare) regizat de Arthur Penn, cu Dustin Hoffman, film care a fost apreciat de critica de specialitate drept o formă de protest anti-establishment, anti-militaristă și împotriva Războiului din Vietnam, tendință dominantă în Hollywoodul acelei perioade.

O radicală schimbare de atitudine și perspectivă în industria cinematografică americană față de imaginea indienilor a fost marcată de multi-oscarizatul *Dansând cu lupii*, scris, regizat și interpretat de Kevin Costner în 1990. Deja nu mai era un film centrat pe personajul alb, civilizator, se arăta deschis că cele două civilizații puteau conviețui și chiar era posibilă adaptarea omului alb la stilul de viață al indienilor. Nu au lipsit nici criticile, care

au vizat faptul că tribul indienilor sioux din Dakota de Sud a fost în realitate mult mai războinic și violent decât în filmul lui Costner.

În 2004, senatorul republican din Kansas, Sam Brownback, a prezentat scuze publice pentru politicile greșite ale guvernului american față de indieni, scuze contrasemnate în 2009 de președintele Barack Obama. Deja, corectitudinea politică impusese ca indienilor să li se spună doar nativi-americani, iar negrilor numai afro-americani. Vremurile în care rolurile de indieni erau interpretate de actori albi, puternic machiați în consecință, precum Victor Mature (*Chief Crazy Horse*, în 1955), Burt Lancaster (în *Apache*, din 1954) sau Pierre Brice (în seria *Winnetou*, produsă în R.F.G. din anii '60), erau demult trecute. Ceea ce nu înseamnă că westernurile actuale, oricât de dolidora de indieni și negri, sunt mai aproape de realitățile crunte din urmă cu 150 de ani, ci că reprezintă doar o oglindă contemporană a mentalităților americane predominante. ■

fost singurul care, în acea perioadă, a avut o atitudine înțelegătoare, chiar plină de compasiune față de tratamentul dur și nedrept aplicat indienilor de guvernul american în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. În *Fort Apache*, din 1948, John Ford a contrapus aroganței rasiste manifestate de colonelul interpretat de Henry Fonda în conflictul cu indienii soluția înțelepte a diplomației susținută de căpitanul interpretat de John Wayne. În lunga odisee indiană *Toamna cheyenilor*, din 1964, marele regizor și-a exprimat limpede poziția față de injustițiile și suferințele provocate indienilor de politica autorităților americane.

Încă din timpul Războiului de independență american din 1775 – 1783, majoritatea triburilor de indieni a luptat de partea britanicilor, intuind potențiala expansiune pe pământurile lor a coloniștilor americani. Deși britanicii i-au trădat pe indieni la Paris, în 1783, cedând teritoriile acestora americanilor din fostele colonii, Tecumseh, șeful grupărilor de indieni, a continuat alianța cu britanicii, în noul război al acestora cu americanii din 1812. În iulie 1845 a apărut într-un ziar new-yorkez așa-numitul concept *Manifest Destiny*, care susținea menirea Statelor Unite de a se extinde spre Vest până la Pacific și de a anexa Oregonul, Texasul și Mexicul. Această migrație spre Vest nu s-a petrecut însă așa cum a creionat-o pelicula tehnicoloră și panoramică *Drumul spre Vest* (*The Way West*), din 1967, cu superstarurile Kirk Douglas, Robert Mitchum și Richard Widmark. Cucerirea Vestului a implicat uriașe suferințe și sacrificii pentru coloniști, printre care s-au înregistrat chiar și cazuri, extreme și izolate, de... canibalism.

... și indienii cei buni

Simultan cu expansiunea euro-americanilor spre pământurile bogate din Vest, s-au desfășurat mai multe războaie între unități ale armatei federale americane și triburile de indieni. De cele mai multe ori, armata americană i-a înfrânt și masacrat fără milă pe

... și cel al peliculei *The Hateful Eight*

indieni, precum în 1864 la Sand Creek sau în 1890 la Wounded Knee, dar și indienii au obținut o victorie categorică asupra cavaleriștilor conduși de generalul Custer, în bătălia de la Little Bighorn, din 1876 (*Magazin istoric*, nr. 3/1967). În același timp, administrația de la Washington a încercat o integrare a indienilor, prin acordarea condiționată a cetățeniei americane, începând din 1817, sau prin campanii de creștinare în școli

conduse de misionari susținuți de guvern. Abia în 1924 președintele Calvin Coolidge a semnat legea prin care toți indienii născuți în S.U.A. deveneau cetățeni cu drepturi constituționale depline.

Emanciparea socială și politică a indienilor (proces similar cu al negrilor) a început în anii '60, prin înființarea la Minneapolis a Mișcării Indienilor Americani, care a permis organizarea eficace a luptei activiștilor indieni pentru recunoașterea drepturilor civile. La 27 februarie 1973 a izbucnit așa-numitul „incident de la Wounded Knee”, când 200 de indieni protestatari înarmați au ocupat timp de 71 de zile orașul, înconjurat de trupe federale și agenți FBI, eveniment ce a atras simpatia opiniei publice americane. După doar o săptămână, la cea de-a 45-a ceremonie a

Colonelul rasist și arogant, interpretat de Henry Fonda, și căpitanul înțelept, jucat de John Wayne, în *Fort Apache*

1917

Hotel „Imperial”

Vedere din Iași

post de paznici, înțeleg repede ce valoare are bacșișul pentru o vizită de jumătate de oră a soției ori aducerea unui țap de bere trezit din restaurant.

Nici românii „dinafară” nu se bucură de tihnă. Măsurile opresive se țin lanț: de la 1 ianuarie s-a introdus calendarul gregorian, în locul celui iulian, așa că scurtarea anului 1916 face ca Sărbătorile de iarnă să fie suprimate cu totul. În ziua de Bobotează se organizează un recensământ pentru întreg teritoriul ocupat de nemți. Concomitent, se face un inventar scris cu mărfurile aflate în depozitele negustorilor (alimente, îmbrăcăminte, combustibil). Progresiv, toată luna se confiscă o treime, apoi o jumătate, pe urmă ce mai rămâne...

Jandarmii din București au fost convocați în Cișmigiu pentru „o inspecție” și apoi internați ca prizonieri de război. Oameni morți de frig pe străzi (la București, vreme de 10 zile temperatura n-a urcat peste -20° C), oprirea operațiilor în spitale, desființarea tramvaielor electrice, interzicerea folosirii celor cu cai altfel decât cu permis anume eliberat de Komandatură s-au adăugat celorlalte suferințe îndurate de populație. „Sălile de încălzire”, amenajate în câteva școli primare pentru oamenii străzii, au avut mai mult un efect propagandistic.

Se introduce, chiar dacă fără mare eficiență, munca obligatorie, indiferent de condiția socială. E vorba de vizitii și măturători, la București. Se confiscă, din casele

particularilor, saltele, plăpumi, rufărie, blănuri, topoare, sticle goale. La fel, alimente peste o anume cantitate (5 kg zahăr, 25 l băuturi spirtoase). Cartelele de pâine și carne sunt o formă iluzorie de aprovizionare (400 g pe zi, într-un caz, 200 g pe săptămână, în celălalt, de cap de locuitor). Se zvonea că Moara Assan (*Magazin istoric*, nr. 7/2008), cea mai modernă din țară, urma să fie demontată și trimisă la Istanbul. Se interzice tăierea vitelor și a păsărilor. Dacă mureau dintr-o pricină oarecare, trebuia încheiat un proces verbal doveditor, în prezența autorităților străine. Cei care nu ofereau nemților, la cerere, o trăsură erau pasibili de trei ore de carceră.

Și exemplele pot continua.

Totuși, nemții erau nemulțumiți. Ideea că România e principala lor bază de aprovizionare (atât pentru armata de ocupație cât și pentru trimiterea masivă de colete în Germania) îi determină să înființeze în această lună Statul Major economic, cu 10 secții pentru exploatarea ei la sânge. Astfel: geografia țării, finanțe, alimente și furaje, materii grase și uleiuri, materii prime, agricultură, lemn, lucrători, expediere, utilizarea mașinilor. Teritoriul ocupat a fost împărțit în cinci zone de exploatare, stabilindu-se riguros proporția între ce luau și ce lăsau localnicilor pentru supraviețuire.

Ca o consolare iluzorie, „Oficiul pentru despăgubiri” plătea pentru lucrurile confiscate, dar cu bani noi, tipăriți de Banca Generală Românească, fără valoare reală, iar mili-

ROMÂNIA ACUM O SUTĂ DE ANI

1917

GEORGETA FILITTI

Pe un ger nemaîntâlnit, România își îndură soarta. Partea ocupată de Puterile Centrale e exploatată la sânge, umilită și izolată. Moldova, unde se înghesuie armată, refugiați (auto-rități și civili), prizonieri, trebuie să suporte prezența agresivă a unui milion de ruși. De acolo, în același an 1917, avea să renască speranța înfrângerii dușmanului și a eliberării întregului pământ românesc.

Iarna 1916/1917 a fost una dintre cele mai cumplite abătute vreodată asupra Europei. Ocupația germană s-a instalat temeinic și românii au de a face, zi de zi, cu restricții, rechiziții, abuzuri, măsuri stupide, toate de natură să-i aducă la capătul răbdării. La acea vreme n-aveau de unde ști că acel calvar se va prelungi încă doi ani.

Arestările și eliberările continuă în București fără nicio noimă. La origine e vorba mai cu seamă de delațiuni. Așa, sunt reținuți în Hotelul „Imperial” (aflat odinioară peste drum

de „Athénée Palace”), de-a valma, liberali, taciști, negustori, librari, arhitecți, avocați, funcționari comunalii. După o vreme, unii sunt eliberați (de pildă, rude ale prim-ministrului liberal Ion I.C. Brătianu, refugiat la Iași). Alții obțin „ausweis de măsele”, ca să se ducă zilnic la dentist. Pe toți îi paște amenințarea cu expedierea în Anatolia. Explicația? Este o măsură de retorsiune față de tratamentul aplicat de guvernul român de la Iași prizonierilor Puterilor Centrale. În hotelul pușcărie e frig, mizerie, corupție. Rezerviștii nemți, pe

Bancnotă emisă
de Banca Generală Românească

Gara din Iași

E un moment amenințător și guvernul marionetă de la București caută soluții: înlăturarea regelui Ferdinand? Acceptarea împărțirii țării? Se ridică acum și vocea lui Grigore Cantacuzino, care se visa voievod peste pământul românesc rămas după smulgerile rusești și austriece. Firește, era simplă retorică, pentru că până și colaboratorii erau cu mâinile legate. Pro forma, clubul politic al marghilomaniștilor, îngăduit până acum, e închis, așa cum se întâmplase cu toate organismele politice românești.

La sfârșitul lunii ianuarie 1917, bilanțul e cutremurător. Frontul se stabilizează pe Șușița, Siret și Prut, dar românii pierduseră 100.000 de oameni, iar alți 150.000 fuseseră răniți; 250.000 erau prizonieri.

Cealaltă parte a țării, Moldova, își purta, la rândul ei, crucea. Trei milioane de suflete viețuiau acolo: localnici, refugiați, armată, răniți, prizonieri, contingente încă neîncorporate și un milion de ruși. Peste toți se abătuse tifosul exantematic și gripa spaniolă (între 400 și 500 de oameni erau sechestrați zilnic la Iași de această molimă). Aprovizionarea era îngreunată din cauza circulației anevoioase a trenurilor, puținătății morilor (rămăsese doar cea de la Botoșani) și mai ales din pricina pretențiilor rusești.

Guvernul de uniune națională al lui Ionel Brătianu dă legea pentru administrarea patrimoniului sătenilor mobilizați (instituind mandatare pe soții), acordă pensii

pentru infirmii cu grade inferioare, pentru decorați. Parlamentul discută tot mai stăruitor pregătirea reformei agrare și a celei electorale. Vocile cele mai sonore în acest sens sunt ale lui Nicolae Iorga, Take Ionescu și Nicolae Filipescu.

Un observator necruțător constată că țara e micșorată, dar guvernul s-a mărit cu miniștri fără portofoliu, evident proantantiști!

Problema majoră cu care se confruntă autoritățile românești în Moldova, în luna ianuarie 1917, era prezența rușilor. La începutul lunii s-a încheiat o convenție pentru „împrumutarea” acestora cu grâu și porumb (10.000 de vagoane), furaje (4.000 de vagoane) și 200.000 capete de vite. În caz de refuz, rușii amenințau că se retrag peste Prut.

Istoriograful prin excelență al Primului Război Mondial, Constantin Kirițescu, definește cam așa poziția dramatică a românilor în acel moment: aliații occidentali erau undeva departe, iar rușii în coasta lor, în Moldova. Împărțiți și ei în două tabere: militariști și naționaliști, care considerau România ca „un auxiliar indispensabil, dar nesimpatic” și a cărei anihilare era de dorit (ca în 1878). Ceilalți formau Rusia subterană, a combinațiilor oculte, a trădării, pentru care țara noastră era doar obiect de tranzacție, de trafic.

Dușmanul atacă, aliatul pândeste, mizeria ne copleșește așa putea fi caracterizată situația românilor la sfârșitul lunii ianuarie 1917. ■

Accidentul feroviar de la Ciurea

Moara Assan

1917

tarii germani nu se puteau aproviziona decât la secția economică a Guvernământului imperial.

Umilirea românilor nu-i împiedica pe nemți să petreacă. Restaurantele rămân deschise pentru ei până târziu, iar aniversarea lui Wilhelm al II-lea s-a transformat într-o petrecere stradală cu torțe, în prezența lui Mackensen. Tot atunci, poate gândindu-se că nemții sunt ocupați cu omagierea împăratului, bulgarii pătrund în Academia Română și fură toate documentele slavone, după ce l-au imobilizat pe directorul instituției, Ion Bianu.

Ocupantul vrea să impună senzația de normalitate: se redeschid 11 cinematografe. Și unele teatre își reîncep seria spectacolelor: compania Grigoriu, condusă de V. Maximilian, la Teatrul „Liric“, cu *Print și bandit* de Fr. Lehar și *Liliacul* de J. Strauss. La „Alhambra“, cu spectacole de varietăți, funcționa și restaurantul cabaret „Maxim“, „cu bar american deschis de la ora 4 d.a.“

O realitate greu de mărturisit, și peste un veac, este zelul colaboraționiștilor. Dacă ocupația a fost îngrozitoare și compromisul n-a lipsit, destui români s-au întrecut în a-i sluji pe nemți. Primarul Victor Verzea cerea întemnițarea tuturor foștilor membri ai consiliului comunal pentru că atătau populația contra ocupantului. Cine parcurge paginile *Gazetei Bucureștilor* (republica românească a foii *Bukarester Tagblatt*) are măsura acestui abandon moral. Ion Sla-

vici îl omagia pe Kaiser, în primul rând pentru oferta de pace făcută Antantei. Articolul *Speranțele spulberate ale inamicului* salută victoriile nemților, înaintarea lor spre Moldova, ale bulgarilor la Dunăre și ale austro-maghiarilor pe crestele Carpaților împotriva „inamicului“ român, adică a propriilor conaționali. Mai mult, catastrofa feroviară de la Ciurea (lângă Iași), unde au murit 300 de oameni, era salutată cu bucurie: au mai pierit ceva dușmani...

Aceeași propagandă deșănțată se făcea și în legătură cu ofertele de pace ale Germaniei și eforturile acesteia de a împiedica implicarea Statelor Unite în conflict. Or, în mai 1915, submarinele germane scufundaseră vasul american de pasageri „Lusitania“ (*Magazin istoric*, nr. 2/1997), ceea ce crease un curent de opinie violent antigerman peste Ocean. Acum, în ianuarie 1917, S.U.A. rup relațiile diplomatice cu Germania și blochează în porturile lor vasele acesteia.

Spania, Elveția, țările scandinave se pregăteau deopotrivă să riposteze Germaniei. Replica Reichului a fost pe măsura nebuniei conducătorilor lui: război total de submarine, fără avertisment, fără cruțarea vaselor comerciale sau civile. În același timp, Rusia dorea pace separată cu Germania; în această perspectivă, România ar fi fost împărțită între Rusia și Austro-Ungaria. Ce rămânea, urma să fie guvernat de un arhiduce austriac sau de un fiu al lui Wilhelm al II-lea.

putem săvârși acte care să ne pună într-o dubioasă și necorectă atitudine”.

Episcopul a fost chemat în repetate rânduri în fața autorităților sovietice, care l-au supus unor lungi și chinuitoare interogatorii cu privire la activitatea sa la Iași și Odessa, precum și sub pretextul unei presupuse călătorii făcute de episcop în Germania, în 1942. Inițial, acesta a refuzat să compară în fața anchetatorilor și numai după repetate amenințări ale ofițerilor NKVD a decis să se prezinte la interogatorii.

Marcu Glaser a rămas la conducerea Diecezei de Iași până la 14 aprilie 1948, când a avut loc instalarea episcopului Anton Durcovici, după care a fost ales vicar general al acestuia. După arestarea episcopului Durcovici (26 iunie 1949; *Magazin istoric*, nr. 3/2016), Glaser a preluat din nou conducerea Diecezei de Iași, fiind însă împiedicat sistematic de regimul comunist să desfășoare o activitate pastorală normală.

Episcopul Glaser a trebuit să rezolve problema statutului Bisericii Catolice din România, cerută de ministrul Cultelor, Stanciu Stoian. Dar în statutul propus de ministru nu era prevăzut niciun raport cu Papa. Glaser a refuzat să semneze documentul. Ca urmare, a suportat numeroase vexațiuni din partea Securității. De asemenea, a refuzat să semneze *Apelul pentru pace* de la Stockholm, acțiune promovată de sovietici.

Mormântul episcopului Marcu Glaser din cimitirul Eternitatea

La 29 aprilie 1950, șeful Securității locale, colonelul N. Pandealea, s-a prezentat la sediul Episcopiei Romano-Catolice de Iași pentru a-l convinge pe episcop să semneze respectivul document. Securitatea a făcut mari presiuni asupra episcopului pentru a-l determina să semneze. La 11 mai 1950, câți-

Nunțiu papal Andrea Cassulo

va ofițeri ai Securității au venit la episcop cu același scop. După câteva ore de discuții, episcopul Glaser, după ce s-a consultat cu doi dintre preoții de la Episcopie, și-a dat acordul, cerând însă ca textul să nu fie în contradicție cu „datoria sa de episcop catolic credincios directivelor spirituale ale Sfântului Scaun”. La rândul lor, preoții diecezei urma să semneze un text special, redactat de episcop în conformitate cu dogma și morala Bisericii Catolice.

La 13 mai, episcopul Glaser a trimis preoților din Dieceza de Iași un text în care se afirma faptul că numai Iisus Christos a adus pacea între oameni, iar „Biserica Romano-Catolică a avut drept învățătură propovăduirea și promovarea păcii. De aceea, Biserica Romano-Catolică este pentru pace, contra războiului, mai ales contra întreprinderii oricărei arme de distrugere în masă”.

Securitatea a fost dezamăgită că nu lua atitudine împotriva „imperialiștilor anglo-americani”, ajungând la concluzia că episcopul „este devotat Vaticanului și ierarhiei romano-catolice și nu va întreprinde niciodată acțiuni care să-l ducă la o ruptură cu Nunțiatul”.

La 17 mai 1950, episcopul Glaser și-a reînnoit, în fața ofițerilor de la Securitate, refuzul de a le cere preoților din Moldova să semneze *Apelul pentru pace* de la Stockholm. Securitatea din Iași a propus, la 20 mai 1950, reținerea și arestarea episcopului Marcu Glaser. Această veste l-a afectat atât de mult, încât a făcut un atac de cord și a murit la 25 mai 1950, în condiții neelucidate pe deplin. A fost înmormântat în Cimitirul „Eternitatea” din Iași. ■

Marcu Glaser s-a născut la 25 aprilie 1880, în colonia Landau, din Ucraina, într-o familie germană, deportată în sudul Rusiei. A studiat la Seminarul din Saratov și apoi la Colegiul „Germanicum” din Cetatea Eternă, unde și-a luat doctoratul în teologie.

EPISCOPUL CATOLIC MARCU GLASER ÎNFRUNTĂ SECURITATEA

Lect. univ. dr. pr. FABIAN DOBOȘ

In ziua de 24 iulie 1905 a fost sfințit preot la Minsk, iar în perioada 1907 – 1916 a fost vice-rector și profesor de teologie dogmatică la Seminarul din Saratov. În timpul Primului Război Mondial, în anul 1916, a fost numit paroh de Chișinău și protopop al Basarabiei.

Ecoul activității sale pastorale a ajuns până la Roma. Papa Pius al XI-lea l-a numit, la 5 februarie 1924, camerier papal, iar la 31 octombrie 1930 a fost înscris, de către același papă, între prelații Sfântului Scaun.

De la 1 septembrie 1939 a ocupat funcția de rector al Seminarului „Sfântul Iosif” din Iași, iar la 26 iulie 1942 a fost numit superior al Misiunii Catolice din Transnistria, cu reședința la Odessa. A fost consacrat episcop titular de Cesaropolis, la 25 iulie 1943, în catedrala din București, rămânând în continuare conducătorul catolicilor din Transnistria.

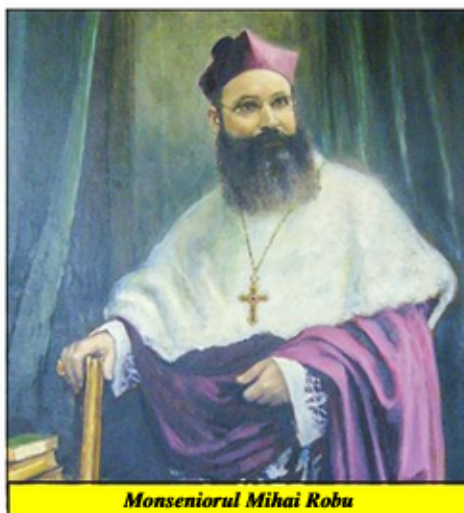
Luptele de pe Frontul de Est l-au determinat să se refugieze în România, iar Sfântul Scaun l-a numit, la 18 octombrie 1944, administrator apostolic al Diecezei de Iași, scaun episcopal rămas vacant în urma morții

monsensiorului Mihai Robu (la 27 septembrie 1944, la Beiuș).

Dar după 23 august 1944, episcopul Marcu Glaser nu s-a întors la Iași și, de comun acord cu clerul diecezan și cu Nunțiatura Apostolică din București, s-a stabilit la Focșani.

După instaurarea Guvernului Petru Groza, Nunțiatura Apostolică din România a cerut, la 12 aprilie 1945, Ministerului Cultelor recunoașterea oficială a episcopului Marcu Glaser ca administrator apostolic al Diecezei de Iași. Cererea a fost repetată în iunie același an, însă fără un răspuns pozitiv.

Tot în aprilie 1946, ministrul Cultelor, Mihail Ralea, îl informa pe nunțiul Andrea Cassullo că guvernul comunist nu-i putea acorda *placetul* legal până la „procurarea unui aviz favorabil din partea Comisiunii Aliate de Control”. Pretextul invocat de Ralea era legat de faptul că episcopul Glaser era născut în Ucraina și ar fi activat până la 23 august 1944 pe teritoriul sovietic. „Or – scria Ralea –, pentru bunele raporturi cu marea aliată din răsărit, nu

Monseniorul Mihai Robu

Sublocotenent Jeanne...

era modest, dar experiența câștigată acolo i-a fost de neprețuit.

Jeanne era scundă, avea doar 1,49 m înălțime, dar o voioșă și o tenacitate de fier. Izbucnirea războiului i s-a părut a fi momentul ei.

Simțea că se poate face utilă îmbrățișând o carieră militară, pentru că patria era în pericol. Fără să ceară acordul părinților, după ce și-a luat rămas bun de la niște verișoare, care au declarat-o nebună de vreme ce pleca în necunoscut, tânăra a coborât în portul comercial al orașului și s-a îmbarcat pe remorcherul „L'Abeille 4“, într-un fel de clandestinitate, cu destinația Marea Britanie. Se temea, dacă ar fi rămas în Brest, să nu ajungă să lucreze pentru germani. Chiar așa îi răspunsese unui coleg: „N-o să stai aici să muncesc pentru nemți. Găsesc eu o barcă“. A doua zi după plecarea ei din oraș, la 18 iunie 1940, trupele germane au debarcat la Brest.

Jeanne nici măcar nu auzise de Apelul generalului de Gaulle din 18 iunie (*Magazin istoric*, nr. 7/1986). Abia la Londra, în iulie, în timpul unei ceremonii, a aflat despre el. A încercat să se angajeze simplu soldat. N-a reușit. I s-a propus să fie infirmieră, ceea ce era mult prea puțin pentru ea.

În același an, când s-a creat corpul feminin de Voluntare ale Forțelor Franceze Libere, Jeanne a înțeles că, în fine, putea participa la acel război așa cum voia ea. Femeile voluntare locuiau pe Hill Street, într-o clădire mare, impunătoare, din centrul Londrei; dormeau cinci-șase în cameră și primeau un carnet militar, denumit „Soldiers Service Book“, ce conținea numărul matricol, identitatea, religia, talia și alte detalii fizice.

În august 1943, 430 de femei între 18 și 60 de ani, cele mai multe provenind de pe pământul Bretoniei, au fost angajate. Șase săptămâni au urmat un antrenament militar intensiv, apoi au fost afectate unor posturi diverse: muncă de birou, telefoniste, șoferi,

croitorese, planton, traducătoare-interprete, bucătărese, infirmiere... Jeanne a ocupat mai întâi un post de secretară, înainte de a fi ridicată în grad și a deveni chimistă într-un laborator de cercetare privind fabricarea explozibililor pe bază de produse cumpărate din drogherii sau de la farmaciști.

Acasă, în secret

Tânăra bretonă voia însă acțiune. Reușise să se impună între bărbați, să fie respectată, în atmosfera oarecum evoluată în ce privește poziția femeii în societate de după Primul Război Mondial. Femeile dovediseră că pot participa la luptă, mânuiri arme. Iar Jeanne era croită pentru aventură și refuza orice înfrângere. Ceea ce o împinsese și spre opțiunea de a se angaja. Așa înțelegea micuța bretonă să se opună ocupației naziste.

A avut și puțin noroc: le-a vizitat laboratorul Henri Frenay, un membru marcant al Rezistenței. Cu sprijinul lui a intrat în Biroul Central de Informații și Acțiune (BCRA), ca sublocotenent, apoi s-a specializat ca instructor de sabotaj la sfârșitul lui august 1943. A învățat să tragă, să se lupte, să sară cu parașuta. Dar în umbră tot nu-i plăcea să rămână. O presa temperamentul. A fost desemnată instructor de sabotaj pentru regiunea M3 (adică în Bretania), sub numele de cod „Grebă“. Începea astfel un nou capitol al biografiei ei.

În noaptea de 20 februarie 1944 un avion a parașutat-o, împreună cu alte zece femei, cea mai mare parte dintre ele operatoare radio, deasupra departamentului Orne. Când a aterizat, reacțiile colegilor ei

... și Henri Frenay (1905 - 1988), un nume de prestigiu al Rezistenței Franceze

EFICIENTA JEANNE BOHEC

FLORENTINA DOLGHIN

bretonă Jeanne Bohec.

Jeanne avea numai 21 de ani în 1940, când Franța a fost ocupată de trupele Wehrmachtului. S-a născut într-o familie de marinari din tată în fiu, cum multe erau în Plestin-les-Grèves, din apropiere de Brest, portul extrem-vestic de la Atlantic. Toată copilăria n-a făcut decât să umble din port în port, cu părinții, acolo unde lucra capul familiei: când la Cherbourg, când la Toulon, când la Brest, când la Rochefort, apoi din nou la Brest, pe care fata l-a îndrăgit cel mai tare. Ea însăși peste ani va mărturisi că, la vârsta aceea, se simțea făcută pentru mare, se imagina pe puntea unei nave de croazieră, purtând uniformă de marină, ca și tatăl ei.

Rezistența franceză a înregistrat între multe nume de bărbați foarte cunoscuți și pe cele ale unor femei, nu însă la fel de notorii. În 2015 președintele François Hollande anunța că „două femei și doi bărbați care au întruchipat valorile Franței când ea era la pământ“ își vor găsi locul de veci în Panteon. Gestul era un omagiu adus unor eroi ai Rezistenței franceze – Germaine Tillion (Magazin istoric, nr. 1/1980), Gèneviève de Gaulle-Anthonioz, Pierre Brossolette (Magazin istoric, nr. 10/1998), Jean Zay (Magazin istoric, nr. 6/1977) –, ale căror rămășițe au fost transferate, în cadrul unei ceremonii, în clădirea ce adăpostește alți 73 de bărbați și două femei, care au marcat istoria Franței. Dacă Jean Moulin (Magazin istoric, nr. 8/1972) este o legendă a Rezistenței, mai puțini au auzit de Jacqueline Fleury sau de Cécile Rol-Tanguy, de Colette Lacroix sau de micuța

„Găsesc eu o barcă“

Dar viața a dus-o în altă direcție. Tatăl a renunțat la drumurile pe mare, s-a mutat la Angers, unde Jeanne și-a petrecut adolescența. A citit enorm în anii aceia, cu predilecție volume despre femeile belgiene care au spionat contra germanilor în Primul Război Mondial și despre mari

înfruntări navale și terestre. Tatăl ei lucrase șapte ani (1906 – 1913) și pe primele submarine. Îi povestise multe. Fiind cam băiețoasă, și-a ales să studieze știința; visa să predea copiilor matematica. Dar până la urmă a ajuns ajutor de chimist, lucrând într-o pulberărie din Brest. Salariul

Câțiva membri ai asociației Sao Breiz, fondată în Marea Britanie în 1940 și grupând bretoni din Forțele Franceze Libere (Jeanne Bohec este prima din dreapta)

îndemâna tuturor. Iar Jeanne știa să evite străzile cu controale, să alcăgă străzi înguste, dosnice, unde nu călcase cizmă germană. De multe ori și-a folosit și atuurile feminine, recurgând la ajutorul nemților pentru cine știe ce mică dificultate, găzduirea într-o noapte când nu mai avea hotel (de fapt, nu avea autorizația de la Feldgendarmie pentru a putea lua cameră la un hotel), iar aceștia, politicoși și amabili, chiar mânați de compasiune, o scosese din încurcătură pe micuță, oferindu-i biroul lor de ofițeri germani unde să-și pună capul. Ca să treacă de baraje și controale, Jeanne s-a deghizat și într-o țărăncuță în căutare de unt sau l-a făcut să creadă pe un neamț că părinții ei, negustori, aveau nevoie de lapte pentru magazinul lor.

Beneficiind de cunoștințe de chimistă, tânăra fabrica singură explozibili, pe bază de produse comune, pe care îi folosea la aruncarea în aer a unor obiective strategice, ca tuneluri, căi ferate, piloni de poduri. Jeanne a pus la cale acțiuni una după alta.

În departamentele Morbihan, Côtes-du-Nord și Finistère a instruit cam 50 de tineri, care și-au dus impecabil misiunile la succes. Mai marii armatei nu au ezitat să-i încredințeze tinerei o misiune de mare importanță: să verifice autenticitatea parașutiștilor aliați veniți din Anglia, aceștia nefiind anunțați prin radio. Jeanne era singura persoană capabilă să îi identifice și toată lumea conta pe ea că va putea descoperi dacă era vorba despre agenți provocatori.

În cadrul Planului Verde de sabotaj al căilor ferate, Jeanne și-a luat răspunderea să arunce în aer calea ferată Dinan-Questembert, utilizând detonatori de proprie fabricație. Și a făcut-o. Trupele germane s-au văzut nevoite să plece pe jos spre frontul din Normandia. Obiectiv realizat!

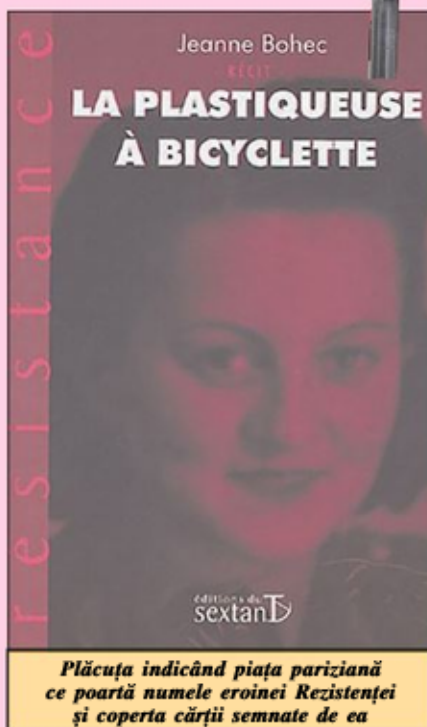
Apoi, cu un pistol-mitralieră Sten pe umăr, a intrat în maquis-ul Saint-Marcel. Membrii acestuia i-au primit pe parașutiștii SAS ai colonelului Bourgoin (*Magazin istoric*, nr. 9/2015). 3.500 de FFI-iști (Forțele Franceze din Interior) din Morbihan au fost înarmați, grație celor

68 de avioane care s-au succedat continuu în nopțile dintre 5 și 18 iunie 1944.

Și totuși, Jeanne nu a jucat rolul pe care și-l dorea și a resimțit dur bariera impusă de faptul că era femeie. Credea despre ea că era o mai bună trăgătoare decât mulți bărbați. La 18 iunie 1944 unitatea ei de maquis a fost atacată de forțe germane importante. Inamicul, care nu a reușit să pună mâna pe niciun membru al Rezistenței, a trecut la represalii contra populației.

După dispersarea unităților de maquis, Jeanne a stabilit numeroase legături între cele trei departamente bretone, a condus mai multe operațiuni de parașutare în Finistère și a participat la luptele pentru eliberarea orașului Quimper, înfăptuită la 8 august.

La încheierea războiului, Jeanne și-a reluat studiile, și-a încheiat formația științifică și a funcționat ca profesoară de matematică, primul ei vis, la Liceul „Roland Dorgelès” din Paris, arondismentul 18. În 1975 a devenit viceprimar al acestui arondisment. A locuit într-un cartier de artiști, pe strada Junot din Montmartre. Pentru devoțiunea ei față de cauza eliberării țării, a devenit ofițer al Legiunii de Onoare și comandor al Ordinului de Merit. S-a stins la 11 ianuarie 2010 și a fost înmormântată la Plestin-les-Grèves, în Bretonia natală. În 2004 i-a apărut volumul autobiografic *La Plastiqueuse à bicyclette* (Atentatoarea pe bicicletă). ■

*La 8 august 1944,
oamenii colonelului Pierre-Louis Bourgoin
intră trimfători în comuna Vannes,
din sudul Bretoniei*

bărbați, total antipatici, au fost concludente: „E un copil!”. Alții nu s-au putut abține să nu mârâie contra responsabililor de la Londra, când au văzut structura fragilă a „Greblei”: „Ne-au trimis-o să o creștem”.

De partea ei și Jeanne suferea pentru condiția de femeie, decepționată „de a nu fi echipată decât cu o armă minusculă, un pistol de damă, un pistol jucărie”, va scrie mai târziu în volumul de amintiri. Ceea ce, de fapt, o va motiva și mai tare să se facă remarcată și să-și surprindă camarazii. Un bărbat chiar a refuzat o dată să sară cu parașuta, în vreme ce ea nu a ezitat. Cu mare încredere în ea, dar și în Dumnezeu, Jeanne înfrunta cele mai dificile situații.

Sigur că avea și ea momente de ezitare, de îndoială și chiar de frică. Când a sosit la Paris, de pildă, oraș ocupat de naziști, s-a cam pierdut când a trebuit să arate prima oară cartela de alimente într-un restaurant, unui băiat care servea la masă. Putea oare trece neobservată? Sau i se ghicea pe figură falsul? Mai puteau să o trădeze anglicismele, care uneori îi veneau instantaneu pe limbă. Trebuia să fie foarte atentă la toate detaliile, să acționeze rapid, fără să comită nici cea mai mică greșală. Dar când pornea la acțiune Jeanne se comporta ceas, reușea să se concentreze foarte bine. Devenea încet-încet o femeie stăpână pe acțiunile ei, o femeie matură, perfect eficientă.

După trecerea prin Paris, s-a îndreptat spre Bretonia natală, cu trenul. Acolo trebuia să acționeze, având grijă să nu-și expună familia, să nu se lase deconspi-

rată, deci să nu aibă niciun contact cu rudele. În spațiul dintre Morlaix și Lannion îi era interzis să intre, pentru că acolo locuiau mai mulți veri. Oricum, nu s-ar fi pus problema. Jeanne era mult prea devotată cauzei Rezistenței pentru a nu fi înțeleasă că trebuia să-și sacrifice relațiile personale. Raymond, logodnicul ei, rămăsese în Anglia. Dar nici acolo nu se vedeau prea des. Participau amândoi la misiuni, fiecare în altă parte, așa că treceau luni fără să se întâlnească.

Nemții nu au manifestat nicio suspiciune față de tânăra cu aparență inofensivă, mai tot timpul pe bicicletă. Brăzda în-colo și înapoi așezările bre-tone, pentru a-i instrui la domiciliu pe membrii Rezistenței cu modul cum trebuia manevrați explozibilii, în perspectiva luptelor pentru eliberarea de sub germani. Și totul sub nasul nemților. Dar cine se gândea că această tânără femeie s-ar fi putut ocupa cu lucruri atât de periculoase?

Jeanne Bohec aduce dovada eclatantă că femeile sunt foarte capabile să atingă un grad de curaj, de determinare și eficiență la care puțini bărbați au acces

(Jean Chaban-Delmas,
în prefața cărții
semnate de
Jeanne Bohec)

Misiune de mare finețe

În vremea ocupației naziste bicicleta era un mijloc de circulație foarte uzitat, la

*Membri ai Rezistenței franceze
plasează explozibili pe calea ferată*

Reconstituirea unui Miacid

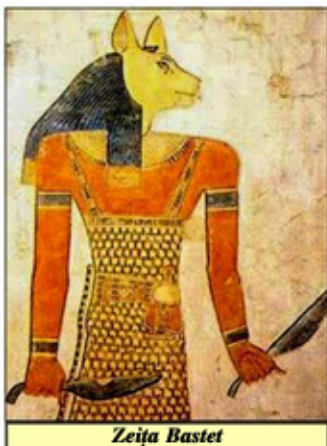
special creată pentru a le adăposti. Patrupedul avea aproximativ opt luni și era unul de talie mare, asemănător cu pisicile sălbatice din Orientul Apropiat. În opinia arheozoologului Jean Denis Vigne, specialist în domesticirea animalelor din bazinul mediteranean, modificările morfologice ale scheletului nu pot atesta cu certitudine că era vorba de un prieten domestic, ci, mai degrabă, de unul îmblânzit.

2. O zeitate venerată...

Abilitatea pisicilor de a prinde și omorî șoareci, șobolani sau serpi – animale dăunătoare gospodăriilor – le-a asigurat un rol important. Vechii egipteni le venerau, considerând că zeița Bastet, a fecundității și Lunii, ocrotitoarea femeilor gravide și a copiilor, lua, în fiecare noapte, chipul unei pisici. Arheologii au descoperit numeroase morminte în care personajele importante erau însoțite de pisici mumificate, generos împodobite cu bijuterii, asemănător oamenilor. Locuitorii de pe Valea Nilului faraonilor se închinau Marii Pisici Mau, care, în *Cartea Morților*, îl distrusese pe șarpele Apophis, ce încercase să răstoarne barca solară a lui Ra. Tot acolo exista credința că, pe timpul nopții, soarele se păstrează la fel de luminos în... privirea

sculptoare a unei pisici. Exportul lor era interzis, iar cine le omora era pedepsit cu moartea.

Zeița Artemis era adesea reprezentată de grecii antici cu mai multe pisici la picioare. În mitologia scandinavă, Freya, zeița fertilității, se deplasa într-un car tras de pisici. Budiștii considerau că reîncarnarea ca pisică aparține doar sufletelor bune, penultima treaptă pe care o urcă spiritul uman înainte de a intra în Rai. Însuși profetul Muhammad a fost foarte apropiat de pisici. El

Zeița Bastet

și-ar fi rupt, cu bună știință, mâneca unei haine de ceremonii, numai să nu deranjeze somnul unor pisei care-și găsiseră culcuș acolo. Așa a apărut poate și proverbul arab: „Dacă nu ai un prieten, ia-ți o pisică!”.

Numai în zodiacul chinezesc nu i s-a permis prezența. O veche credință consemnează că, văzând-o jucându-se cu un șoarece, înainte de a-l ucide propriu-zis, Buddha ar fi exclus-o din lista animalelor zodiacale. O altă explicație este dată de legenda conform căreia Împăratul de Jad ar fi lansat un concurs pentru a

desemna animalul care putea reprezenta fiecare an în parte. Cine reușea să treacă un râu învolburat primul intra în imortalitate. Pisica și șobolanul considerate atât printre cele mai inteligente patrupede, dar, totodată, și cele mai slabe înotătoare au decis să participe. Inventive, l-au convins pe credulul taur să le care în spate. Pe la mijlocul vântorii, șobolanul a împins-o pe pisică în apă și, astfel, a reușit să ajungă primul.

3. ... dar și temută. Folclorul multor popoare – europene sau nu – a păstrat o imagine destul de bivalentă pentru pisică. În Grecia, de pildă, există credința că, dacă o astfel de felină sare peste un mormânt, sufletul celui care se odihnește acolo se transformă într-un vampir, care va bântui familia decedatului. Și, de aceea, chiar și astăzi, la orice înmormântare, pisicile sunt ținute cât mai departe!

La olandezi, chiar dacă este un animal drăguț de companie, mulți copii sunt învățați să nu-și destăinuie secretele în fața ei: o cutumă locală spune că pisica este cea care împrășteie bârfele în tot orașul. Orașul belgian Ypres este renumit atât pentru industria lânii, cât și pentru un ciudat festival – *Kattenstoet* (Parada pisicii) –, ținut cu regularitate în a doua duminică din luna mai, începând cu anul 1955. Se pare că obiceiul ar avea legătură tot cu lâna, care era depozitată într-un turn Lakenhall. Acolo, pentru a stărpi rozătoarele, muncitorii aduceau iarna pisici, care, odată cu venirea primăverii și încălzirea timpului deci și posibilitate de aerisire mai mare!

Poveștile animalelor

PISICA ȘAPTE LEGENDE, SUPERSTIȚII ȘI ZICĂTORI

THEO STĂNESCU-STANCIU

Unul dintre animalele de companie preferate, în special de femei, pisica a ocupat poziții privilegiate și în multe dintre miturile cosmogonice. Apariția sa a fost considerată, de multe ori, o necesitate. Legenda potopului povestește că, văzându-și, la propriu, arca infestată de șobolani, Noe s-a rugat lui Dumnezeu să-i apere alimentele și familia. Îndurător, Tatăl ceresc i-a poruncit leului să strănute și, astfel, a fost creată pisica! Filația apare și în tradițiile celților, care considerau că pisica nu reprezintă altceva decât întruchiparea unui spirit gata să se înalțe.

1. O dată de naștere incertă. Nimeni nu poate spune data exactă la care a apărut prima pisică. Paleozoologii merg cel mai adesea pe varianta existenței unui predecesor comun pentru pisici și câini – *Miacis* –, un animal care seamănă cu nevăstuica de astăzi. Acesta și-ar fi făcut resimțită prezența în urmă cu aproximativ 40-50 milioane de ani. *Smilodon* – un gen de

tigru cu colți de tip pumnal –, care ar fi trăit cu 1,6 milioane de ani în urmă pe teritoriul actuali Americi de Nord, ar reprezenta ruda cunoscută cea mai îndepărtată a pisicii.

Nici despre procesul domesticirii nu se pot oferi informații sigure. Multe studii consideră că ar fi început acum 9.000 de ani, după cum o atestă unele urme arheologice descoperite pe un șantier

de lângă Jericho (Israel). Săpăturile efectuate de echipa francezului Jean Guilaine, în 2004, într-un cimitir din Epoca Pietrei, situat lângă orașul Shillourokambos, Cipru, au scos la iveală un mormânt (7.500 – 7.000 î.H.), în care rămășițele umane erau însoțite, alături de alte ofrande și obiecte de podoabă, și de cele ale unei pisici, așezate cu mare grijă, într-o scobitură

cheamă cu lăbuța, și a intrat. Imediat, un trăsnet a lovit copacul. Recunosător pentru că astfel și-a salvat viața, călătorul, care s-a dovedit a fi bogat și influent, i-a luat sub aripa lui protecție. Pisica s-a stins din viață înaintea călugărului, dar acesta nu a uitat-o niciodată. În onoarea ei, a ridicat

Maneki Neko

o statuie, reprezentând-o cu lăbuța ridicată. Templul poate fi admirat și azi, într-o suburbie a orașului Tokio, Gotokuji, un loc unde sunt strânse laolaltă peste 1.000 de reprezentări ale pisicii norocului!

Din același mediu marinăresc s-au născut și alte superstiții. Conform unciei, dacă, înainte de o călătorie pe ape, întâlnești o pisică ce miaună supărată, voiajul va fi unul dificil; în schimb, dacă ea este jucăușă și veselă, vei avea parte de vânt bun din pupă. Te-ai enervat pe o felină care ți s-a urcat la bord, ai grijă, niciodată să nu o arunci în apă, căci o furtună puternică se va isca!

În Italia, cine aude o pisică strănutând este bucuros: norocul îi va ieși în cale! Mai mult, dacă animalul pe care îl auzi îți aparține, atunci te vei procopsi cu o groază de bani. Când zgomotul se face remarcabil la o nuntă, căsnicia va fi una de lungă durată. Numai că, ai grijă, dacă o pisică strănută de trei ori, cu siguranță, te vei procopsi cu o... răceală!

În Boemia centrală, animalul este văzut și ca un simbol al fertilității. Dacă vrei ca ogorul să fie roditor, îngroapă o pisică acolo și, garan-

tat, recolta de la toamnă va fi una bună.

6. Pisica neagră: ghinion sau șansă?!

Despre aproape toate tipurile și rasele de pisici s-au născut, de-a lungul timpului, legende. Dar, de departe, pisica neagră a fost primadonă. Poate că totul i se trage

din Egiptul antic, unde animalul negru ca tăciunele era asociat zeității Bastet, sau din credințele Evului Mediu, conform cărora toate vrăjitoarele le aveau alături. Oricum, ea este, aproape peste tot în lume, asociată cu ghinionul, cu moartea...

Dar, mai ales, cu vrăjitoria. Și, în special, în Anglia medievală, unde bătrânele singure își luau pe lângă casă pisici ca animale de companie. Spirite retrase, adesea neînțelese și puțin apreciate de comunitate, s-au transformat, rapid, în imagistica populară, în vrăjitoare cu puteri nebănuite. Într-una dintre cele mai cunoscute povești din folclorul englez, datând de prin 1560, un părinte și un copil, ce se plimbau sub clar de lună, prin Linconshire, s-au speriat de o creatură ciudată, de talie mică, întunecată, ce le-a tăiat calea. Bestia, după ce a scos zgomote teribile și și-a agitat ghearele, a dispărut în casa unei femei singuratice, suspectată de mult de a fi practicat magia. A doua zi chiar, când

bărbatul s-a întâlnit cu aceasta, pe străzile urbei, a văzut-o desfigurată, cu un braț bandajat și călcând cu greutate. De atunci, nimeni nu a mai avut nicio îndoială: pisicile negre, noaptea, se preschimbă în vrăjitoare și pedepsesc pe oricine le stă în cale.

O adevărată isterie s-a instalat în multe dintre societățile europene din Evul Mediu. Numai în vremea regelui Franței și Navarrei Ludovic al XIII-lea, cel Drept (1610 - 1643), nenumărate pisici au fost omorâte, lună de lună, prin ardere pe rug.

Au fost acuzate de hipnotism și de alte puteri oculte. O legendă nordică povestește că

O pisică pe puntea unei nave militare

zeița Freya era ajutată de două pisici, care, după ce au servit-o cu credință timp de șapte ani, au fost răsplătite, transformându-se în vrăjitoare, care își luau forma umană doar la adăpostul întunericului, altfel fiind doar simple... pisici negre. Cu predilecție cele născute în mai, spun proverbele englezești, încarnează spirite malefice.

Mulți dintre copiii scoțienilor au crescut cu poveștile despre Pisica Sith, o divinitate sub formă de felină uriașă, care ar avea puteri nebănuite,

Kattenstoet (Parada pisicii), în orașul belgian Ypres

erau aruncate în stradă, și ca simbol al distrugerii spiritelor rele.

Nici francezii nu au uitat-o. Un proverb avertizează că, dacă încerci să traversezi o strâmtoare împreună cu o pisică, ceva rău ți se va întâmpla. Iar, în regiunile sudice ale țării, când o tânără fată nemăritată calcă, din greșeală, pe coada unei pisici, trebuie să mai aștepte cel puțin 12 luni până își va găsi alesul.

4. Dau buletinul meteo. În exotica Indonezie, pisicile sunt asociate cu starea vremii. Dacă dorești să chemi ploaia, nu ai altceva de făcut decât să... arunci apă peste o pisică. Și, ca răzbunare, spiritul felinei va aduce norii.

Ciudata relație pisică – stare atmosferică a pătruns și pe continentul european. Conform unor vechi superstiții de peste Canalul Mânecii, dacă patrupedul se spală în spatele urechilor cu siguranță furtuna este pe aproape; iar dacă doarme cu cele patru lăbuțe dedesubt vremea se strică definitiv.

În Scoția sfârșitului de secol al XVI-lea, maestrul vrăjitor John Fian (sau Cunninghame, mort la 16 decembrie 1591) a fost acuzat, alături de prezicătoarea și maștera Agnes Sampson (cunoscută și ca

„Înțeleapta din Keith“), de invocarea unei furtuni, menite să împiedice navele care îi aduceau acasă, de la Oslo, după festivitățile de căsătorie, pe regele Iacob al VI-lea (1567 – 1625)

și a sa mireasă, Anna a Danemarcei (1574 – 1619). Cei care au intrat în istorie ca învinuiți în Procesul vrăjitoriei din North Berwick s-au folosit tocmai de pisici, pe care le-au zvârlit în mare spre a invoca puterile stihțiilor. Chiar dacă vrăjile nu au avut efect, Fian și acoliții săi au fost condamnați la moarte prin ardere pe rug.

5. Aducătoare de noroc. Marinarilor niponi, din cele mai îndepărtate timpuri, își luau cu

ei pe ape una dintre cele mai apreciate rase – bobtail-ul cu coada scurtă, despre care se crede că ar fi venit în Japonia cu aproximativ 1.000 de ani în urmă. Ele au devenit extrem de importante pentru autoritățile imperiale, stărpind răzătoarele, astfel că au apărut și decrete împotriva exportului lor.

În jurul anului 1700, în prima descriere a arhipelagului făcută de un european, naturalistul și scriitorul german Engelbert Kaempfer (1651 – 1716), se consemna că acea Mi-Ke (literal, „păr în trei culori“) „este singura specie

care este crescută în gospodărie. Ea are o blană în trei culori: alb, negru și maroniu-gălbui, iar coada ciuntă arată de parcă ar fi fost tăiată sau ruptă. Nici poveste ca ele să prindă șobolani sau șoareci, cât e ziua de lungă au parte de alintul și dragostea femeiască“.

Mulți dintre noi o recunoaștem și astăzi din vitrinele magazinelor: Maneki Neko (literal, „pisica ce face semn“), care dă dintr-o lăbuță, tocmai pentru a atrage norocul. Dar istoria ei este la fel de îndelungată. Se spune că un călu-

Gravură înfățișând povestea vrăjitorului John Fian

găr sărac avea în grijă un templu din zona orașului Tokio. Nu mai avea pe nimeni pe lume, decât o pisică – Tama. An după an, viața devenea din ce în ce mai grea pentru bătrân. Într-o zi, disperat, i-a cerut acestuia ajutorul: „Măcar o dată, fă și tu ceva pentru mine!“. Și Tama i-a ascultat jelană. A ieșit din templu și și-a spălat capul cu lăbuțele. O ploaie rece a început imediat să cadă din ceruri. Tocmai atunci, pe acolo trecea un călător grăbit. Mai întâi s-a adăpostit sub un copac; dar ploaia cădea potop. A văzut templul, pisica ce părea că îl

ACUM 90 DE ANI...

NEW YORK AND LONDON TALK FREELY,
OPENING NEW RADIOPHONE SERVICE;
FIRST PRIVATE CALL TO NEW YORK TIMES

Crossing Oceans
one transatlantic
phone call at a time.

Give London a call
starting January 7, 1927

DORINA MIHALCEA

● La Londra ploaie, la New York soare! ● Adio distanțe! ● Opt secțiuni pentru a urmări mingea de acasă ● Doi comentatori: unul cu cifrele, altul cu relatarea... ● Iorga versus Sebastian!

„Cum e vremea la Londra?!“ – cine și-ar putea imagina că o atât de banală întrebare a stârnit un uriaș entuziasm la începutul anului 1927. Compania AT&T (American Telephone and Telegraph, înființată în 1893) reușea să stabilească prima convorbire telefonică comercială între America de Nord și Europa. Era 7 ianuarie 1927, iar la Londra era o noapte umedă și friguroasă, în timp ce la New York soarele se arăta extrem de generos.

Folosindu-se de undele radio, specialiștii de la AT&T au realizat o conexiune telefonică între New York și Londra (patentat în 1876 de Graham Bell, telefonul a avut o istorie legată aproape exclusiv de Statele Unite ale Americii: prima convorbire în

Hartford, Connecticut, 1877; în 1883 prima legătură telefonică între două mari orașe americane, New York și Boston; primul serviciu de telefonie contra cost – 1889).

Inainte de convorbirea oficială s-a făcut un test. Conversația a început brusc, dar extrem de firesc: „Mă auziți acum?!“... Și apoi: „M-am îndepărtat puțin de transmisorul meu, simțiți vreo schimbare?“. O voce cu un pronunțat accent britanic a răspuns afirmativ. Profetic, americanul a replicat: „Distanța fizică nu va mai însemna nimic. Suntem la începuturile unei lumi care se va afla pe repede-înainte...“. Din nefericire, istoria nu le-a înregistrat și numele, însă replicile au rămas posterității!

inclusiv să fure sufletele celor decedați, înainte de a fi luate de Dumnezeu. De aceea, trupurile trebuia păzite zi și noapte, înainte de înmormântare, pentru a le proteja de Sith.

S-a ajuns chiar și la anatele papale: Grigore al IX-lea (1227 – 1241) a decretat că pisica neagră este o creatură a lui Satan!

Dar sunt și zone în care felinele negre sunt nu numai apreciate, ci protejate și iubite. Nu trebuie să rămâi, de pildă, uimit, dacă participi la o nuntă în Yorkshire, Marea Britanie, și vezi că cineva aduce în dar o pisică... neagră. Ea este simbol de noroc și casă de piatră! Tot acolo, soțiile marinarilor țineau la mare cinste mâțele negre, căci, cu cât erau mai bine îngrijite, cu atât mai teferi și bogați li se întorceau soții acasă. Tradiția s-a răspândit și la navigatori, care, asemenea japonezilor din alte vremuri, credeau că dacă au la bord un animal de culoarea tăciunului, pe care să-l hrănească și să-l iubească pe tot timpul călătoriei, vor avea parte doar de vreme bună și vânt prielnic. Atât de căutate au devenit, încât și prețurile au crescut peste măsură, mulți pescari nemaiputându-și permite să le achiziționeze...

Superstiția a ajuns și la urechile capetelor încoronate. Carol I, regele Angliei, Scoției și Irlandei (1625 – 1649), o îndrăgise într-atât pe pisica sa neagră, încât credea cu tărie că e deținătoare de puteri miraculoase. Dacă era fericită și dolofană – regatul traversa timpuri de belșug; în schimb, dacă se îmbolnăvea o pacoste avea să cadă asupra-i. Ironia sorții: el a fost arestat tocmai la o zi după moartea patrupe-

dului preferat. Dar acesta s-a stins din cauze naturale!

7. „Ți-a mâncat pisica limba?” Pisica și-a făcut simțită prezența chiar și în vocabular. Multe expresii – e ade-vărat cele mai numeroase și cunoscute sunt de origine engleză – pleacă de la realități legate de existența felinei. Fraza „Ți-a mâncat pisica limba”, de exemplu, are o

Winston Churchill era mereu înconjurat de pisici. Se spune că într-o zi, pentru că una dintre ele nu i-a răspuns când a salutat-o de dimineață, a azyărit cu niște hârtii după ea. Pisica a fugit de acasă. Seara, i-a cerut servitoarei să pună un carton în geam, pe care scria că dacă se întoarce, o iartă. După câteva zile pisica a revenit și a primit smântână și somon

explicație destul de simplă și trimite la legile din Anglia medievală, în care, deseori, unui incriminat, drept pedeapsă, i se reteza limba și apoi era aruncată la pisicile care își făceau veacul prin curtea castelelor.

Sau la fel de cunoscuta „plouă cu câini și pisici”, despre care există părerea că ar fi pornit de la existența de zi cu zi din aceeași Anglie medievală, unde numeroase

animale de talie mică – deci nu numai pisicile și câinii, ci și șoarecii, șobolanii sau diverse insecte –, pentru a atrage cât mai mult din razele unui soare și așa destul de zgârcit, se cocoțau pe acoperișurile locuințelor, cel mai adesea confecționate din paie groase sau coceni, fără bârne groase dedesubt, și se piteau printre. Odată cu primele picături de ploaie, paiele deveneau alunecoase, astfel că multe dintre animale cădeau pur și simplu... din cer, fie direct în locuință, fie lângă. Una dintre cauzele apariției patului cu baldachin ar fi tocmai aceasta de a-i proteja pe stăpâni de „musafirii nepoftiți” din tavan! Alte opinii o leagă de o teribilă furtună care ar fi lovit coasta engleză prin secolul al XVII-lea și care a adus cu ea o mulțime de câini și pisici.

Sau „te-am prins cu mâta-n sac” (formula originală fiind: „sari ca pisica din sac”) are aceeași origine englezească. Negustori necinstiți, în loc să vândă porci prin târguri, îi înlocuiau cu suratele patrupepede miorlăitoare, iar, odată sacul desfăcut, acestea, speriate, încercau să scape.

Și unii dintre lingviștii români au insistat pe etimologia complicată și cu iz oriental a denumirilor animalului care a fascinat atât, de-a lungul vremii. Cuvântul „pisică” apare atât în Pravila de la Govora (1640), cât și în Biblia de la București (1688), mulți alăturându-l de turcescul „pisik”. Sextil Pușcariu mergea pe varianta conform căreia în Muntenia și într-o parte din Ardeal se folosește cuvântul „pisică”, iar în restul țării „mâță” (cuvânt regăsit atât în albaneză, cât și în limbile slave, asemănător lui „cotoi”). ■

Lance Sieveking (dreapta) în timpul unei transmisii radio în direct de la o cursă de cai

roșii lui Sheffield United, irlandezul Billie Gillespie (1891 – 1981). Cu toate că partida s-a terminat la egalitate, entuziasmul a fost unanim când a fost vorba de calitatea transmisiei în direct. Ediția de a doua zi a cotidianului *Manchester Guardian* a oferit o descriere detaliată a partidei, felicitând realizarea celor de la BBC. Pe aceeași linie s-a înscris și comentariul celor de la *The Times*, care au subliniat caracterul plin... de viață și exact al descrierilor de la fiecare fază.

Mulți dintre contemporani consideră că un rol important în alegerea acestei partide pentru prima transmisiune radiofonică în direct din Marea Britanie l-a jucat managerul lui Arsenal, Herbert Chapman (1878 – 1934), unul dintre cei mai de succes și influenți conducători de fotbal ai secolului al XX-lea. Un pionier în adevăratul sens al cuvântului, de numele lui Chapman s-au legat multe inovații din lumea jocului cu balonul rotund, atât din domeniul tactic, cât, mai ales, al pregătirii fizice (introducerea exercițiilor

Iuliu Bodola (dreapta) alături de Ladislau Bölöni

fitness, utilizarea maseurilor și a fizioterapeuților pentru sportivi), al competițiilor continentale (a propus crearea unei întreceri continentale cu mai bine de două decenii înainte de organizarea ei oficială) sau al folosirii jucătorilor de culoare ori din afara Regatului Unit. I-a călcat pe urme și succesorul, fostul asistent George Allison (1883 – 1957), conducător al clubului între 1934 și 1947. Putem spune că a fost și meritul lui că la doar zece ani de la prima transmisiune radiofonică, tot Arsenal s-a aflat pe afișul primei transmisii de televiziune în direct. Era 16 septembrie 1937 și pe micile ecrane alb-negru jucătorii primei echipe a Tunarilor au înfruntat rezervele. Totul a durat 15 minute, mare parte a transmisiunii fiind dedicată prezentării celor două echipe.

Nici Radiodifuziunea Română nu a rămas cu mult în urmă. La doar șase ani după realizarea celor de la BBC, la 11 iunie 1933, intra și în casele românilor primul meci de fotbal. Competi-

Schema terenului de fotbal împărțit în opt sectoare, oferită de publicația Radio Times ascultătorilor

toare au fost echipa națională a României și selecționata Iugoslaviei, partida derulându-se în cadrul Cupei Balcanice (competiție care s-a desfășurat între 1929 și 1980). Au fost cinci minute de transmisie în direct de la victoria tricolorilor cu 5-0 de pe Stadionul ONEF (Oficiul Național de Educație Fizică, inaugurat la 9 mai 1926), din fața a peste 25.000 de spectatori, printre care și tânărul Mihai de Hohenzollern. Pasele și golurile echipei antrenate de Constantin Rădulescu, avându-i sub comandă pe Iuliu Bodola (1912 – 1992) și „Calul” Ștefan Dobay (1909 – 1994), au stârnit mari și nebanuite pasiuni. Nicolae Iorga s-a contractat cu Mihail Sebastian, prin intermediul articolelor de presă, pe tema succesului noului fenomen sportiv și nu numai. Istoricul critica tocmai „copilăria” bucuriei, în timp ce romancierul îi sublinia modernitatea „cea mai apropiată de instinctul maselor și de orientarea timpului nostru”. ■

Walter S. Gifford vorbește din biroul său de la New York cu Sir Evelyn Murray, aflat la Londra

Vineri, 7 ianuarie 1927, de o parte și de cealaltă a receptoarelor s-au aflat președintele companiei americane pentru mai bine de două decenii (1925 – 1948), Walter S. Gifford (1885 – 1966), și Sir Evelyn Murray (1880 – 1947), secretarul Oficiului General al Poștelor, organizația care conducea în acea perioadă sistemul britanic de telefonie. Din clădirea AT&T, cuvintele au străbătut lejer peste 3.000 de mile marine (în mod obișnuit, o excursie de cinci zile în acele vremuri!) și au ajuns în birourile de pe malurile Tamisei. Era 08.44 la New York, respectiv 13.44 la Londra. Legătura s-a stabilit în maximum un minut.

Ambii parteneri de dialog transoceanic au subliniat importanța momentului.

Cu un calm imperturbabil, Sir Murray a declarat, în mod oficial, primul serviciu telefonic transatlantic deschis „tuturor celor care doresc să-l achiziționeze”. Iar doritorii nu s-au lăsat deloc așteptați. Chiar din momentul în care convorbirea s-a încheiat, a și fost deschisă o listă cu potențiali utilizatori. Chiar dacă pentru trei minute trebuia să scoți din buzunar 75 dolari!

În următorii șase ani, serviciile s-au îmbunătățit continuu, legând fără probleme America de Nord cu Europa. În 1929, nava „SS Leviathan” a devenit primul transoceanic ce oferea telefonie prin radio atât pasagerilor săi, cât și întregului echipaj. În 1931, serviciile s-au extins și spre Hawaii, iar în 1934 spre Tokio.

Aproape 17.000 de spectatori în tribune și nu se știe câte alte mii în fața aparatelor de radio. Era o după-amiază rece de sâmbătă 2 ianuarie 1927 și englezii se pregăteau să urmărească, unii, pentru prima dată din tihna

căminelor, o partidă de fotbal în direct! Se confruntau două cluburi de tradiție: Arsenal (înființată în nordul Londrei în 1886) și Sheffield United (la Sheffield în 1889). Partida din prima divizie britanică a fost transmisă de postul național de radio BBC direct din iarba de pe Highbury (stadionul echipei tunarilor încă din 1913).

Trecuse doar o săptămână de la prima încercare de transmisie în direct a unei dispute sportive – meciul de rugby dintre Anglia și Țara Galilor (15 ianuarie 1927, stadionul Twickenham, scor final 11-9). Părea că totul intrase pe un făgaș bun și toate obstacolele puteau fi depășite. Deoarece mulți dintre ascultători se plânseseră că nu priceuseră prea multe din transmisia de rugby, au fost gândite și unele inovații. Publicația *Radio Times* și alte câteva gazete locale au atașat programului obișnuit și o schemă a terenului de fotbal împărțit în opt sectoare. Era, se pare, ideea unuia dintre pionierii radioului britanic, Lance Sieveking (1896 – 1972), și ea a rămas în uz până în... 1939! În plus, partida a avut, pentru prima dată, și doi comentatori: în timp ce primul descria fazele, cel de-al doilea îl întrerupea de fiecare dată când era cazul cu numărul secțiunii unde ajunsese mingea. Astfel, cu foaia-șablon tipărită în față și având pe fundal uralele spectatorilor din tribună urmărirea oricărui meci de acasă devenea mult mai facilă.

Pentru Tunari a înscris Charlie Buchan (1892 – 1960), poate unul dintre cei mai cunoscuți fotbaliști ai momentului, iar pentru alb-

Președintele american Coolidge într-un dialog telefonic cu regele Spaniei

DIN ISTORIA ARMELOR DE LUPȚĂ

ARMĂ DE FOC CU FITIL	↓	CAP DE MILITAR!	↓	... GORDIAN	→		↓	CADEȚ!	↓	
LANCE		SĂRMĂ SUBȚIRE		OM FOARTE BOGAT	↓			PĂTRUNSE	↓	
	↓			LIPIT PE PEREȚ!				ÎN DUEL!	↓	
						ARMĂ GREA	→			
						BRĂZDAT	↓			
SEGMENT FONETIC	→							ÎN CETE!	→	
ACȚIUNE								VÂRFUL CAPULUI	↓	
	↓			LOC PT. MAȘINI	→					
				O DATĂ PE LUNĂ				DESE!	↓	
LANCE CU VÂRF ASCUȚIT ȘI SECURE	→									
NADE!										
	↓									
		ÎN RUTĂ!	→			PROBĂ DE EXAMEN	→			
		ÎNCHISĂ ERMETIC				ÎNSUȘIRE	↓			
OBRĂZ	→									
TRAS DE BOL										
ARUNCĂ PIETRE				PLUMB (SIMBOL)		BILE!		CONCENTRAT LA CE FACE		
	↓									
										PUȘCĂ (FLINTĂ)
		ARMĂ DE ARUNCAT SĂGEȚI	→							↓
		ARMĂ VECHE	↓							
	↓			PLIN DE ELAN!		TERNĂ!	→			
						ÎN CUBA!	↓			
LEZIUNE	→									
CURSE!				PUTERNIC (FIG.)	→			NECUM!	→	
A SE SALVA										
	↓					CIOMAG	→			

D. CIREAȘĂ

ȘEDINȚĂ LA P.N.T.

Iată noi pagini din procesul-verbal al Ședinței Comitetului Central Executiv al Partidului Național-Tărănesc din 4 ianuarie 1938, păstrat în Arhivele de la Hoover Institution on War, Revolution and Peace. Putem reproduce acest document grație doamnelor ELENA DANIELSON și LAURA COSOVANU, cărora le mulțumim și pe această cale.

Aici nu este vorba de un joc interesant de șah, de un joc interesant politic în care unul când ajunge deasupra, când trece dedesubt. Aici este vorba de condițiunea existențială a neamului românesc, de seriozitatea neamului românesc, de puțința ca neamul românesc să fie el stăpân pe destinele sale, iar să nu fim mânuiți ca niște marionete la dispoziția nu știu cărei forțe și nu știu cărei tendențe (aplauze).

Astăzi, după ce guvernul a golit casa statului când partidul liberal a lăsat într-o enormă încurcătură internă și externă țara, am putea fi foarte fericiți că se găsește un om curajos să ia asupra sa răspunderea acestei situațiuni. N-am fi decât mulțumitori pentru faptul că partidul nostru este absolvit de greaua sarcină de a lua asupra sa misiunea de a pune ordine în politica internă și externă a țării noastre.

Dacă în locul acestui sentiment de mulțumire ne cuprinde un sentiment de revoltă, aceasta este pentru că suntem convinși, simțim că acest guvern plămădit dintr-un moment de capriciu nu poate duce decât la o catastrofă țara.

Va veni vremea când vom avea ocazia să despicăm totul, toate măruntaele acestui guvern, să arătăm toate contradicțiile care există în formația acestui guvern și să arătăm oficina imorală unde se fac toate acestea.

Acum este suficient ca prin glasul Dvs. autorizat partidul să spună veto și să pronunțe hotărârea sa de a lupta cu ultima energie contra acestui guvern.

Or, onorat comitet, afară de sentimentul acesta de însuflețire, pe de o parte, și de durere, pe de alta, ne cuprinde și un sentiment de

adâncă indignare: o adâncă indignare văzând că în istoria partidului nostru se repetă a treia oară acte de revoltătoare trădare.

Într-adevăr, s-au găsit oameni care pe munca Dvs., pe devotamentul Dvs., pe însuflețirea masselor noastre s-au ridicat la situațiuni distinse, la situațiuni respectate, la situațiuni înalte, să părăsească partidul nostru și nu numai să-l părăsească, dar să-l trădeze intrând în tabăra adversă, tabără care cultivă idei și sentimente diametral opuse cu ale partidului din care am făcut parte, adversari care n-au o mai înaltă și mai frumoasă țintă decât a distruge partidul din care au făcut parte și prietenii care au fost cot la cot în lupta grea pe care am dus-o împreună 12 ani.

Trădarea lor nu este o atât de mare pierdere obiectivă și materială pentru noi, cât de mare este pierderea morală ce primește opinia publică prin lovitura că în țara aceasta caracterele sunt într-adevăr foarte slabe.

În fine, onorat comitet, ce am pierdut? Am pierdut patru inteligențe scilicet, care vedeți Dvs. și în momentul acesta de indignare recunosc că ne-au fost de ajutor în munca pe care am susținut-o. Dar în definitiv față de pleiada aceasta într-adevăr impunătoare a inteligențelor și talentelor și capacităților noastre de muncă pentru țară, ce contează acești patru oameni?

Dar contează altceva: contează sentimentul că acești trădători produc în șirul luptătorilor noștri, contează starea sufletească ce se produce prin aceste dezertări că noi facem o muncă sisifică.

(Va urma)

Contents (Romanian History) S. Mehedinți Rich Romania, poor Romanians ● N. Noica Ion I.C. Brătianu, construction engineer and builder of United Romania (II) ● A. Spânu Frauds at the building of the new Royal Palace from Bucharest ● J. Dubié How I wrote the story about the true face of Ceausescu's dictatorship (II) ● A. Chiru Michael the Brave, the man behind the portrait ● Gh. Baltag The Biertan Donarium is... from Chinedru ● A.-S. Ionescu, Doctor honoris causa of the Academy of Music, Theatre and Fine Arts of the Republic of Moldova ● E. Latham Jr. The American doctor J. Breckinridge Bayne in Romania, 1916-1919 (III) ● A.B. Todireanu Nicolae Mavrocordat, the first phanariot voyvode ● A.-S. Ionescu Movie shows in occupied Bucharest (II) ● Th. Pâslaru, T.D. Lazăr Unpublished memoirs from World War I (VI) ● P. Otu International conference in Bucharest: „The Year of 1916 and the impact on the World War Dynamics“ ● O. Senciuc The meal ritual during the Middle Ages ● G. Filitti In Romania 100 years ago: occupied Bucharest, authorities in Jassy refuge ● F. Doboș The roman catholic bishop Marcu Glaser confronts the Securitate ● Romanian Documents at Hoover Institution (CLXXX)

Содержание (Румынская история) С. Мехединц Богатая Румыния, бедный румын ● Н. Нойка Ион И.К. Брэтиану, инженер-строитель и создатель объединённой Румынии (II) ● А. Спыну Мошенничества при стройке нового Королевского Дворца в Бухаресте ● Дж. Дюбие Как я написал статью о настоящем лице диктатуры Чаушеску (II) ● А. Киру Михай Храбрый, человек из-под героя ● Г. Балтаг Археологическая находка в Кинедру ● А.-С. Ионеску удостоен звания доктора Honoris Causa Молдавской Академии Музыки, Театра и Изобразительских Искусств в Кишинёве ● Е. Латэм мл. Американский врач Ж. Брэкинридж Бейн в Румынии (1916-1919; III) ● А.Б. Тодиряну Николае Маврокордат, первый господарь из фанариотов ● А.-С. Ионеску Киноспектакли в оккупированном Бухаресте (II) ● Т. Пыслару, Т.Д. Лазэр Неопубликованные мемуары о Первой Мировой Войне (VI) ● П. Оту Международная конференция в Бухаресте: „Последствия 1916-ого г.“ ● О. Сенчук Церемония обеда в Средневековьи ● Дж. Филитти В Румынии 100 лет тому назад: немцы в Бухаресте, власти в Яссах ● Ф. Добош Католический епископ Марку Глазер выступает против Секуритате ● Румынские документы в Гуверском Институте (CLXXX)

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție (pentru cititorii din București).

Cititorii din străinătate se pot abona direct la redacție, pe adresa Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3, sector 1, PO Box 15-702, cod 010155, București, România; e-mail: mistoric@gmail.com sau mistoric1967@yahoo.com; cont bancar B.C.R., sucursala Sala Palatului, RO80RNCB0080005630130002 (USD) sau RO15RNCB0080005630130008 (EURO). Plata se poate face prin virament sau cec bancar. Prețul unui abonament pe un an este de 75 EURO sau 90 USD. Vă rugăm să indicați adresa poștală unde doriți să primiți revista și data de la care să înceapă abonamentul

ISSN 0541-881X

Lei 6,00

DIALOG CU CITITORII

Mulțumim tuturor celor care ne-au felicitat și ne-au urat succes în acest an, când revista noastră împlinește 50 de ani de existență.

ECOU

Doamna ELENA DIMA, din București, ne trimite următoarele rânduri: Am citit în numărul 11/2014 al revistei articolul doamnei Mădălina Nicolau despre personalitatea Bucurei Dumbravă și mi-am adus aminte că am găsit în memoriile lui Alexandru Tzigara-Samurcaș un necrolog emoționant făcut ei, pe care îl reproduc mai jos:

„Din drumul lung, ce trebuia să o readucă din Indiile îndepărtate, Bucura Dumbravă nu s-a mai întors. În lupta cu frigurile Gangelui, trupul ei a fost învins și a poposit pe veci în Port-Saïd, unde rămășițele ei pământestești odihnesc în ținut străin.

Deși creștină în toată a ei gândire și simțire, Fany Seculici, nerăbdătoare de o evoluție mai repede decât aceea a vremii ce trăia, devenise adepta cea mai aprigă a noilor tendințe teosofice. Cu sete nespuse se duse să se împărtășească din credința cea nouă la congresul din Indii, de unde, cu puteri împropătate, se întorcea, plină de

încredere în acțiunea ei bine-făcătoare ce voia să desfășoare în cercul larg ce-și formase aici. Părăsind, mai repede decât era așteptat, acest pământ ce o nemulțumea, ea a intrat în taina cea rămasă nedăslușită pentru toți aceia care, de la ea, așteptau o rază nouă de speranță, un imbold și o îmbărbătare spre alinarea poverii vieții.

Din curata ei trecere pe acest pământ rămân opere care-i asigură un loc de cinste în literatura țării ei adoptive. *Pandurul* și *Haiducul*, deși scrise în limbă străină, oglindesc admirabil mediul românesc, pe care ni-l redau cu mai multă obiectivitate, poate, dar nu cu mai multă căldură decât a unui băstinaș. «În ele simțim farmecul pământului, puterea strămoșască a poporului, creșterea și propășirea lui împotriva vijeliilor și a asupririlor prin care a trecut» ne spune Carmen Sylva, care atât de mult a prețuit și a iubit pe «Bucura Dumbravă».

Din nefericire, a treia parte, ce urma să încheie această trilogie vitejească a poporului român, a rămas neterminată, ca și multe alte lucrări ale acestei albine culegătoare.

În ultima-i operă, așternută de-a dreptul pe românește și închinată tineretului, în *Cartea munților*, de dezvăluie întreaga-i și nețărmuită-i dragoste pentru natura în mrejele căreia știa să prindă chiar și pe cei mai sceptici dintre cititori.

Și-a scris singură imnul prin care, slăvind firea, s-a înălțat și pe dânsa cu mult d-asupra mulțimii, asigurându-și aureola ce, în vecii vecilor, va încununa a ei făptură aleasă.”

DONAȚIE

Domnul ȘTEFAN RĂCEU, din Brașov, colonel (r.), veteran de război, ne scrie: Am fost abonant al revistei *Magazin istoric* din anul 1967, până în decembrie 2012 și am posedat colecția integrală pentru această perioadă. Colecția, împreună cu alte 350 de cărți, le-am donat bibliotecii Școlii Gimnaziale din comuna Tilișca, județul Sibiu, în ziua de 5.10.2013. Eu sunt un fost elev al acestei școli.

Pentru gestul meu am primit două scrisori de mulțumire, una din partea elevilor și alta din partea directorului acestei instituții de învățământ.

Dragi cititori, vă puteți asigura continuitatea colecției revistei Magazin istoric prin abonarea la oficiile Poștei Române. Revista Magazin istoric figurează în catalogul Poștei Române, la poziția 19.356.

Revista poate fi ridicată și de la sediul redacției din Piața Valter Mărăceanu, nr. 1-3, etajul 3, camerele 11-14, sector 1. Vă punem la dispoziție, cu abonament, și versiunea on-line a revistei www.magazinistoric.ro, unde aveți acces de la primul număr, aprilie 1967.

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele în format tiff sau jpeg pe adresele de e-mail: mistoric@gmail.com și mistoric1967@yahoo.com; de asemenea, să redacteze articolele cu diacritice românești.

magazin istoric

5 948384 040074 01